

Екзистенційні та комунікативні питання управління

Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції
(Суми, 23-25 січня 2014 року)
Частина 1

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**Екзистенційні та комунікативні
питання управління**

Матеріали Міжнародної
науково-теоретичної конференції

(Суми, 23–25 січня 2014 року)

Частина 1

Суми
Сумський державний університет
2014

УДК 338.24:1(06)
ББК 65.050.9(4Укр)2я43
Е45

Рецензенти:

Є. В. Мішенін – доктор економічних наук, професор Сумського національного аграрного університету;

С. М. Ілляшенко – доктор економічних наук, професор Сумського державного університету;

В. Г. Воронкова – доктор філософських наук, професор Запорізької державної інженерної академії;

К. Найдер-Стефаняк – доктор філософських наук, професор Вищої школи сільського господарства (Польща, Варшава)

*Рекомендовано вченою радою Сумського державного університету
(протокол № 5 від 12 грудня 2013 р.)*

Е45 **Екзистенційні та комунікативні питання управління** : матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції, м. Суми, 23–25 січня 2014 р. – Суми : Сумський державний університет, 2014. – Ч.1. – 158 с.

До матеріалів увійшли тези та доповіді, в яких висвітлені економічні, соціально-політичні, філософські, масмедійні та історико-культурні аспекти управління і комунікації. Доповіді і тези містять результати актуальних наукових досліджень із теоретичних, методичних та методологічних проблем розвитку управління складними соціально-економічними системами. Матеріали можуть стати в пригоді студентам, аспірантам, науковцям та всім тим, хто цікавиться проблемами, існуючими в системі економіко-управлінських взаємовідносин, та останніми науковими розробками, спрямованими на їх гармонізацію.

УДК 338.24:1(06)
ББК 65.050.9(4Укр)2я43

© Сумський державний університет, 2014

ЭКЗИСТЕНЦИАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ

В.Н. Вандышев, доктор философских наук, профессор

Сумский национальный аграрный университет,

г. Сумы, Украина

Что такое управление? Это процесс, в котором субъектом выступает человек, или наделенный определенными полномочиями, или принявший их на себя сам. Объектом управления может быть или человек, или машина в ее многообразных проявлениях, или окружающая среда, или политический процесс.

Итак, управление – это, прежде всего, человек. Где начало экзистенциальной ситуации и как она может проявляться в жизни управленца и менеджера? Начнем с того, каким может быть менеджер.

Первый образ – из не очень далекого нашего советского прошлого. Это образ управленца – советского служащего, работающего в административной системе, характеризующейся определенным культурно-историческим типом управления. В плановой экономике руководитель имеет гарантированный статус, служебные привилегии и даже защиту от служебного понижения. Как правило, проштрафившихся советских руководителей пересаживали из одного управленческого кресла в другое, но не понижали в должности. Подобная тенденция сохранилась и в постсоветском обществе, в странах со стабильной политической властью.

Второй образ – это управленец, государственный служащий в современной нашей родной Украине. Он может выполнять определенную функцию, с разной мерой зависимости от вышестоящих и властью над нижестоящими в должностной иерархии. Служебное положение управленцев среднего звена чаще неустойчивое, оно связано с зависимостью от изменений в политической жизни общества или региона. Часто они субъективно недооценивают свою роль, в глубине души полагая, что от них мало что зависит. Американский психолог И. Ялом определил, что за этими мыслями скрывается «некое незванное присутствие. Это чувство вины – темная тень ответственности» [2, с.312].

Чиновник повсеместно переживает собственную реальность, напряженную и размытую из-за угроз, которые исходят из непредсказуемого будущего, переполненного воображаемыми реформами и реорганизациями. Такие служащие ощущают себя ответственными за то, что не могут быть в полной мере психологически реальными, поскольку испытывают трудности в реализации своего жизненного предназначения. Выражаясь языком экзистенциальной философии, «отрицая свой потенциал, терпя неудачу его исполнения, индивид попадает в состояние вины».

Базовые категории экзистенциализма есть *свобода*, *одиночество* и *заброшенность*. Именно их уместно проанализировать в связи с жизнедеятельностью сотрудника, занимающего административную должность. Многим из них в какие-то периоды своей службы доводилось выступать в роли мишени, на которую вдруг обильно начинало изливать свой гнев вышестоящее начальство. В этой ситуации сослуживцы обычно отступают в сторону, оставляя провинившегося наедине со своими проблемами. А он в такие минуты ощущает себя бессильным, внутренне опустошенным, одиноким.

Здесь нет ничего странного: экзистенциальная психология учит – человек изначально одинок. Но одиночество человека, работающего в структурах власти, обусловлено фундаментальной пропастью между собой и другими. Из-за природной ограниченности собственного сознания чиновник не может видеть окружающую действительность глазами другого, столь же чувственно ярко и с той эмоциональной нагрузкой.

Пребывая в аппаратной круговерти, госслужащий вдруг обнаруживает для себя, что любые карьерные передвижения – вертикальные или горизонтальные – совершаются непредсказуемо, независимо от его воли. А здесь уже недалеко до вывода о том, что он не был свободен в выборе места и времени своего появления на свет. Лев Шестов как-то заметил, что «для человека невыносимее всего мысль о том, что его судьба или даже судьба всего мира может оказаться игральным случаем» [1, с.39]. А если человек не свободен в своем выборе начала жизни, значит, он брошен в этот мир помимо его воли. Поэтому важно осознать факт брошенности в качестве базовой характеристики собственного существования, а отсюда уже легче понять свои ограничения и возможности.

Если человек одинок, ему следует множить коммуникации, стремиться к самораскрытию и эффективному управлению своим воображением. И тогда он увидит в себе особый жизненный опыт и мудрость, позволяющие ему понимать мотивы, которые движут другими людьми. В этом случае с ними складываются более доверительные и устойчивые отношения. Опора еще и на творческие увлечения и занятия художественной литературой, изобразительным искусством, музыкой и т.п. пробуждают в госслужащем способности к инновационному мышлению. И тогда жизнь обретает целостность и перед собой можно ставить достижимые цели: осознаются пределы свободы и преодолевается заброшенность.

Третий образ – это менеджер в рыночной экономике. Здесь жизненную ситуацию менеджера определяют совершенно иные культурные константы, прежде всего неопределенность, риск и вполне реальная опасность неудачи. С точки зрения ученого, работающего в области управления, мир менеджера является вненормативным, т.е. непредсказуемым, странным, почти неуправляемым. Это мир субъективных наблюдений, стремлений, решений, не поддающихся эмпирической верификации. Возможно, традиционная наука управления, недооценивает специфику менеджмента и поведение руководителя в непредсказуемых условиях рыночной стихии, ибо реальный менеджер – это всегда «экзистенциальный» менеджер, находящийся в ситуации риска, трудного выбора и неопределенных последствий. Скорее, только не соблюдая правила, установленные академическими учеными, он и достигает успеха.

В «экзистенциальной теории управления» Джорджа Одиорне (1922-1992) основной посылкой является отрицание возможности подведения управленческой деятельности под определенные закономерности, правила, нормы. Экзистенциальный менеджер перманентно находится в ситуации ужасающей сложности его действий и выборов. Ключ к опыту его деятельности – это не исследование, а «выживание». Наука существования – это философия экзистенциального менеджера, направляющая его действия в условиях неопределенного выбора. Экзистенциализм понимает «существование» как субъективное состояние индивида, а суть бытия менеджера в том, что он существует, решает,

действует. Правда, вначале менеджер существует, а затем создает самого себя.

Представители количественных и бихевиористских теорий [см.: 3; 4; 6]придают значение лишь систематическому наблюдению и анализу деятельности менеджера, критикуя эмпирическую школу, которая делает акцент не столько на системности исследования, сколько на осмыслении конкретного индивидуального опыта руководителей во всем его своеобразии. Дж. Одиорне поддерживает эмпирическое направление в полемике с системным подходом.

Академическая теория управления практически игнорирует экзистенциальные аспекты деятельности менеджера, отдавая предпочтение экономическим и коммуникативным. Это естественно, ибо предмет исследования академической теории управления – это исследование руководства в крупных корпорациях.

Созданию общей науки управления, по мнению Дж. Одиорне, препятствуют экзистенциальные «ситуационные ограничения». *Первое ограничение* состоит в «ситуационности» самого менеджера, который, едва выходя из одной критической ситуации, сразу попадает в другую. *Второе ситуационное ограничение* – это удача. Одиорне подчеркивает, что все теории – за исключением статистики и теории игр – сбрасывают со счета данное обстоятельство, в то время как в реальной действительности оно имеет исключительное значение. *Третье ситуационное ограничение* заключается в борьбе и конфликтах, сопровождающих всю деятельность менеджера. Одиорне толкует конкурентную борьбу (в которую вовлекаются и менеджеры) как некую общечеловеческую ситуацию. *Четвертое ситуационное ограничение* — постоянно сопровождающее менеджера чувство «неизбежной вины». Речь идет о конкретной вине, об осознании вины перед самим собой за собственные промахи, неудачи, неизбежные в менеджерской деятельности. Менеджер обречен на то, что всегда наряду с успехом его ждут неудачи.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Шестов Л. Сочинения в 2-х томах. – Т.1. – М.: Наука, 1993. С.39.
2. Ялом И. Экзистенциальная психотерапия. – М.: Независимая фирма «Класс», 2000. С.312.
3. Lombard D.F.F. Relativism in Organization // Harvard Business Review. – 1971. – № 2.
4. Mockler R.J. Situational Theory of Management // Harvard Business Review. – 1971. – V. 49. – № 3.
5. Odiorne G.S. The Management Theory Jungle and the Existential Manager // Journal of the Academy of Management. – 1966. – V. 9. – № 2.
6. Whyte W.F. Organizational Behavior: Theory and Application. – Homewood, 111., 1969.

COACHING AND MENTORING AS ONE OF THE MOST EFFECTIVE INSTRUMENTS MOTIVATING EMPLOYEES TO DEVELOP THEIR PROFESSIONAL COMPETENCES – ILLUSTRATED BY A DESCRIPTION OF THE ACADEMY OF CORPORATE MENTORING’S WORK

Dr Iwona Błaszczak

Faculty of Life Sciences in the Warsaw University

INTRODUCTION – EDUCATION AS AN INVESTMENT IN PEOPLE. The expansion of new technologies is said to be a challenge for the contemporary people also in the area of professional development. In this world, where the computers play a huge role in our daily works, the scientific and technological development happens in a surprising pace, it is not enough to possess only those skills that we learnt at school. Everyone has to invest in his self – development and professional development, which last during the whole life indeed. Acquisition of the knowledge is becoming a necessity nowadays. This phenomenon is especially visible within the professional domain, where higher qualifications are required more and more. That is why every human has to build up constantly his intellectual asset.

The knowledge and competences are becoming the basic categories in effective business management nowadays, that is why human self-development that last through the whole life seems to be so important. Entrepreneurs who want to have well – qualified employees have to deal with a very important task. They should support the employees in their self – development and equip them with possibly the most wide access to the knowledge by the lifelong learning. As S.M. Kwiatkowski underlines:

“Investing in human capital by the effective education can be a guarantee of economic growth and progress of civilization”¹.

In contemporary world, education became a necessity, whereby society can evolve also within the economy sphere. Therefore lifelong learning is a challenge that would provide him self- development not only within the spiritual, social and cultural sphere, but also within the professional competences. Each clever investment of a company that

¹ S. M. Kwiatkowski, *Edukacja ustawiczna, wymiar teoretyczny i praktyczny*, Warszawa-Radom 2008, s. 23.

aims to increase the knowledge of the worker brings positive results after some time. What is worth noticing, those effects contribute to the company's success.

Getting well-qualified staff that would contribute to the company's expansion and effectiveness can become a real dilemma. Training of the workers is one of the most important elements of the human resources management. That is why professional development issue is becoming more and more popular topic. Work becomes a basic form of functioning for the human, it is one of the spheres that determine sense and value of the human.

Realizing that nowadays we can observe significant increase in unemployment in many countries, work has become one of the "luxury goods". Without good education, our chances to get a good job are minimal. From the perspective of the employers, the interest in human development and improvement of professional competences is quite visible. That is why the education of the employees plays a huge role in achieving prestige and success, and as a consequence – the possibility of getting an advance. Every professional employer realizes that the most important capital, apart from tangible assets, is intellectual potential of his company. To sum up, the education of employees can become a foundation of a well – functioning business.

MOTIVATING EMPLOYEES IN COACHING AND MENTORING ORGANIZATION. Every company, in order to exist or remain in the best condition for the economic market should have a well-developed strategy. Nowadays, the best investment for gaining success are simply the people. Intellectual capital becomes more and more important for organizations, and effective management of these resources can guarantee success¹.

Achieving the profits that I was writing about depends on the proper management of the organization. A very important and essential element in the management of staff is to adequately motivate its employees. Unmotivated employee contributes to a lower efficiency and, consequently, he starts looking for another, more satisfactory solution. Therefore, motivation is the process of action on both sides, where the employer gives employees the right conditions to stimulate them to positive action in favor of the company.

¹ J. Penc, *Kreatywne kierowanie*, Warszawa 2000, s. 18-19.

One of the functions which constitutes a very important position if it comes to the the staff management is to motivate employees. Most organizations feel the need to motivate its employees properly to work, and therefore the purpose of this function is to stimulate the creative force of employees using appropriately matched stimuli. Motivation for work should give an impulse to make the worker willing to do a specific efforts in accordance with the interests of the organization and vice versa: the employer is called for doing the actions that are consistent with the will and interests of the employee. The manager should know and be able to influence the behavior of the employee. However, he needs to know what causes the different behavior of a subordinate¹.

The proper intention of motivating is to influence the others, to control them and to lead them to a particular purpose. Motivating should satisfy the desires of employees through appropriate methods that would help the worker to fulfill his thirst. These functions are:

- stimulating - the purpose of these functions is to achieve benefits by an employee due to hard work,
- integrating - the purpose of these functions is to create a climate of work that will eliminate all forms of injustice, rivalry, mutual accusations and slander, envy or critique the company,
- informative - the aim of these functions is to inform employees about behaviors, attitudes and expectations of both sides, and to estimate the size of their fulfillment,
- evaluative - the aim of these functions is to take into account the factors that can affect the motivation to work, its effectiveness and proper satisfaction of employees.

These features are designed to provide relevant information that works within both sides, because it concerns about the workers' satisfaction that is fulfilled by the incentives offered by the employer, and because it also checks whether the employee's actions, after gaining that satisfaction, aim to achieve the objectives of the employer².

Coaching and mentoring are the conceptions directly connected with the employees development, that occur as a modern model for the education for the adults nowadays.

Coaching is characterized by a specific, individual supporting and advising in a way to improve the effectiveness of the educational

¹ Z. Sekuła, *Motywowanie do pracy, teorie i instrumenty*, Warszawa 2008, s. 12.

² Z. Sekuła, *op. cit.*, s. 13.

process in the company. It relies on partner cooperation between the employee and a trainer who is well- prepared to help him during his professional development. The methods of coaching are observation and assistance, also providing concrete ideas and showing how to perform a certain action.

The benefits of coaching are stressed very often, they are the results of supporting the effectiveness of staff development, but under certain conditions:

- there must be regularity and the continuity of coaching work, as well as supporting the development of a particular employee,
- there must be very individual approach to the employee during the training¹.
- there should be complete trust between trainees and trainer-coach.

Mentoring is another method used during the staff development, used particularly by those who have higher competence and position. But it requires a long- time process to reach effects. The mentor becomes a kind of guardian for his student helping him to understand the operating rules and encouraging him to make appropriate strategic decisions for the company. It is the support and assistance, that rely on giving possible hints, guiding the trainee in order to solve a particular problem, as well as to motivate him to self-development. There is no certain rigid rules here, because every problem must be approached in an individual way.

Well-trained people laid the foundation for the proper functioning of the organization. They become the foundation of the company by appropriate management leadership, that is why contemporary teaching methods are implemented in the business development strategy. Coaching and mentoring belong to such tools, which indicate an effective way in the development of the organization. Of course you have to realize the fact that you must employ well- qualified staff involved in coaching and mentoring. Otherwise, implementing this system improperly, the training may be more harmful than helpful.

Coaching consists of systematic, and specifically planned series of meetings with the employee in order to find his strengths and weaknesses and to specify his individual path that he should choose to improve specific aspects of his work.

¹ W. Chojnacki, A. Balasiewicz, Człowiek w nowoczesnej organizacji, wybrane problemy doradztwa zawodowego i personalnego, Toruń 2005, s. 134-135.

The idea of coaching is a unique way to motivate and to persuade the employee to improvement and professional development. Trainer is a superior, supporting the employee's learning process. Coaching is also suited to the individual needs of subordinates. Properly organized coaching is a good way of motivating employees, because it:

- focuses only on the situation of an employee, situation is understood comprehensively,
- makes employee focusing on aspects of the work that are very important in order to achieve the best results and further development,
- stimulates to create individual solutions of the problems,
- improves and affects the personal self-awareness and perfect understanding of personal behavior.

The organization should create the proper conditions whereby the possibility to learn would be able, even with the prospect of the inclusion of coaching. During coaching the activity of both parties is very important, that is the trainer and the student. Managers share their knowledge with workers and thereby give them more freedom in actions, supporting their development, which is directly linked with the effects that would come truth in the future.

In coaching there is a need of mutual understanding and trust between the coach and the student in the process of knowledge transfer. The trainer should have the competence adapted to the needs of the learner, he should be forgiving when the student does not make appropriate progress and he should give him support, and when it goes well the student should be properly rewarded. Appropriate behavior is significant to motivate, and it is important in the further continuation of the learning process.

Coaching should be a way to achieve the goal of training, which is to get professional success , and thus to get the success of the company, where they are well-trained workers . Coaching, which plays the role and function of motivation in the organization, must meet the following conditions:

- 1) the positive aspects of coaching are opportunities given to subordinates and authoritative assessment of their qualifications ,
- 2) diagnose the problem belongs to the employee - it is employee who should try first to resolve the problem,
- 3) discussion about the effects of the coach should be held immediately after the end of the session,

4) as a result of motivating the employee to explain the problem, the independence of the employee is increased, and thus it is possible to avoid such problems in the future,

5) the trainer should discuss with the student his strengths frequently,

6) the coach should properly shape the work and learning environment to motivate employees to continuous development during their everyday tasks and help them build the right conditions for effective learning¹.

Mentoring differs from coaching. The mentor acts as a teacher caring for the employee in forms of counseling at various stages of his career. It is a system which provides the support especially for young and inexperienced employees by more experienced trainers with a lot of professional experiences. It is a very long process in which the mentor offers support by providing the knowledge to worker, so that he could use it effectively. And at the same time the management can get to know the problems that afflicts inexperienced workers. It gives them the opportunity of getting the knowledge of the actual conditions that exist in the company. In turn, a junior employee occupying a lower position is motivated by the fact that an experienced senior management wants to speak with him. It is an attempt to provide the employees a message informing them that the success of a business depends on them , their competence and high commitment.

Mentoring is very important in the management and proper functioning of the company. Mentors have a huge impact shaping the attitudes and professional development of employees, increasing their motivation to act and giving rise to their self-development².

Therefore, in the professional development of employees, using such tools as mentoring and coaching should be frequently used by employers. It is a very good way to achieve the planned target of both the employees, as they gain new knowledge, as well as by the employers who can have experienced, thus also qualified employees, who in turn will provide a lot of success for the company.

The power of a modern enterprise is the ability to adjust to the new situation and at the same time keeping up with European trends, anticipating and creating the position of market leadership.

¹ D. Lewicka, Motywacyjna siła procedur personalnych, (red.) L. Zbień-Maciąg, Nowe tendencje i wyzwania w zarządzaniu personelem, Kraków 2006, s. 142-145.

² Ibidem, s. 145-147.

The mission of the company should be to create values in those segments of market in which the company is powerful and where it achieves a strong, sustainable and competitive position. Those advantages are based on the sum of employees' competences, which have to be adequate to the strategic objectives and tasks. The efforts of creating the links between the assumed business objectives and pursuing them employees are also very important.

Nowadays, we can see many disturbing processes that entrepreneurs have to be faced with such as: loss of skilled personnel on the one hand and the difficulty in obtaining skilled workers on the other hand, which means the risk of getting an insufficiently competent staff. Those risks are serious for the strategy of the company in the area of operational business objectives, which ultimately influence on the reduction in efficiency.

The reasons for the loss of qualified personnel and the risk of inadequacy of the staff are:

- inadequate age structure of the company referred to as "the aging process of human resources", and at the same time the high uniqueness of staff competence,
- long periods of adaptation of new employees,
- lack of system for the knowledge transfer,
- poor brand recognition as an attractive employer,
- difficulties in recruiting young professionals.

Considering the risk of losing qualified staff there should be a necessity to develop some new solutions supporting the process of retention the knowledge within the organization staff.

It is worth describing the proposal of actions which aim to minimalize such risk. There is a program of *The Academy of Corporate Mentoring's Work*, which is focused on the key staff of the company. Chemical Group Company "*Ciech*" was the originator of this project.

The purpose of this program is to shape the attitudes towards the knowledge and learning techniques which are supposed to support the process. The intention is not only to invest in young workers with high potential, but also to learn how to use the existing potential of well-experienced employees that have been working in a company for a very long time and to equip them with necessary skills.

This project involves the use of learning by experience, focusing both on the development of competence, self-awareness and to broaden participants. The students are encouraged to develop their own

personality. Thus, an increase of satisfaction is possible and the motivation of employees is strengthened.

Realizing the fact that the company needs experienced people with extensive knowledge and competence, the program assumes that it is possible to create a *bridge* between competent and less experienced employees.

The organization of "*The Academy of Corporate Mentoring*" provides a training cycle which aims to educate a group of *Corporate Mentors*. As a result, the company is able to get well - qualified mentors prepared to share to others their strategically important knowledge and to get well – prepared management staff able to organize the age management strategies in the company.

The purpose of this program is to create a group of corporate mentors in the enterprise, through the acquisition by trainees the specific knowledge and skills in the field of the methods, techniques and tools connected with mentoring, sharing knowledge and experience as well as getting the knowledge of the theory and practice of the learning organization, both team and individual .

The project assumes that after obtaining the certificate of *Mentor*, some group of employees will be created, able to support the process of knowledge transfer. Another assumption is that education of managers connected with the age management will accelerate the implementation of such a policy at the level of the whole enterprise.

The project has also developed the scheme of the training needs. The scheme is based on the identification of training needs through the operationalization of strategic objectives to the level of competency gaps of employees. Managers have identified the importance, urgency and significance of development of the individual competencies needed to achieve the strategic objectives. The following competencies seem to be important to the development of the company:

- leadership skills,
- sharing of knowledge and skills,
- commitment and proactivity,
- adaptability and versatility,
- supporting the development of employees.

The main objective of the project was to create a group of trained corporate mentors. It was assumed that they would promote and develop unique skills to maintain a strong and competitive position of the

company. Their task is also to develop age management policies and to support the integration processes in the company by:

- Developing employee's' attitudes connected with supporting the development of the other employees and building a culture of multifaceted cooperation,

- Maintaining the company's structure within some unique competencies such as specified knowledge and skills, which are possessed by their key employees,

- Developing the corporate culture, which is based on the philosophy of sharing knowledge and experiences.

Some specific objectives have also been established:

- Motivating key employees to the activity within the processes of knowledge management in the enterprise.

- Preparations of key employees who work within the non-managerial positions to act as mentors for both the people that already have been employed and for the future personnel.

- Equipping the workers aged 45 + with the latest psychological knowledge and with the personal skills adapted to the business requirements of integration processes in the company and the requirements of the modern labor market.

- Breaking the bad habits of inflexible thinking and bad action habits that are incompatible to the contemporary challenges that face the company.

- Developing entrepreneurship and innovation attitudes¹.

The risk of losing skilled staff contributed to the development of criteria for the specific selection of key employees:

- employee has a predisposition for learning the others(teaching talent);

- he is charged with a large, personal responsibility for the correctness of the course process / processes

- he manages strategically important sector,

- he has an extensive professional experience,

- despite his young age, he has a reputation and authority in his team,

¹ Materiały szkoleniowe - Mind Partners – Europejska Grupa Mentorów i Coachów Certyfikowanych, Warszawa 2009.

➤ he is equipped with necessary skills that help to motivate the staff, he is considered in the company as a "great boss", he is regarded to be an important authority (he is regarded as one of the most respected and well-qualified employee)

➤ there is a high probability of the loss of that employee, for example because of the attractiveness of a competitive offer in the region.

For the purpose of this process a definition of a key worker has been established: a key worker is an employee who has specific knowledge and experience which are unique to the company.

THE CONCLUSION. Putting into the practice the mentoring as a tool for motivating employees to development is an important and legitimate in a positive sense decision. *The Academy of Corporate Mentoring* program that has been presented in the article can really bring the significant profits within the employee's competencies development as well as within age management's organization. The advantages of this program turned to have positive effects for the both sides. An easy access to the information about the activities of the organization led to greater identification with the company. Through the appropriate exercises and listening to advice, staff could endeavor to develop the best skills in order to achieve their aims. Moreover, as a result of the training the students could get to know their values and they become more confident, which resulted in a greater decisiveness within the selection of his future training path.

The benefits of the program are also a very important element in achieving the success of the company. First of all, the company creates its image. Mentoring is an instrument used by the organization in order to achieve demanded competences by its employees through the transfer of knowledge between the older and new generation, which makes that the costs of this investment are not so tremendous. Enabling the workers' development through the training makes the employee feel more connected with the company, he becomes more loyal and motivated.

The profit resulting from the program is primarily the satisfaction because the mentors have got the opportunity to observe and participate in the development of a person which he cared of. Sometimes new challenges can occur during the mentor's work, challenges that can be very difficult, but the possibility of their realization causes a new

experience towards mentors' own development, as well as to improve their own actions, or even to achieve better results.

To sum up, *The Academy of Corporate Mentoring* program should be implemented in many enterprises, as it increases the level of the workers competence in various areas of recruited people by providing the adequate knowledge which is transferred by the well-experienced employees to those who are less practiced.

The Academy of Corporate Mentoring program, first introduced in *Ciech Group* is an innovative project that can be successfully adapted for the other companies. After the training, mentors have changed completely their expectations connected with the company and employees, their values have been significantly modified. They claim that their relationships with employees are based on partner relations and on the respect for the other person. The principle of lifelong learning and continuous improvement are also their main aims. They are willing to lead the partner relations and they offer their help in a variety of problematic issues, basing their work on trust, dignity, honesty and integrity as well as respect and independence.

LITERATURE:

Chojnacki W., Balasiewicz A., Człowiek w nowoczesnej organizacji, wybrane problemy doradztwa zawodowego i personalnego, Toruń 2005.

Kwiatkowski S., M., Edukacja ustawiczna, wymiar teoretyczny i praktyczny, Warszawa-Radom 2008.

Lewicka D., Motywacyjna siła procedur personalnych, (red.) L. Zbień-Maciąg, Nowe tendencje i wyzwania w zarządzaniu personelem, Kraków 2006.

Marciniak L.T., Przegląd istniejących definicji coachingu, (red.) Sidor-Rządzkowska M., Coaching, teoria, praktyka, studia przypadków, Kraków 2009.

Parsole E., Wray M., Trener i mentor udział coachingu i mentoringu w doskonaleniu procesu uczenia się, Warszawa 2008.

Penc J., Kreatywne kierowanie, Warszawa 2000.

Sekuła Z., Motywowanie do pracy, teorie i instrumenty, Warszawa 2008.

Skorupka A., Hałasik E., Komunikacja społeczna, Gliwice 2007.

Sobkowiak B., Interpersonalne i grupowe komunikowanie się w organizacji, Wrocław 2005.

Materiały szkoleniowe - Mind Partners – Europejska Grupa Mentorów i Coachów
Certyfikowanych, Warszawa 2009.

Strategia personalna, program „Akademia Mentoringu Korporacyjnego, materiały wewnętrzne Ciech S.A., Warszawa 2009.

ENCOUNTER IN A MULTICULTURAL WORLD

K. Najder-Stefaniak, PhD

Institute of Philosophy, Warsaw Agricultural University

Encounter can only take place in the context of diversity. Contemporary man inhabits a multicultural world in which he encounters diversity during travel, through the media, at work, when moving to another residence in pursuit of work, when establishing a liaison with a life partner from another culture, or in encounters with culturally diverse individuals at school or at work. Contemporary man has no trouble in discerning difference within his life-space. It may be perceived as that which distinguishes or that which antagonises. It can also be perceived as an excuse for disregarding concepts like truth or falsehood. And it may also lead him to the conclusion that difference is enriching.

Difference is important for all thought paradigms, its role is especially prominent among the categories of postmodernism, where it replaces identity. In an effort to remain within modern thought paradigms and counteract post-modernistic antagonisms, theoreticians tend to postulate acceptance for all difference. The effects are disregard for universal values like truth, good and beauty, an all-embracing striving to differ at all costs – even from one’s own self – and life based on incidence. Lost in a world of anonymous diversities, man is unable to develop an identity, nor can he appreciate the identities of others. Consequently, he cannot experience encounter.

In the post-modernistic approach to relations “existence” is a set of elements threatened by totalitarisation and uniformisation. The post-modernistic world outlook with its stress on difference as an autotelic value commands the individual to consistently focus on defending its otherness – in other words, strive not to be like others – nor like itself. The individual should not repeat itself. All that is acceptable here is the appointment to life of the “new”, which has not duration. This “new” is a negative response to what we perceive. Are identity and encounter at all possible in this context? This seeming defence of otherness leads to the rejection of the content carried by otherness. And encounter appears unnecessary, even dangerous. Post-modernistic and modernistic difference possesses an alarming capacity to antagonise.

Another approach to difference is offered by the eco-systemic thought paradigm. The eco-systemic perspective and eco-systemic relations allow us to see that difference is neither monadic nor collectivistic, that it belongs to systemic relations and is necessary for the emergence and endurance of eco-systems and their elements. Here we begin to understand that difference must not necessarily antagonise.

Diversity is the life-blood of eco-systems, it also enables the creative survival of cultures. Why? In posing this question we begin to perceive the value of encounter and realise that encounter is only possible when the elements that make up difference are aware of their identity. Contemporary humans may make use of difference and encounter only when they have a sense of their identity. Contemporary man can also be a medium which facilitates encounter between cultures.

The kinds of encounters we will be able to enter will depend on how we approach difference – antagonistically, dialectically, complementarily or synergistically.

The antagonistic approach bases on an “either-or” principle, where difference disqualifies one of the elements which differ. Consequently, we either reject that which is alien in favour of that which is “ours” or, drawn to the alien, accept it at the cost of our own otherness. In the dialectic approach difference functions as an antithesis enabling the attainment of synthesis. In the complementary approach difference is viewed as an aggregate of varying perspectives on one issue, and the synergistic approach sees difference as an inspiration to deepen understanding.

The antagonistic approach implies encounters of a competitive or hostile kind. The dialectic approach – ones based on a “common sense of loss”. The complementary variant results in encounters of a supplementary nature. The synergistic paradigm enables encounters based on a bilateral sense of dignity. In the synergistic thought and action model difference does not antagonize, provoke defense of identity, complement or justify the lack of universalistic perspective, but enriches the perception of the world. In synergistic encounters difference inspires us to seek and comprehend universal truths and values and enables us to move beyond its limits without loss of our own identity. Activity ordered by synergistic thinking enriches our own otherness without the threat of uniformisation or conflict.

Conflict is a major phenomenon in today’s reality. We view it with anxiety and feel compelled to avert it, sometimes at all costs. Let us take

a closer look at the conflict concept (in the assumption that under “concept” we understand a projection of our perception of reality and a storeroom of knowledge). The term “conflict” derives from the Latin *conflictus*, which can be translated as “collision”, and the verb *confligo* – clash, confront. Generally speaking conflict entails a unique encounter of “inhospitable”, mutually-excluding arguments, interests, opinions or attitudes. In today’s antagonistic thought model, which sees controversy as a fundament of growth, the conflict concept is more important than the dialogue concept, which is considered a means of resolving conflict.

The compromise proposed as a way to cope with conflict entails silencing subjectivity, which requires both conflicting sides to reduce the diversity of their positions in favour of that which is similar – a “suspension” of their respective standpoints and the rights these standpoints imply. Another way to end conflict is for one of the sides to submit to the other. This is similar to the first proposal, the difference being that only one side resigns its individuality and subjectivity.

ETHICAL DIMENSION OF MANAGEMENT OF HUMAN ACTIVITY AND OF HUMAN WORK RESULTS

K. Najder-Stefaniak, dr hab. prof. SGGW

SGGW / Warsaw University of Life Sciences, Warszawa, Polska

The contemporary human being realizes that their activity influences the surrounding world and themselves. At the same time, the occurrences that have taken place in the 20th and 21st century make them recognize the fact of the existence of the multidimensional cultural crisis and that they have reached the “turning point.”¹ These happenings inspire to reflection on the creative activity of the human being; they make us realize that it is really important, in relation to that activity, to exercise the virtue of wisdom, i.e. the constant predisposition to create the good.

What is the good? In the first philosophical conceptions of the ancient Greece the close relationship between the Good and the laws of the Cosmos was recognized and as good were perceived those phenomena, acts and things, which corresponded to the Logos of the universe. A new approach can be noticed in the thought of Heraclitus

¹ F. Capra: *The Turning Point. Science, Society, and the Rising Culture*, Bantam, New York 1988.

for whom the denomination “good” becomes a predicate of the relation between human activity and Logos¹. There is a proposal here of such an understanding of good that could become the basic category of ethics. Democritus goes even further in joining the good with the human world – he gave up the ontological location of the theory of the Good and narrowed it down only to the human sphere². In Democritus’ philosophy, pleasure, the state of harmony, balance and peace of mind become the criteria of the good. If we want to lead a good life, we should, in Democritus’ opinion, ensure that our passions are governed by the mind, which commands to moderation and tells that both, the lack and the excess of pleasure needlessly disrupts the peace of mind. The subjectification of the truth introduced by the Sophists had to result in the subjectification of the good. The one who pleaded in defence of the objectivity of Good was Socrates who with his ethical intellectualism pointed at a strong relationship between the good, i.e. a wise behaviour and the knowledge of the truths related to the order of the universe. These truths are a guideline how we should act. The correspondence with the laws of the Cosmos allows the human being to fully realize their own existence and obtain happiness because these laws are good for the whole universe and hence must be good for the human being, who is an element of that universe. Both, Plato and Aristotle continue such thinking about the good. The two conceptions of the good created in the ancient enlightenment – the Sophist and Socratic one – compete with each other till today. The difficulties linked to the understanding of the Good, intuitively grasped by the human being, is explained by Plato with a help of a metaphor, where the Good is compared to the Sun, the truth to the light, and the sensible beings to the noetic beings³. It follows from that metaphor that just as we do not have to know the definition of the Sun in order to see, we do not have to know the definition of the good in order to notice good deeds, good people, good things and phenomena. The good emanates the truth and illuminates the noetic beings, and “the objects of knowledge not only receive from the presence of the good their being known, but their very existence and essence is derived to them from it”⁴. The truth refers to the essence of beings, the good – to their existence. Evil beings are

¹ A. Pacewicz: *Między Dobrem a Jednością. Związek Dobra i Jedna w filozofii Platona, Starej Akademii i Arystotelesa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004, p. 117

² *Ibid.*

³ Plato: *Republic* 505a – 509b.

⁴ *Ibid.*, 509b 2.

condemned for short-term existence. They are in contradiction with the laws of the Cosmos. Although Plato uses the term “evil,” he does not address its ontological status. There is no mention about the idea of evil in the dialogues. The idea being “ever-existent and neither comes to be nor perishes, neither waxes nor wanes”¹ is a necessary being, i.e. true, eternal, and perfect. The evil, which is of negative nature, cannot be an idea. The true being is good and beautiful. The evil as a result of the lack of the truth, good, and beauty is a certain kind of a hole in the being. Just as the truth is the source of a good being, the cause of the “puncturing” of the being is the false, which is the consequence of the lack of the truth.

If we exist in the system of the punctured being, we become its element, and if our existence also becomes “punctured,” we begin to co-participate in moving towards the death of the system and, in consequence, – our own death. Already in Plato we find inspirations for such an understanding of the relation between good and evil, which later was proposed by St. Augustine, then taken up by Thomas Aquinas, and which was brought back by John Paul II in his last book *Memory and Identity*, where he strongly emphasized the existential independence of good and evil and that evil occurs only as a lack of good.

The critique of Platonic conception of the Good as idea is to be found in Aristotle’s *Nicomachean Ethics*. Aristotle thinks about Good as realizing in things. He believes that beings aim at the Good, i.e. such a state, where their nature is being realized in the optimal way. Just as in Plato’s system, there is a relationship between the truth and good.

The philosopher from Stagira divides the multiplicity of goods, similarly to Plato², into three groups: material goods, external goods, and the spiritual ones. Among the latter, which are considered to be of the highest status³, he includes the acts of the soul. Aristotle proposes yet another division; he distinguishes: admirable goods, praiseworthy goods, and potential goods⁴. An example of the first kind is happiness desired for oneself; an example of the second ones, which we discover in relation to something else is bravery, which is important due to its results. Among the third ones we include that what when used

¹ Cf. Plato: *Symposium* 210e – 211a, the description of the Idea of Good.

² Plato: *Philebus* 48e; *Laws* 697b and 743e.

³ Aristotle: *Nicomachean Ethics* 1098b.

⁴ *Ibid.*, 1101b.

appropriately becomes the good itself. The good can be efficiently realized by a wise person.

Possessing the virtue of wisdom allows us not to limit ourselves to looking for an answer to the question: “What can a human do?” The virtue of wisdom allows to propose a proper answers to the question “What should one do?” It is an important question in the context of the problem of managing of both, human activity and the results of their work. When proposing answers to that question we have to call for values. An ethical reflection turns out to be necessary.

At the same time, there are arguments carried on in regard to the status, goal, and methodology of ethics. What is proposed by the contemporary ethicists often goes far away from the Socratic mission and leads towards mercantilization of professional ethics. We witness the belittling of the tradition and leaving behind sapiential knowledge that is being exchanged for random populist diagnoses. In result, as it is noted by Ryszard Jadczyk¹, ethicists may easily undergo demoralization and become functionaries of the current reality, justify that reality and collective interests. Ethics, by losing the relationship with the spiritual aspects of life, becomes the source of the contemporary moral crisis itself.

Various new applied ethics have come into existence (business ethics, management ethics, pedagogical ethics, medical ethics, media ethics). If we look for what is common for the considerations carried out in the area of these applied ethics, we observe² that there is a shared belief of the authors that the utility of moral norms has its source in prudence and does not require any deeper explanations and justification from the side of philosophical anthropology and metaphysics. Prudence is conceived as a measure of common sense, which is fully subjected to experiences and finds in them full justification for its judgements. Norms and values that order human acts stem from social experience; they should be justified through the appeal to that experience, and to be verified by that experience. In consequence, the conclusion is being drawn that one has to give in a theoretical, Socratic-like reflection because it does not increase the efficiency of action, and to limit oneself to a rational, compliant with praxis, description how the human being

¹ R. Jadczyk: *Czy zmierzchn etyki? (Kilka uwag o kondycji etyki końca wieku)*, [in:] *Spór o etykę. Materiały X Jagiellońskiego Sympozjum Etycznego*. Kraków, June 4–5, 1998, Kraków 1999, pp. 127–132.

² Cf. E. Podrez: *Współczesne kontrowersje wokół etyki. Wprowadzenie do dyskusji*, [w:] *Meandry etyki*. „Episteme” 17 (2001), Z. Sareło (ed.), Wydawnictwo Wszechnicy Mazurskiej, Olecko 2001.

should behave in certain conditions and how to preserve freedom, rationality of choice and not to harm oneself and others. In principle, ethics based on such presuppositions is no longer a philosophical discipline. It loses its depth, its timelessness; it is moved from the meta-level of theory to the level of directness that follows from the practice of experiences; it becomes a collection of practical guidelines of behaviour, which have no foundations in *sacrum*, in meta-narration, and it loses its power of freeing our thinking and acting from the conditioning of *profanum*. Ethical considerations are exchanged for praxeological deliberations. In result, the functioning of the systems of existence brought to being by the human being becomes more important than the existence and development of the humans themselves, who are perceived as an element of these systems and seem to be unable to exist outside of them. Imprisoned in *profanum*, enslaved by what they created, the human being is unable to creatively change the world and themselves. They cannot wisely use the knowledge and technology which are at their disposal because – as it was already observed at the beginning of the 20th century by Albert Schweitzer – the human being cannot propose a culture appropriate for the technological civilization that is available to them.

The contemporary human being who feels comfortably in the order determined by the notion of efficiency appeals, more willingly, to economy, than to ethics. Moreover, they identify economy with a particular economic theory and allow to become enslaved by the ways of interpretation enforced by this theory. They forget that it is merely one of the possible models of ordering economic activity, which, just like others, is based on a specific value system and on particular beliefs regarding the human nature. In other words, it is entangled in assumptions, which were called meta-economy¹ by Erwin F. Schumacher. In his book, Schumacher compares the contemporary economic system, where the “level of life” is measured by the amount of annual consumption with the Buddhist economic system based on the notions of the “proper level of life” and “Middle Way,” where the goal is to reach the maximal degree of wellbeing of people by optimising consumption.

Albert Schweitzer introduced to his reflection the notion of a “neo-primitive man.” It refers to a human being who does not possess a

¹ E.F. Schumacher: *Small is Beautiful. Economics as if People Mattered*, Blond and Briggs, London 1973.

culture adequate for the actual level of civilization. Such a human being is dangerous for themselves, for others, and for the world they function in. The creator of ethics of adoration for life warned against a danger stemming from the cultural development not keeping up with the development of civilization. By civilization he understood human creations that serve to maintain human life in its biological dimension. Culture consists, in his opinion, of values and human creations not directly linked to survival but related with the spiritual sphere of human activity. On account of such conceived culture the human being goes beyond strictly biological existence and may enter the unknown in the world of nature areas like ethics, religion, and art. Culture enables human beings to distance themselves from the possibilities offered by the civilization and consciously change the world.

According to Schweitzer, civilization and culture should coexist harmoniously. A distortion of this harmony for the sake of the civilization causes not only spiritual degradation of the human being but also deprives civilization of the possibility of realizing its goal. Instead of serving the biological existence of the human being it escapes the control and begins to endanger that existence. If the development of culture does not keep up with the development of civilization, then the life of the human being is reduced to the biological dimension, to an impersonal endurance. Such a human being ceases to be a creative creature who consciously and with the sense of responsibility transforms the natural environment and the system of social existence. It may be said: they are not able to be a steward taking care for the life of the natural and social ecosystems. Dominated by impersonal powers of both, nature and economy or market, the human being is reduced by them to the role of the subject. They become a “neo-primitive,” who do not ask the elementary questions about the sense of their existence. They are unable to realize the axiological dimension of their actions and answer the question what they should do. They also stop looking for the truth about the world. They are easy to manipulate but they themselves willingly manipulate others using them for their own purposes. They are neither able to develop culture, nor wisely using it. Their activities begin to destroy the systems they created; the systems, whose task was to order and support the culture. The crises are a result of it.

From the perspective of the “turning point” Fritjof Capra observes that the specificity of the crisis is well reflected by a Chinese name for it – *way-ji*. Capra writes that we live at the borderline of two epochs, that

we have entered the “turning point”¹. From the perspective of that “turning point” he notices that the character of the crisis is well conveyed in the language of Chinese, who “have always had a thoroughly dynamic world view and a keen sense of history.”² The word *way-ji* consists of two characters – “danger” and “opportunity”³. The word crisis, in such an understanding, implies the necessity and the possibility of carrying out a *metanoia*⁴ and going beyond the limitations stemming from the world that is a result of the activities realized in the modern schemata of understanding and evaluation. A European notion of “creativity” by educing that aspect of change, which is linked with human freedom and responsibility, allows to understand the possibility of bringing into existence the new “presents.”

The notions “freedom” and “responsibility” may help to comprehend the ethical dimension of creativity. They imply the perception of the world and influence the actions of people who use them. As all notions they are entangled with the systems of meanings worked out in the frameworks of various narrations about the world. In result, we have various notions of freedom. Sometimes freedom is being contradicted with necessities by claiming that it would be understandable if one gave up the assumption of determinism. One forgets, in such a case, that in order to realize the will, there must exist the laws of necessity, the dependencies of the cause-effect type, which enable to anticipate the result of the action. Sometimes, it is thought, mistakenly, that freedom is waywardness, that freedom should be limited by freedom of other people. Let us notice that the contradiction of freedom is both, enslavement and waywardness. Freedom is some sort of an Aristotelian middle between enslavement and waywardness. Both, enslavement and waywardness are accompanied with the lack of feeling responsible. Enslavement is a state where the sense of responsibility for oneself and the world we live in disappears; that sense is superseded by the feeling of responsibility towards somebody or something (e.g., an institution), “who” or “what” enforces on our existence certain order and seems

¹ F. Capra, *op. cit.*

² *Ibid.*, p. 26

³ *Ibid.*

⁴ A philosopher Leszek Kołakowski during the inauguration of the 6th Symposium of the International Society for Universalism entitled *The Role of Philosophy, Sciences, Business, Mass Media and Non-Governmental Organisations in Preventing Ecological Catastrophe* noticed that in regard to the topic of the Symposium that “a change of mentality, a *metanoia* is an urgent issue” [own transl.]; cf. L. Kołakowski: Introductory Remarks, “Dialogue and Universalism,” No. 1, 1995, p.9.

strong enough that we give in our own agency. Waywardness is a state which is accompanied by the lack of any kind of the feeling of responsibility; a state available to people who are devoid of the Socratic virtue of wisdom. Both, enslavement and waywardness are related to the lack of the feeling of agency. That feeling is necessary not only for one's awareness of one's own potential to realize their own will but also being aware of being an author of the results of one's actions, or a lack of them. Freedom is a virtue very closely related to the virtue of wisdom. They are both like the morning star – unreachable and very useful at the same time – they show the right way.

The term “free” occurs not only next to the notion of the human being. Time, and a country, as well as a choice or a place can be free. Free time is time that is not subjected to the tasks stemming from the existence in a certain order of practice. It is the time dedicated for fun and relaxation, i.e., the time which we may use while we are not restrained by coercion or necessity. A free country is a country that has maintained its agency, a country not subjected to “foreign interests.” A free choice is a choice made by the human being who is neither enslaved nor wayward. A free place is a place that is to be managed; a place that belongs to nobody. What is common for free time, free country, free choice and free place is that they all gain their “freedom” on account of human action. It is the way of existence of the human being in time that decides whether the time is free. Freedom of a country translates into freedom of its inhabitants. A free choice is a free decision of the human being. A free place may be, with no obstacles, fulfilled by one's own being. A dimension of freedom is brought about into places and events by the human being.

In antiquity the human being was a frolic of the gods. Knowledge made them free in a specific way – they were able to comply with the laws, which governed the universe and the human being themselves. In Christianity the human being is a God's partner, they are free and responsible for what they actualize from the potentiality of being. In result, they are, in a certain sense, creators of themselves and of the world they live in. Responsibility gains a new sense when joined with the notion of creativity.

In the implied by the paradigm of ecosystem thinking it is easier to turn one's attention to the almost forgotten relation between “response” and “responsibility.” We should realize that relationship while planning and carrying out the management processes. We begin to see it more

clearly in the Aristotle's perspective of four causes and it escapes out attention if we concentrate only on the efficient cause. Let us notice that action can be perceived as a response on the expectation of the system it is a part of, or which it wants to initiate. That response may be adequate, or not. The adequacy and expectation may be understood very differently, and being adequate can be variously evaluated. Referring to the St. Augustine's understanding of the sin, an adequate response would mean a response that is in accordance with the Divine plan; and inadequate – such that contradicts that plan, and in consequence leads to evil, i.e., certain kind of non-existence. In the context of Hegel's theory, an adequate response is such a response that goes in line with the dialectics of being. According to Stoics, a responsible behaviour tries to oppose that to what it is powerless. It is yet different in Bergson's theory. He gives up the purposefulness because it limits the creative activity, which in the conception of this philosopher cannot be limited by anything. In result, adequacy cannot be conceived as a response on expectation. Bergson introduces openness, in which our activity appears as a creative response on a situation. In that context, responsibility is associated, first of all, with the sense of agency. In the perspective of ecosystem, both a response on expectation and a creative response are important. The model of ecosystemic relation allows to understand the "agency" as an "inspiration" for the response on our actions, and by realizing the dependencies in the ecosystem, we notice the relationship between responsibility and adequacy and clearly see how strongly we are responsible for the choice of the proper, i.e., adequate goals of our actions and the proper methods for reaching those goals.

Nowadays, the claims about the necessity of changing the way of perceiving, understanding, and evaluating the world, and in consequence, acting seem more and more obvious. A radical change of thinking is supposed to lead to the change of behaviour and cause an initiation of a new way of being that would be more human-friendly. *Ethos* in the meaning reminded by Martin Heidegger is supposed to be the effect of those changes. In *Letter on Humanism* the philosopher modifies slightly distorted, in his opinion, translation of that word, which the name "ethics" rises from. He further reminds that that "word names the open region in which the human being dwells"¹. This reminder is important and helps to understand the specificity of ethics and also to distinguish it from morality. Józef Tischner taking into account the etymology of the word *ethos* turns the

¹ M. Heidegger: *Letter on Humanism* [in] Martin Heidegger, *Basic Writings*, New York, p. 256.

attention to the fact that originally it meant “the place where a plant could develop without any hindrance, where it can live, bear fruits”¹. The aim of the activities of the contemporary human being, who wisely takes care of themselves should be the creation of the appropriate *ethos*, i.e., the “environment,” “dwelling,” a life space, where a living being may, metaphorically speaking, “bear fruits”².

In order to create such *ethos*, the human being ought to be equipped with competences and skills needed for developing technological civilization, but also for responsible creation of culture. Only harmonious coexistence of these two dimensions of the human being’s surrounding enables them to wisely use the possibilities they discover or create themselves. It should be taken into account while managing knowledge, education, and culture.

Civilization comprehended as a system of tools allowing for an efficient realizing of goals becomes dangerous in the hands of the human being who does not know and understand values. Such a person is unable to wisely choose the directions of actions – they can very efficiently destroy themselves and their surroundings. Technological civilization, which is a tool in their hand and by its nature is supposed to make the survival easier begins to hinder it.

LIST OF LITERATURE

- Aristotle: *Nicomachean Ethics*
Capra F.: *The Turning Point. Science, Society, and the Rising Culture*, Bantam, New York 1988.
Heidegger M.: *Letter on Humanism* [in:] Martin Heidegger, *Basic Writings*, New York.
Jadczak R.: *Czy zmierzch etyki? (Kilka uwag o kondycji etyki końca wieku)*, [in:] *Spór o etykę. Materiały X Jagiellońskiego Sympozjum Etycznego*. Kraków, June 4–5, 1998, Kraków 1999.
Kołakowski L.: Introductory Remarks, “Dialogue and Universalism,” No. 1, 1995.
Pacewicz A.: *Między Dobrem a Jednością. Związek Dobra i Jedna w filozofii Platona*, *Starej Akademii i Arystotelesa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004.
Plato: *Philebus*
Plato: *Republica*.
Plato: *Symposium*
Podrez E.: *Współczesne kontrowersje wokół etyki. Wprowadzenie do dyskusji*, [w:] *Meandry etyki*. „Episteme” 17 (2001), Z. Sarelo (ed.), Wydawnictwo Wszechnicy Mazurskiej, Olecko 2001.
Schumacher E.F.: *Small is Beautiful. Economics as if People Mattered*, Blond and Briggs, London 1973.
Tischner J.: *Etyka wartości i nadziei* [in:] D. von Hildebrand, J. A. Kłoczowski OP, J. Puściak OP, *Wobec wartości*, Poznań 1982.

¹ J. Tischner: *Etyka wartości i nadziei* [in:] D. von Hildebrand, J. A. Kłoczowski OP, J. Puściak OP, *Wobec wartości*, Poznań 1982, p. 53 [own transl.].

² *Ibid.*

КУЛЬТУРОЛОГИЯ КАК ФИЛОСОФСКАЯ МОДЕЛЬ ИДЕНТИФИКАЦИИ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННЫХ СОЦИОКУЛЬТУРНЫХ ПРОЦЕССОВ

Е.В. Бильченко, доктор культурологии, доцент
Национальный педагогический университет имени
М.П. Драгоманова, Киев, Украина

Мета-научное описание культурологии как науки и ментальной парадигмы – важнейшая составляющая её самоидентификации на постсоветском пространстве. Об актуальности осуществления феноменологического анализа науки как модели мышления и образца для социокультурной идентификации субъекта через механизм образования свидетельствует, в частности, учреждение в учебные программы вузов по подготовке специалистов по культурологии дисциплины под названием «История культурологической мысли», призванной воспроизвести тенденции развития рефлексии о культуре сначала в латентных, а потом и в эксплицитных формах. Термин «культурология» (*Kulturwissenschaft* — «культуроведение») был предложен в Германии Г. Риккертом в 1899 году, в России — Андреем Белым в 1912 году. В 1949 году в США вышла книга Л. Уайта «Наука о культуре», провозгласившая существование культурологии, но научное сообщество, ориентированное на приоритет социальной и культурной антропологии, в те времена автора не поддержало. В университетах Запада до сих пор культура изучается не культурологией, а прикладными комплексами наук, объединяемыми названиями «*cultural studies*», «*multicultural studies*», «*cross-cultural studies*» и др. [1].

Совершенно другая ситуация сложилась на постсоветском пространстве. Основоположной характеристикой советской системы образования была фундаментальность – стремление обеспечить формирование целостной научной картины мира «человека образованного» (термин В.С. Библера) на основании синтеза естественнонаучного и гуманитарного знания. Целостность последнего и фиксирует культурология как своеобразный маркер интегративной тенденции развития науки в глобализирующемся обществе.

Однако, несмотря на то, что культурология имеет все черты научной парадигмы [2], в процессе своего исторического становления культурологи сталкивалась с рядом трудностей идентификации, связанными, прежде всего, с соотношением культурологии с *философской традицией осмысления культуры*. В результате попыток отделения культурологии от философии культуры сложились две основных тенденции истолкования культурологической традиции, отражающие противостояние *социальной и философской, антропологической и психологической, позитивистской и гуманитарной* ее школ. *Социальная культурология* направлена на строгий научный анализ внешних культурных форм, а *философская* – на интуитивно целостное понимание субъективных образов культуры. В контексте социальной интенции культурологического познания всегда отстаивался независимый научный статус культурологии как строгой науки. В контексте философской традиции культурология нередко редуцировалась к культуроведению – сумме знаний и подходов о множестве граней культуры, а целостная идея культуры отдается целиком во владение философии культуры.

Вплоть до настоящего времени (сейчас эти возражения сняты) ряд крупных философов (В.С. Стёпин, В.М. Межуев) утверждали об избыточности латентных культурологических знаний в контексте разных отраслей гуманистики, что делает философию достаточной методологической базой для исследований культуры. *Исследование мировоззренческих черт в процессе становления культурологии, выявление её соотношения с философией культуры* – и составляет *цель* нашего исследования, направленного на интерпретацию культурологии как модели формирования идентичности в контексте социокультурных процессов современности.

Обратимся для этого к понятию «ментальность» культурологов. Культурологическая ментальность, как и любой другой тип ментальности, основывается на архетипах и воплощается в мифах. Культурологические мифы апеллируют к более крупным социальным мифологическим системам. Это приводит к превращению культурологии в смысл культуры, несущий отпечаток соответствующих хронотопа и картины мира. Культуролог может создавать два основных этимологических мифа «*культурологии*» (мы используем метафорический неологизм

Б. Хюбнера [3]): *миф о Логосе и миф о Культуре*¹. Первый миф – универалистский (культурология Логоса). Второй – партикуляристский (культурология Культуры). Культурология Логоса и культурология Культуры основываются на двух ведущих ценностных установках современного культурного сознания. Речь идёт о проекте *модерна* со свойственным ему фундаментализмом, эссенциализмом и универсализмом и проекте *постмодерна*, ориентированным на партикуляризм, экзистенциализм и релятивизм. Модерный проект опирается на идею тотального синтеза культур на основе универсалий. Посмодерный проект отталкивается от идеи деконструкции и риторики отличий. Соответственно, *универалистская культурология* на методологическом уровне тяготеет к интеграции наук, на предметном – к моделированию тотального целого мировой культуры. *Партикуляристская культурология* на методологическом уровне тяготеет к отраслевой редукции культурологии к одной из составляющих культуроведения (как правило, к эстетике и искусствоведению), а на предметном уровне центрирует исследуемый феномен на отдельных его составляющих (жанровых, стилистических, этнических). Универалистская культурология Логоса соотносится с философской интенцией, партикуляристская же культурология Культуры – с социальной.

Сознательная маргинальность культурологии, которая, по мнению П.А. Сапронова, стремится сохранить свой межнаучный статус [1, с. 33], отчасти объясняется многомерностью понятия «культура», варьируемого в деятельностном, ценностном, семиотическом и других ракурсах. Истоки аксиологии культуры следует искать в архетипической матрице *греко-православного мышления*, которое дало отечественной гуманистике мощные традиции философии культуры, её ценностной рефлексии. Традиционное славянское понимание культуры – глубоко символично, аксиологично и сакрально, оно восходит к архетипу Софии, Премудрости Божией. Если сигнатура Софии предполагает место встречи трансцендентного и имманентного, одухотворение материи вследствие присутствия Творца в сотворенной им твари,

¹ Понятие Логоса в данном контексте – условно и имеет классический модерный характер и апеллирует к трансцендентализму, соотнося с Логосом сферу Разума, трансцендентного относительно культурного опыта, конкретное многообразие которого как феноменальная категория фиксируется термином «культура».

то культура как элемент Софии есть иерофания, то есть воплощенная святость. София как символ славянской модели философствования отражает мысль об органическом единстве онтического и онтологического, эмпирического и духовного, чувственного и спиритуального начал, опыт *Dasein* и фундаментальной бытийственности *existentia*. Если последняя является очагом конституирования самости, то опыт – это событие инаковости. Опыту принадлежит настоящее (вот-бытие, «здесь и сейчас»), самости же – прошлое и будущее как запредельные мифологические параметры хронотопа. Следовательно, София фиксирует диалог прошлого и будущего через настоящее, то есть триаду истории (на уровне культурной динамики), а также интеракцию Я и Другого, принимающую в дискурсе морфологии культуры образ «культурного порядка» (термин М. Найдорфа) как места встречи смысла и текста, памятника и представления.

Полифония Софии сказывается в таких доминирующих смыслах отечественной рефлексии культуры: диалогическая открытость; универсальная интегративность (тенденция к синтезу парадигм); занятие позиции Третьего (антиномическое сознание культурологов как носителей принципа толерантности); художественная символичность; соборность и персонализм (единство трансцендентального Логоса в феноменальном многообразии Культуры). Однако мы ни в коем случае не претендуем на установление прямой каузальной однонаправленной наследственности от богословских традиций русской софиологии к сугубо научным изысканиям современной науке о культуре, которая целиком сложилась и **предметно** отличается как от теологии, так и от чистой философии. Мы всего лишь показываем существенную историческую роль сакрального знания в становлении славянской теории культуры.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Запесоцкий А.С. Философия и социология культуры: избранные научные труды. – СПб. : СПбГУП : Наука, 2011. — 816 с.
2. Культурология как наука: за и против // Вопросы философии. – 2008. - № 11. – С. 3-32.
3. Хюбнер Б. Моя чужість / нездужання щодо культурології: рефлексія з іншої (західної) точки зору / Бенно Хюбнер ; [пер. з англ. Є. Більченко] // Культурологічна думка. – 2011. - № 4. – С. 11-13.

УПРАВЛЕНИЕ КАК ФОРМА ПРОЯВЛЕНИЯ ВЛАСТИ

Н.И. Гаврилов, профессор, Д.Г. Зырин
ДонГУУ, г. Донецк, Украина

Власть в своей полноте проявляется как целое, дифференцированное на части, являющиеся ее формами. В процессе этого различения образуется не произвольное количество форм, а только такое, которое обусловлено *целесообразностью ее функционирования как целостности*. Длительная эволюция человечества позволяет выделить в наиболее определенном виде всего четыре формы проявления власти: *контроль, организацию, управление и руководство*. Что касается самого процесса формообразования этих разновидностей власти, то не так уж и много есть оснований для определения продуктивных допущений, потому что все они должны вытекать из *диалектики формы и содержания*.

Феномен каждой формы власти как частей целого можно свести к двум аспектам. С одной стороны, каждая часть является самостоятельной реальностью с присущей ей смыслом или идеей, а с другой – все формы власти являются частями целого и выступают по отношению к нему его составляющими. Если они будут разъединены или будут определяться как изначально самостоятельные, то потеряют нечто, что связывало их не только со всеми другими частями, но и создавало полноту «жизненности», все то, что делает каждую форму власти в отдельности собственно властью. Поэтому все формы власти должны быть обусловлены единством происхождения из целого, которое является по отношению к ним более полной формой власти.

Исходя из понятия власти как *реализации воли, направленной на ограничение условий, препятствующих достижению цели с помощью каких-либо средств*, можно выделить пять ее составляющих.

Во-первых, власть – это воля. В контексте целого эта часть выражает силовое начало и присутствует во всех других частях как энергетическое начало.

Во-вторых, власть соотносится с целью, под которой следует понимать образ желаемого будущего. Иными словами, в понятии цели заложено предвосхищение желаемого результата. А

результат, в свою очередь, задается как определенные параметры цели, которые могут выступать в своей обособленности как самостоятельные цели. Существенным моментом в понимании цели является система обратной связи. В силу этого отношение «воля – цель» как система обратной связи проявляется как власть в форме *контроля*.

В-третьих, то, что мы называем путями, которые должны привести к желаемому результату, с необходимостью предполагают процесс структурирования условий. Фраза «ограничение условий, препятствующих достижению цели» содержит в себе указание на механизм упорядочивания этого процесса. И если текстовый вариант не понимать буквально только как ограничение, то к нему можно отнести и механизм создания благоприятствующих условий. Ведь ограничивая проявление одних условий, мы тем самым даем возможность проявиться другим, которые будут способствовать достижению цели. В этом заключена суть *организации* как формы проявления власти.

В-четвертых, цель достигается с помощью определенных средств. Средства как необходимый элемент создания соответствующих условий несут в себе заряд дополнительной энергии, которая должна усилить волю. Связь воли со средствами создает предпосылки для проявления еще большей активности, которую следует постоянно направлять по определенному руслу. Так создается основание для образования власти в форме *управления*.

В-пятых, осуществление власти проходит в разнообразных условиях. Одни из них могут препятствовать достижению цели, другие, наоборот, благоприятствовать. Разобраться в том, что идет на пользу в данный момент, а что приносит вред, не так уж и просто. Для этого требуется не только целостное видение всего происходящего, но и умение вносить определенные коррективы как в организацию, так и в управление. Такая форма реализации воли может быть под силу только одному человеку, способному олицетворять собой целостность, в которой внутренние и внешние условия будут оптимально соотнесены. Данная форма власти проявляется как власть *руководства*.

Контроль, организация, руководство, управление как формы проявления власти образуют собой части одного целого. Они – суть различия внутри единства, которым является власть как

таковая. Каждая часть вытекает из сущности целого. Поэтому определение каждой формы власти в данной работе построено на смещение акцента в целостности с одной части на другую. Тем самым каждая форма власти обретает статус власти как таковой, в которой подчеркивается ее специфика. Именно этот аспект проявления власти нас больше всего и интересует. Ведь в вопросах о формах власти нам надо решить для себя только одно, что представляют собой части целого как формы власти, то есть какая в них заложена идея.

Взаимосвязь форм власти есть целостная система, представляющая собой единство более высокого порядка, чем каждая форма в отдельности. В этой системе все отдельные части связаны между собой неразрывными узами. Каждая из них сама по себе порождается за счет других, развивая до относительного максимума свои свойства. Каждая форма власти из своей собственной сущности выявляет вовне то, что может гармонизировать с выявленными таким же образом другими частностями. Форма власти, которая является производной другой формы власти, не обладает властными полномочиями по отношению к своему породителю. Все отношения несоответствия устраняются посредством привлечения чего-то третьего, коим является судебная инстанция. Порожденная форма власти может только посредством суда проявлять власть к вышестоящей власти. Вышестоящая власть, в свою очередь, проявляет свою власть без привлечения третьей стороны по отношению к тому, что было ею порождено в качестве формы власти.

Если формы власти в процессе дифференциации образуют относительно самостоятельные структуры, то каждая из них должна в себе сохранить все те связи и доли тех частей, которые были присущи им в рамках целого. Аналогия по регенерации утерянной части ящерицей. Иными словами, выделив из себя ту или иную форму власти и определив ее носителя, целое сохраняет связь с частью и, более того, содержит в себе ее потенциальность. Сохраняется не фантом части, а как бы ее дубликат, ее потенция, которая может быть актуализирована по мере необходимости. Можно согласиться с тем, что в развитых формах власти есть целостное видение каждой части, функциональный момент ее незрелости, несовершенства, незавершенности.

Каждая форма как часть целого должна *специализироваться* на чем-то своем. Вновь образованные формы не могут быть чем-то произвольным в своем функциональном проявлении. Они есть моменты целого, т. е. являются его составляющими. Вместе с тем каждая часть в своем обособленном состоянии имеет свою специфику, которая не повторяет другие части, и в то же время в ней содержатся признаки всех остальных частей. Если с разумной точки зрения определить, что представляет собой власть в форме контроля, то для этого следует в той целостности, которую образуют части, найти ту, что соотносится с контролем, отвечает его сути, и увязать ее с другими частями. То же самое необходимо проделать и для других форм власти.

Управление – *это такая форма проявления власти, которая в заданных условиях оптимально использует наличные средства для реализации поставленной цели.* Полученная информация в процессе осуществления власти в форме управления позволяет использовать средства так, чтобы избежать этих проблем в будущем. Главным в управлении является создание необходимой мотивации на достижение цели. Мотивационная обусловленность определенного уровня результативности зависит от того, насколько объективно и точно измеряется фактически достигнутая результативность. Контроль как составляющая власти в форме управления связан с процессом формирования будущих ожиданий, которые соотносятся с фактическими результатами с вознаграждениями и санкциями. Управление как форма проявления власти обеспечивает процесс реализации цели в качестве системы с эффективной обратной связью в рамках тех правил достижения цели, условий и средств, которые заданы извне. Как форма власти управление обеспечивает выходные характеристики на заданном уровне, несмотря на противодействие внутренних и внешних условий.

ВІРА ЯК ЕКЗИСТЕНЦІЙНА СКЛАДОВА САМОУПРАВЛІННЯ ОСОБИСТОСТІ

Л.М. Газнюк, д.філос.наук, професор

Харківська державна академія фізичної культури, Харків, Україна

В рамках екзистенційно-антропологічних пошуків вірі як одному із найважливіших феноменів людського буття надається самостійний статус існування. Віра як індивідуально-екзистенційна цінність являє собою фундамент для становлення цілісної особистості. Все життя людини, її цілі, бажання і вчинки є наслідком власної внутрішньої активності, вираженої в орієнтації її особистісної віри і впливу соціуму. Феномен віри актуалізується у зв'язку з наростаючою глобалізацією, яка вимагає від людини постійного пошуку власної ідентичності в мультикультурному світі з наростаючими тенденціями соціально-політичної байдужості і змінюваною один одного соціальної апатії і соціальної агресії. На фоні соціальної нестабільності, посилення проявів фанатизму, екстремізму, нігілізму, егоцентризму, а також соціального, релігійного і політичного плюралізму, актуалізується інтерес до проблеми самоуправління особистості.

Віра є невід'ємним елементом внутрішнього світу людини, яка задає їй певні ціннісні настанови і є необхідним механізмом як особистісного становлення, так і соціокультурного наслідування цінностей. Феномен віри доцільно розглядати не лише в контексті пізнання і комунікації, а як одну із граней самоуправління особистості. Дослідження віри як механізму виховання самостійної і сильної особистості, а також управління суспільним розвитком з допомогою ідеології в багатьох аспектах передбачає знання і розуміння внутрішньо особистісних і соціальних законів становлення. Їх динаміка, корінним чином змінюючи особистісне і соціальне буття людини, характеризує сучасну ситуацію як переломну, кризову. Саме в такі моменти особистість відчуває гостру потребу у вірі, яка підтримує особистість кожного на рівні індивідуального символу віри і об'єднує всіх разом навколо спільної ідеї. Особистість в контексті динамічної картини соціокультурного життя в цілому може бути осмислена через призму віри як освітньо-виховного механізму наслідування цінностей і самоуправління особистості. Визначення найвищої цілі

і свідомий вибір її в якості головного сенсу власного існування є прерогативою індивідуальної віри людини. Ціннісна складова віри виступає як узагальнений показник направленості інтересів, духовних потреб, запитів особистості, включає в себе компоненти смислової і емоційної поведінки. В контексті віри як екзистенційної складової буття важлива не стільки діяльність людини, скільки готовність діяти, зв'язана з її переживанням і ціннісним відношенням. Віра постає як особлива ідеологія, сформована індивідом для визначення життєвих смислів і цінностей. В контексті персонального буття віра як самоуправління визначає своєрідність духовного світу особистості, її індивідуальність, ступінь її відповідальності, а також допомагає людині формувати власні моральні зобов'язання, вимагати від себе їх виконання і проводити самооцінку здійснених вчинків. Віра формує внутрішню позицію особистості відносно світу, виражену у особливій налаштованості діяти певним чином. Налаштованість в конкретний момент часу визначає всі почуття людини, її думки і бажання, а тому стан людини є початковим моментом індивідуального існування.

Віра базується на почутті, не виключає інтуїцію, повагу і прийняття чужого досвіду і традицій. Вона формує впевненість, яку не можна виміряти ані у відсотках, ані будь-яким іншим способом. Віра завжди абсолютна. Змістовний компонент віри – особиста справа кожного, яка ніким і ніде не регулюється, не виражається в законах і цифрах. Це суб'єктивний, перманентний стан, який є внутрішньою детермінантою і формуючим началом всієї активності людини. Екзистенційна цінність віри проявляється через інтуїтивне осягнення світу і цілісне тлумачення утворених сенсів.

Феномен віри свідчить як про прагнення людини до досконалості, так і про її недосконалість. Віра об'єктивується через комунікацію, через поєднання буття екзистенції і трансценденції. Переживання людини, її емоційна активність проявляються у вольовому зусиллі, направленому на реалізацію власного життєвого потенціалу, сприяють появі віри, а в протилежній ситуації приводять до зневіри і відчаю.

Розкриваючи людині істинний сенс життя і його призначення, віра дозволяє зрозуміти, що для людини кожна дія, кожний вчинок, кожне бажання в житті є продуктом смислу. Віра виконує

взаємозв'язані функції елементу особистісного самоуправління, стимулятора стабільності ініціативної поведінки, а також духовного медіатора цілісної особистості. Віра проявляється як прагнення особистості реалізувати свою смислову унікальність шляхом трансцендування через зв'язок з внутрішнім світом, через пошук сенсу життя, істинного призначення буття у світі та зв'язок з соціокультурним ідеалом.

Віра в соціокультурний ідеал постає як віра-правда. Ідеал як форма цілеспрямованого конституювання майбутнього спирається на цінності, які утримують людину на певній лінії розвитку і протидіють дестабілізуючим факторам. Ідеал не може здійснюватись сам по собі, і саме віра допомагає націлити людину на досягнення ідеалу, надає впевненості її діям, направляє і активізує її діяльність. Віра в ідеали у значній мірі залежить не від змісту ідеалу, а від індивідуального відношення до неї конкретної людини. Віра в себе (в своїй крайній формі – самовпевненість) постає як вихід за межі наявності себе реального. Самовпевненість людини у власній досконалості замінюється впевненістю в істині при усвідомленні власної неповноти і кінечності. Сутність такого акту віри прихована не лише у визнанні буття істини, але і у впевненості людини в тому, що істина буття існує і для неї. З часом істина може актуалізуватись у життєвому світі людини, і наявне змінюється істинним. Життєвий світ людини виступає конкретно-історичною основою взаємоузгодження досвіду, інтерсуб'єктивної ідентифікації будь-якого сенсу світу, у просторі якого виявляється буттєва віра.

В умовах соціокультурної реальності, яка супроводжується розвитком засобів масової комунікації і «ущільненням» повсякденного життя, актуалізується проблема Чужого (не артикульованого Іншого), яка робить необхідною дію віри-довіри. Віра, яка проявляється у відносинах з Іншим, постає і як довіра до Іншого. В розвитку віри людська самореалізація, вся глибина її відношення до Іншого проявляється в почутті самовіддачі і втягнення в буття істинних цінностей. Довіра – це особливе внутрішнє відношення людини до людей і навколишнього світу, яке виражається в переживанні готовності і відкритості, супроводжується почуттям безпеки і комфорту. Віра-довіра масової свідомості як віра-вплив базується на механізмі соціального контролю в сферах соціального спілкування, дозволяє

відштовхуватись від пафосу засудження «масової людини» та її «масової віри». Використання засобів масової комунікації з метою маніпулювання соціальними ролями індивідуумів, а також статусним і престижним споживанням ізольованих і антагоністичних соціальних груп, сьогодні уже приходиться в протиріччя з суттю самих «інформаційних технологій» і потреб «інтелектуального капіталу». Віра-вплив як механізм сфери відтворення соціокультурного досвіду відбувається у трансформації в фантастичну, авторитарну форму віри, характерну для масових рухів і масового суспільства в цілому. Віра функціонує як основний механізм впливу суспільства і як фундамент довіри в комунікативних процесах. Віра-довіра є визначальною в комунікативних практиках, де пропонується ексклюзивний, індивідуальний обмін, позиціями, інформацією, смислами. Віра-довіра безпосередньо реалізує себе в діалозі, який пропонує зближення особистості, розуміння індивідуальних контекстів і ситуацій співтворчості, саморозвитку і самоуправління. Спілкування постає як пошук і освоєння загального і співвідноситься з вірою-впливом, тоді як міжособистісна комунікація співвідноситься з вірою-довірою, складає основу соціальної ідентифікації.

Віра – це такий стан душі, який визначає чуттєво-вольову сферу людини і формується за рахунок її світоглядних установок, але стан душі може бути змінений завдяки набуттю нового досвіду і знання. Багатоманітність альтернатив самоідентичності являє собою різноманітність проявів індивідуального *ego* і породжуваного ним егоїзму. Буттєва віра повертає людину до самої себе до тих пір, доки вона не змінить своє відношення до очікуваного буття і не зміниться сама. Людина починається з віри, а тому руйнування віри приводить до руйнування людини. Переживання, які супроводжують віру, відіграють тонізуючу роль, покращують самопочуття людини, змінюють гостроту екзистенційної закинутості, викликає підйом душевних сил. Віра як стан виступає у вигляді певного внутрішнього ціннісного стержня, який забезпечує екзистенційну саморегуляцію і самоуправління.

РАЗВИТИЕ СИСТЕМ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА И ПРОБЛЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ

Л.В. Гнатюк, к. ф. н., профессор

Сумский НАУ, г. Сумы, Украина

Современная культура, которую человек творит под огромным воздействием результатов научного прогресса, всё более интенсивными темпами приобретает черты мощной техногенной прослойки, которая вырастает между человеком и природой. Впрочем, процесс удаления человека от непосредственной природной реальности – это вовсе не аномалия, а естественный результат его трудовой деятельности. Создание человеком культуры, то есть, среды его обитания, как раз и является феноменом этого «удаления», темпы которого прямо пропорциональны увеличению мощи человеческого интеллекта. Вместе с тем, характер этой мощи, как очевидно, создаёт проблему, сложность которой становится злобой дня.

Интеллектуальные действия, многократно усиленные (по сравнению с животным интеллектом) наличием у человека словесного языка, приобретают ещё большую эффективность с появлением формализованных (обесмысленных) языковых моделей, в которых слова обыденного языка заменяются абстрактными символами, связанными правилами их вывода друг из друга.

В пределах этих моделей оказалось возможным моделирование основной функции интеллектуальной операции – получение непротиворечивого вывода из данных посылок. Такой взгляд на характер интеллектуальной деятельности не нов и восходит ещё к Аристотелю. Он разработал теорию силлогизмов, то есть правил получения вывода из определённых посылок. При этом, как посылки, так и выводы были заменены Аристотелем буквами, чтобы показать, что истинность вывода зависит не от содержания посылок, а только от формы логических операций.

Идея, согласно которой процесс наших рассуждений можно свести к формальным операциям, а, в итоге, и к числовым расчётам, оказалась весьма захватывающей. На протяжении последующих веков различные варианты её рассмотрения предлагали Раймонд Луллий, Томас Гоббс, Леонардо да Винчи, Блез Паскаль и Вильгельм Лейбниц, который, в частности,

резюмировал свои размышления на эту тему в следующих словах: «Не нужно спорить. Давайте сядем и посчитаем».

Современные же разработчики систем машинного или искусственного интеллекта, добились такого успеха, что нашли технические возможности передать сам процесс интеллектуальных операций механическим системам, работающим на основе программ формализованных (обесмысленных) систем языка. По мнению разработчиков систем искусственного интеллекта и роботов всё новых и новых поколений, роботизированные существа смогут делать всё, что связано с творчеством, совершать научные и прочие открытия, и войдут во все сферы нашей жизни, включая и интимные, в качестве чуть ли не полноправных наших партнёров.

В итоге, мы постепенно перестанем различать, где кончается человек и начинается робот. Возможно, даже, как утверждают творцы этих систем, встанет вопрос о придании роботизированным существам некоего социального статуса, при условии, что число состояний их действий будет ограничено кодом, владеть которым будут, разумеется, люди.

Коллизия, скрывающаяся в подобном решении проблемы (а она, вне всякого сомнения, возникнет), в том, что существа, от нас, по определению, уже неотличимые, в этом случае обязательно заявят о своей дискриминации. И если мы примем во внимание, как на самом деле и предполагается, что армия, полиция, другие силовые структуры будут заменяться системами, не знающими, что такое страх или отступление от закона, что постепенно вся система государственных отношений, фискальных и т.п. органов также перейдёт в ведение подобных разумных организмов, то решение вопроса о том, кому будет принадлежать контроль над всевозможными кодами будет весьма неоднозначным.

Вместе с тем, перспектива, в которой мы будем составлять с машинами единое целое, всё-таки, как нам представляется, не лишает нас возможности сохранить свою автономность в мире этой, не очень-то пока понятной для нас, целостности. Пусть, что уже действительно не за горами, разумные системы войдут в нашу жизнь в качестве её естественного элемента; пускай они будут снабжены программами научных открытий и смогут эти программы успешно реализовывать; пусть они даже станут гарантом безупречной работы всех структур общественного и государственного устройства. Но при этом они всё-таки смогут

работать на уровне только интеллекта, который в каждом отдельном случае будет программно препарирован.

Что же касается духовного измерения нашего внутреннего мира или нашего Я, бытие которого произрастает из всей толщи общечеловеческих ценностей, то оно, в силу неповторимости своего существования в каждом индивидуальном сознании, его способности к необъяснимому до сих пор универсальному синтезу всех своих предыдущих состояний остаётся за пределами программных возможностей. Поэтому именно наше духовное бытие может стать гарантией нашей неразстворимости в глобальных технологических преобразованиях современного мира и проблемах, связанных с его управлением.

Вместе с тем, нельзя исключить появление существ, которые будут вполне удовлетворены существованием только двух измерений своего внутреннего мира – витального и интеллектуального. Для них станет неприемлемым опора на духовное измерение нашего Я в силу того, что такая опора требует ответственного отношения к жизни, то есть неизбежно сопряжена со свободой, как обратной стороны ответственности. Подобное существование Я будет объявлено ими уделом людей уже несуществующего мира, а потому не только нелепых, но и вредных, портящих чистоту насквозь прозрачного и абсолютно всем понятного «цифрового» (то есть, бессмысленного) существования.

Развивающийся ход событий, как нам представляется, неизбежно приведёт к печальному для всех существ человеческого рода разделению, то есть, к появлению двумерных «сверхновых» и людей «духовного измерения». Человеческое сообщество распадётся на тех, для кого всякие воспоминания о «стихийной» жизни своих предков будут вызывать смех или улыбку сожаления, и на тех, для кого пользоваться возможностями своего духовного мира всегда будет сопряжено с радостью постижения бесконечного. На тех, для кого подобная сфера деятельности будет означать выход за пределы возможного программирования, а потому безумием и на тех, кто будет пользоваться ещё неизвестными нам, но возможно ещё и новыми измерениями нашего внутреннего мира, ибо он бесконечен.

Подобное противостояние будет, кроме того, проявляться и в сфере тех способов, какими человечество начнёт регулировать своё количественное и качественное состояние. Эта задача будет

решаться «сверхновыми» на основе достижения бессмертия, то есть в привлекательном русле дальнейшего совершенствования соответствующих технологий, в то время как человеком в пределах духовного уровня своего бытия, возможно, будет поставлен вопрос о бессмертии не как о решении проблемы, а как о самой проблеме.

Решение не всегда означает понимание, точно так же, как получение информации не всегда означает её осознание. Скорее, наоборот. Осознание, как правило, ещё впереди. Преимущество такой позиции, в итоге, станет очевидным, так же, как очевидным есть то, что человек есть продолжением природы, а не наоборот. Как и то, также, что видимая нами материальная природа есть, в свою очередь, продолжением сил породивших эту материю, а наш внутренний мир является лишь одним из проявлений (и самым загадочным) этих сил.

Таковы возможные коллизии экзистенциальных и управленческих проблем недалёкого будущего.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Гнатюк Л.В., Об уровнях бытия человека. К онтологии Н. Гартмана. – 2013.
2. Гнатюк Л.В., Заплутавший бог. – 2012.

ЕКЗИСТЕНЦІЇ, ЦІННІСНІ І КОМУНІКАТИВНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ ПЛАНЕТАРНОЮ МІСІЄЮ УКРАЇНИ

І.Я. Гришин, професор кафедри ЮНЕСКО,
директор Інституту інноваційного менеджменту
Харківського національного технічного університету
сільського господарства імені Петра Василенка
м. Харків, Україна

Термін «*місія*» є ключовим у змісті назви Великого Проекту «Сковорода-300 – планетарна місія України в досягненні сталого розвитку і цілей тисячоліття» (далі: Проект – «С-300»). Воно свідчить про те, що Проект – «С-300» має виконати роль генератора і організатора з боку України дій високого призначення, несучи відповідальну роль перед світовою спільнотою в контексті досягнення на планеті сталого розвитку і вирішення проблем III тисячоліття. Екзистенції активної освіченої меншості українців, на долю яких випадає відповідальне завдання формувати Проект «С-300» в ракурсі орієнтації на виконання зазначеної місії, повинні передбачати і набір цінностей, і набір комунікацій, які з одного боку – приймають участь у підготовці відповідного персоналу, а з другого – здійснюють конкретні управлінські дії зі змін матеріального і духовного світу спочатку на невеликих пілотних площадках, наприклад в університеті та в сільських (селищних) громадах-символах і далі розповсюджують їх в своїй країні і за її межами в планетарному масштабі.

Місія – це справа молодих, активних і освічених. В Інституті інноваційного менеджменту і на кафедрі ЮНЕСКО «Філософії людського спілкування» ХНТУСГ провідну комунікацію в експериментальному режимі представляє Школа практичної філософії, яка і започатковує місійні функції, зміст яких направлено на розповсюдження на планеті факту позбавлення Україною атомної зброї, на забезпечення харчування населення планети високоякісними продуктами, в тій кількості, яку можуть дати українські чорноземи тощо. Істотно, і питання щодо розповсюдження зброї масового знищення, і збереження чорноземів є складовою зазначеної місії...

Проект «С-300» базується на: теоретичних нововведеннях таких понять як ноосенсоросфера; триєдності світів Г.С. Сковороди;

введення в Україні чотирьохкомпонентної (замість трьох... - Ріо-92) кластерної системи сталого розвитку; дальній і ближній стратегій розвитку; м'якому, жорсткому і найжорсткішому антропоцентризмі; дорадництві; електронній кейс-методології; поглибленому визначенню поняття «сталий розвиток»; формування висококreatивного середнього класу; проведення в країні короткотермінового спецвсєобучу; «дитиноцентризмі»; залученні досліджень з історії України періоду до і після Давньо-Київської Русі та періоду Козаччини, як Динамічного Сюжету розвитку(Переслегін) тощо.

Сталий розвиток – надзвичайно важливий вектор розвитку України, як і всіх держав. За нашими дослідженнями для України він включає в себе не три, - як це має місце у практиці технологічно розвинутих країн, – а чотири дуже важливі елементи: збалансований розвиток промисловості та індустрії, соціальний та екологічний розвиток, а також засоби (механізми) *інтенсифікації розумової технодуховної діяльності*. Розробка чотирьох елементної системи для України запропоновано і здійснюється в межах зазначеного Проекту «С-300».

Велику увагу приділяється також *спадкоємності* як особливого ресурсу нації, розглядаючи її як *одним з базових принципів*, покладений в основу формування або здійснення чого-небудь. Це спосіб створення або здійснення чогось. В даному випадку в підгрунтя реалізації теорії філософії системного менеджменту інноваційного ноосенсорного сталого розвитку території закладається, як вже зазначену, одним із базових принципів - *спадкоємність*. При чому, спадкоємність, як принцип управління сталим розвитком і процесом планетарного впливу України, в даній статі розглядається в філософському, науковому і практичному аспектах.

В теорію стратегічного менеджменту, – наприклад: здійснення зазначеної планетарної місії країни щодо сталого розвитку, перш за все агропромислового комплексу, Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка... – нами вперше вводяться поняття «*ближня стратегія*», або «*ближній стратегічний менеджмент*», яке охоплює період розвитку будь-яких систем, що в свою чергу, обіймає комплекс вже діючих директивних заходів – і «*дальня стратегія*», або «*дальній стратегічний менеджмент*», відносно

виявлення актуальних проєктів найближчих десятиліть. Такий підхід дозволяє максимально використовувати мислительні і сенсорні (психологічні і чуттєві) потенційні можливості фахівців, які здійснюють управлінські функції в процесах досягнення сталого розвитку. Саме зазначений *стратегічний менеджмент – ближній і дальній*, – використовується у Проєкті «С-300». Саме тут *дальня стратегія* є колискою дискурсу щодо процесів напрацювання заходів для *ближньої стратегії*. Проблема полягає лише в організації управління цим процесом і наявності широкого кругозору Універсального рівня у фахівців, які його здійснюють.

Виходячи із ідеї *дальнього стратегічного менеджменту*, в Харкові організуються системні дискурси з розгляду проблем сталого розвитку і цілей тисячоліття з *використанням спадкоємності у філософії, науці та практиці*, і напрацьовуються пропозиції для практичних дій місцевій, регіональній і загальнонаціональній спільноті. Такий підхід дає можливість на дальніх підступах формувати систему підготовки відповідного персоналу, що гарантує оптимальне використання інтелекту будь-якої нації, яка бере на озброєння викладені ідеї.

КОМУНІКАЦІЯ [1] – це *відносини між людьми*. Ці відносини можливі завдяки мові. Але *мова* також є єдиним об'єктивним типом комунікації, що цілком поважає особистість іншого й визнає її право на існування: потрібен був високий ступінь *культури* й пройти багато часу, перш ніж люди довідалися, що мова створена для збереження й обміну ідеями. Філософія комунікації шукає закони, що керують відносинами між людьми; її фундаментальна проблема — пізнання *іншого*. Для *Платона*, як і для *Сенеки*, саме чисте міжособистісне відношення – це *«дружба»*. Для *Канта* – це *«повага»*; для *Шелера* – *«симпатія»*. Філософія комунікації представлена сьогодні *Бубером* у Німеччині й *Левинасом* у Франції. Психологи, як *Лагаш*, зводять комунікацію до фундаментального поняття впливу.

Отже «дружба» є самим чистим міжособистісним відношенням. Тому, комунікації в такому варіанті стають надійним фундаментальним впливом на відношення між об'єктами.

В Школі практичної філософії кафедри ЮЕКСКО ХНТУСГ *дружні* відносини між колективами Громад та їх особистостями на основі *спорідненості* щодо визначних особистостей, історичних подій, рукотворних або природних явищ перетворюються в

інструмент взаємовпливу, де спілкування є істотним екзистенціалом людського буття, а необхідність у ньому – однією з життєвих потреб людей. «Ця потреба впливає з самої природи людини як мислячої соціальної істоти і зумовлена суспільним характером її буття, яке значною, мірою відбувається у формі спільної з іншими людьми діяльності. Її ж здійснення вимагає належної організації та координації їх дій, які практично неможливі без відповідної взаємодії між ними. Основним же інструментом взаємодії і виступає спілкування. Тому воно привертає увагу й інтерес різних дослідників - філософів, психологів, соціологів, педагогів, фахівців з проблем управління соціальними системами»[2], де «вплив» - це цілеспрямована дія, направлена на партнера по спілкуванню з метою досягнення поставлених цілей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дидье Жюліа. Философский словарь Пер. с франц. – М.: Междунар. Отношения, 2000. – 544 с.
2. Завітний С.О., Пономарьов О.С., Пазиніч С.М. Філософія впливу. Монографія. В авторській редакції. ФО-П «Петрова І.В.», 2011. – 203 с.

КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ УПРАВЛІННЯ

С.О. Завітний, д-р філос.. наук, професор

О.С. Пономарьов, канд. техн. наук, професор

Харківський національний технічний університет сільського господарства ім. Петра Василенка, м. Харків, Україна

Бурхливий розвиток науки, техніки і технологій та істотне прискорення не тільки темпу впровадження їх результатів у різні сфери суспільного виробництва, але й старіння та оновлення цих технологій ознаменували фактичне становлення принципово нового, інноваційного типу цивілізаційного розвитку. Для нього найбільш характерними рисами виступають високі технології, інформатизація суспільного життя, інтелектуалізація економіки та зміна цілей і характеру управління. Новизна цих процесів вимагає їх поглибленого філософського осмислення. Перш за все необхідна рефлексія феномену управління і його сучасних сутності та змісту.

Оскільки управління являє собою один з визначальних атрибутів, що забезпечують можливість нормального існування, функціонування і розвитку соціальних систем, то воно не може не сприймати і не враховувати загальних тенденцій інноваційного

розвитку суспільства і його виробничої сфери у самому широкому розумінні цього терміну. І це не просто сприйняття, а й висока чутливість самого феномену управління до змін, що відбуваються в об'єкті управління та зовнішньому відносно нього середовищі.

Проявом чутливості постають, по-перше, необхідність освоєння керівником основних положень філософії управління і формування чітких світоглядних позицій. По-друге, забезпечення інноваційного характеру самого підходу до організації управління та відносин з персоналом. По-третє, створення прозорої й ефективної системи ділової комунікації і організації, що ґрунтується на принципах демократизму, поваги до людей і створення умов до максимальної реалізації їх професійного та особистісного потенціалу і всебічного його розвитку. По-четверте, формування і належне функціонування системи ефективної мотивації інноваційної діяльності працівників. Нарешті, по-п'яте, чутливістю управління до змін стає гнучкість у виборі методів, засобів і технологій здійснення управлінських дій і рішень та забезпечення їх максимальної адекватності проблемним ситуаціям, для розв'язання яких вони застосовуються.

При цьому ми підкреслюємо, що саме інноваційний підхід до забезпечення належної ефективності управління виступає однією з визначальних умов успішного функціонування й розвитку соціуму. Не випадково свого часу один з провідних світових експертів у сфері теорії і практики управління соціальними системами, авторитетний американський вчений Пітер Друкер підкреслював, що історичні успіхи нації на 80 % визначаються не природними ресурсами, не економічним базисом чи технологіями, навіть не талантом народу, а ефективністю управління [1]. Його думка отримує переконливе підтвердження при порівнянні хоча б характеру розвитку Японії, де практично відсутні важливі природні ресурси, та України, якій бракує хіба що тільки нафти й газу. Адже основна причина нашої тривалої кризи, що набула системного характеру, полягає у вкрай неефективному управлінні на всіх рівнях. Це дає нам вагомі підстави стверджувати саме про кризу управління як корінь переважної більшості наших проблем.

Ефективність же управління істотною мірою визначається тим характером взаємовідносин з виконавцями, характером ділового та міжособистісного спілкування з ними і стилем керівництва, яких дотримується керівник в процесі здійснення функцій управлінської діяльності. Як ми вже писали раніше, «діловий і рольовий характер

управлінського спілкування обумовлений тією обставиною, що в процесі його здійснення учасники вступають в контакт не заради порожньої балаканини, не «просто так», а для того, щоб вирішити якийсь конкретне питання чи розв'язати якусь ділову проблему. А це практично неможливо без належної організації управлінського спілкування і відповідного рівня культури його здійснення» [2, с. 357]. Ось чому сучасна філософія управління приділяє таку значну увагу комунікативним аспектам його здійснення.

Життєва практика і досвід світового менеджменту переконливо свідчать, що управлінське спілкування, його культура постають одними з найважливіших компонентів культури управління взагалі. Вони відіграють вирішальну роль у забезпеченні ефективності управління і, у свою чергу, істотно залежать від прийнятої в даній організації корпоративної культури і культури управління. Таким чином, у їх взаємодії виникає своєрідний замкнений контур, який утворюють прямі та зворотні зв'язки, що не просто забезпечують взаємовплив культури управління і комунікативних процесів, а й їх взаємне посилення та підвищення ефективності управління.

Особливо вагомим значення комунікативна культура керівника набуває в умовах інноваційного типу світового розвитку. Ось чому філософія інноваційного управління передбачає обов'язковою умовою своєї ефективності дотримання норм відповідної культури. Ця ж культура спрямована на активну інноваційну діяльність, яка об'єднує таку сукупність взаємопов'язаних процесів, якими стають «організація нових інноваційних структур, організація процесу створення інновацій, організація взаємодії цих структур, організація як властивість інноваційної праці, організація інноваційного стану, інноваційного рівня фахівців-інноваторів, інноваційного виробництва, які перебувають в інноваційному просторі, реалізуються в часи інновацій, що настали, і забезпечують зростання інноваційної свідомості, яка перетворює масову діяльність в суспільну інноваційну практику» [3, с. 35-36].

Автори в дослідницькій і практичній педагогічній діяльності прагнуть віднайти ефективні способи прищеплення студентам як майбутнім керівникам, по-перше, розуміння важливості культури спілкування в системі управлінських взаємовідносин, а по-друге, оволодіння належними комунікативними вміннями й навичками, прийомами і технологіями ефективного впливу на персонал. При цьому ми виходимо з тієї характерної особливості управлінського

спілкування, яка полягає в об'єктивному існуванні суперечності між необхідністю, з одного боку, дотримання норм організаційної і технологічної дисципліни, підпорядкування дій і рішень кожного працівника цілям і завданням спільної діяльності, а з іншого боку, – загальною демократизацією суспільного життя та істотного зростання ролі особистісного чинника у забезпеченні належного рівня ефективності суспільного виробництва.

При прагнемо донести до студентів важливість положення про те, що успішне розв'язання цієї суперечності лежить у професійній компетентності керівника. А вона ґрунтується на гармонійному поєднанні вимогливості і відповідальності зі створенням умов, які б активно сприяли можливості максимального розвитку і плідного використання творчого та особистісного потенціалу буквально кожного працівника в інтересах виробництва і його самого.

Але для цього керівникові необхідно регулярно спілкуватися з людьми, знати їх здібності й можливості, їх інтереси і проблеми. Для нього однаково важливими є різні за своїми цілями, змістом, характером і числом учасників види управлінського спілкування. Сучасні філософія спілкування виходить з того, що ефективною системою комунікативних відносин постає за умови гармонійного поєднання таких видів ділового спілкування, як індивідуальне, групове і масове. Дійсно, кожен з цих видів спілкування виконує свої специфічні функції і допомагає керівникові вирішувати різні виробничі та соціальні завдання, формувати і підтримувати в колективі сприятливий психологічний клімат.

Особливу роль відіграє індивідуальне спілкування, оскільки в процесі його здійснення відбувається безпосередній контакт з людиною, і вона більш повно розкриває свої особисті риси і якості, свої здібності та можливості, а також більш відверто розповідає про свої проблеми і прагнення. В процесі індивідуального контакту можуть обговорюватися як виробничі, так і приватні питання. Тому він може відбуватися як на робочому місці працівника, так шляхом його запрошення до кабінету керівника. Останній варіант має бути обов'язковим при вихованні працівника чи у випадку винесення йому дисциплінарного покарання.

Групове міжособистісне спілкування, як впливає з самої назви, має місце в різних групах, звичайно більш чи менш стабільних за своїм складом. Воно призначене для з'ясування проблем цих груп, для обговорення поточних справ і стратегічних завдань і спільного

пошуку ефективних шляхів і способів успішного їх вирішення. Цей різновид ділового спілкування дозволяє керівникові вивчати людей і рівень їх професійної компетентності та лідерських якостей, що необхідне йому для формування кадрового резерву.

Безумовно, розглянутими різновидами ділового спілкування не вичерпуються комунікативні аспекти управління і філософії цього важливого суспільного феномену. У більш загальному плані слід зазначити, що ці аспекти охоплюють складну систему циркуляції інформації в організації, культуру її використання, характер впливу на виробничі відносини та ефективність спільної діяльності людей. Ось чому комунікація виступає не тільки невід'ємним атрибутом суспільного буття людини, але й істотним чинником впливу на його сутність, зміст і характер. Таким чином, важливим завданням сучасного керівника виступає формування і підтримання системи комунікації, яка сприяє успішному досягненню цілей управління.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Друкер П. Ф. Задачи менеджмента в XXI веке / Пер. с англ. – М.: ИД «Вильямс», 2000. – 272с.
2. Філософія спілкування: монографія / В. Г. Кремень, Д. І. Мазоренко, С. О. Заветний, С. М. Пазиніч, О. С. Пономарьов. – Харків: ХНТУСГ ім. П. Василенка, 2011. – 440 с.
3. Професійна культура менеджера в умовах інноваційного розвитку / М. М. Гуревичов, А. В. Долгарєв, С. М. Пазиніч, О. С. Пономарьов; за заг. ред. О. С. Пономарьова. – Харків: НТУ «ХП», 2010. – 240 с.

ПРОБЛЕМА ІНТЕРСУБ'ЄКТИВНОСТІ У ФЕНОМЕНОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

А.Є. Залужна, д. філос. н., доцент
НУВГП, м. Рівне, Україна

Світ присутності як властивість свідомості, що орієнтується на інше Я і володіє своїм, але для нас недосяжним світом, Е. Гуссерль назвав інтерсуб'єктивністю. В інтермонадичному товаристві спільного існування суб'єктивність у своїй інтенціональній спрямованості за допомогою апрезентативних актів конституює Alter Ego [2]. Таким чином, Е. Гуссерль, обґрунтовуючи теорію Іншого трансцендентального суб'єкта, використовує своєрідну трансценденталістську ідею вчування за аналогією до власного Ego. Отже, у цьому контексті Інший – це інтенціональна конституція аналогізуючої аперцепції (уподібнювальне передсприймання), що у своїх онтологічних структурах аналогічна

Alter Ego. Співприсутність в інтермонадичному товаристві стає можливою через залучення однієї монади до іншої у їх спільному об'єктивному світі. Трансценденталістське обґрунтування культури крізь призму конституювання інтерсуб'єктивного, спільного для всіх життєвого світу опирається на думку про те, що аналогічні всезагальності апріорних структур свідомості конституують спільний для кожного світ, який виявляється результатом напластувань окремих світів мого та інших Ego, залишаючись універсальним горизонтом “узгодженості” досвідів трансцендентальних суб'єктів. Доречно визнати, що у представників феноменологічного руху акценти більшою мірою поставлені не на аналогічність, а саме інакшість тут-буття, яке маніфестує себе як “Не-Я”, “Обличчя”, “Погляд”, “Сторонній”, “Позазнаходжений”, у зв'язку з чим ускладнюються можливості комунікативного взаєморозуміння у філософській рефлексії М. Гайдеггера та Ж.-П. Сартра. Зокрема, у фундаментальній онтології М. Гайдеггера Dasein у співбутті з іншими утворює співприсутнє спільне буття, das Man, де люди існують способом несамостійним і несправжнім.

Необхідно звернути увагу на те, що саме Е. Гуссерль проблеми життєвого світу експлікує в безпосередньому зв'язку з досвідом тілесності. Ним було закладено підвалини для реабілітації феномена тілесності та переосмислення закріпленої в європейській культурі класичним раціоналізмом процесу десоматизації людини. У цьому світлі стає зрозумілим, чому наріжним принципом філософування М. Мерло-Понті, що був сформований під впливом кінестетичних ідей Е. Гуссерля, стає саме тілесність, у семантичному просторі якої тіло – “провідник буття у світ”, “природне я”, “суб'єкт сприймання”, та й власне “ми самі існуємо у світі через посередництво тіла і сприймаємо світ за допомогою нашого тіла” [3, с.265]. Тому справжня зустріч Я з Іншим можлива у живому досвіді сприймання через слово, жест, тон, посмішку. Відношення Я до Іншого тут відіграє визначальну роль для розуміння життєвого світу культури, який ні в якому разі не може бути зведеним ані до об'єктивного світу речей, ні до внутрішнього світу суб'єкта, а знаходиться між ними у площині плину людського життя, всієї системи “Я-Інший-Речі”.

Що ж до Ж.-П. Сартра, то у нього діалогічний вимір інтерсуб'єктивності стає неможливим і причиною цього – “погляд

Іншого”, який узовнішнює “буття-для-себе”, супроводжуючись бажаннями поневолення свободи чужого тіла й підпорядкування чужій суб’єктивності. Питання тілесності як фактичності “буття-для-себе”, осмисленість інтерсуб’єктивності світу та головних способів відношення до Інших постулюються французьким мислителем у трактаті “Буття і Ніщо”, яке у своїх головних настановах визначило і подальшу філософську рефлексію мислителя. Життєвий світ виявляється реальним оточенням людини, цілісним, очевидним, інтерсуб’єктивним, у ньому головним конститутивним принципом стає проєкт людини. Це фундаментальний проєкт самого себе як вибору себе, це буття, що характеризує не стан, а постійний процес виявлення і реалізації нових можливостей. Однак, на думку Н. Аббаньяно, проєкт “творця власної долі”, “бажання стати Богом” “наштовхується на реальність, а, відповідно, – приречений на невдачу” [1, с.151-152]. Тобто Інший – межа моєї свободи, об’єкт, який у мене краде світ, перетворюючи “тіло-для-мене” в “тіло-об’єкт” у його фізіологічній даності.

Драматизм “буття під поглядом” посилюється у зв’язку з тим, що той, хто розглядає, сам повинен постати перед поглядом, при цьому він відчуває сором, як “визнання того, що я вже є цим об’єктом, котрий розглядає і осуджує” [4, с.377]. Співбуття в життєвому світі супроводжується конфліктом “буття-для-Іншого”, позаяк навіть любов, визначаючись онтологією погляду, приречена на невдачу, бо децентруючи світ, поглинає Іншого.

Втім, людське буття завжди реалізується як співбуття, то відкритість до Іншого, прагнення зустрічі з Ти є необхідною умовою подолання замкнено-егоїстичного обрїю індивідуального Я й найбільш істотним критерієм самоідентифікації особистості. У зв’язку з цим тематизація анонімного безособового повсякденного співіснування з іншими Dasein, що знищує людську індивідуальність у фундаментальній онтології М. Гайдеггера, “погляд Іншого” у Ж.-П. Сартра ініціює нагальну потребу осмислення протилежних підходів. Постає можливим протиставити окресленим колізіям діалогічно-комунікативну домінанту інтерсуб’єктивності, яка у феноменологічному дискурсі щонайпосутніше представлена філософськими інтенціями М. Мерло-Понті, М. Шелера, А. Шюца, Ю. Габермаса, Е. Левінаса, М. Бахтіна та ін. і закладає вагоме підґрунтя для подальшого дослідження окресленої проблеми.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аббаньяно Н. Мудрость философии / Н. Аббаньяно ; [пер. с итал., вступ. ст. и коммент. А. Л. Зорина]. – СПб. : Алетея, 1998. – 305 с.
2. Гуссерль Э. Картезианские медитации / Эдмунд Гуссерль // Избранные работы / Эдмунд Гуссерль; [пер. с нем. В. И. Молчанова]. – М., 2005. – С. 377–442.
3. Мерло-Понти М. Феноменология восприятия / Морис Мерло-Понти ; [пер. с фр. под ред. И. С. Вдовиной, С. Л. Фокина]. – СПб. : Ювента : Наука, 1999. – 606 с.
4. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо : нарис феноменол. онтології / Жан-Поль Сартр ; [пер. з фр. В. Лях, П. Тарашук]. – К. : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2001. – 854 с.

ФІЛОСОФСЬКО-ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ СПІЛКУВАННЯ

В.Ю. Ковальчук, доктор педагогічних наук, професор
Дрогобицький державний педагогічний університет,
м. Дрогобич, Україна

Спілкування як фундаментальний спосіб буття людей зберігало і зберігає своє невідворотне значення. Поза спілкуванням неможливе формування ані людської особистості, ані суспільства. Взаємодія соціальних суб'єктів, осіб і спільнот робить вирішальний вплив на хід громадських процесів, на життя суспільства в цілому.

Актуальність цієї проблеми обумовлена тим, що нині суспільство переживає кризу цінностей. Звідси зрозуміло, що проблема спілкування має бути розглянута в контексті проблематики оптимізації міжлюдських стосунків, як у сфері міжособистісного, так і колективного спілкування. Сучасний світ, що роздирається протиріччями, залишає, здавалося б, усе менше можливостей для міжлюдського розуміння. Людство на стику тисячоліть зіткнулося з цілим рядом глобальних проблем, а саме: збереження довкілля, демографічні проблеми, витрачання енергоресурсів, але, крім того, гостро стоять питання дотримання і реалізації прав людини, визнання людської особистості вищою цінністю.

Необхідно виникають моральні проблеми людських стосунків, розвитку людської особистості. У зв'язку з цим цінність людської особистості стає головним і засадничим критерієм оптимізації самого процесу виховання і спілкування, сама ідея громадського прогресу набуває морально-етичного виміру. Також і проблема віднайдення конструктивних шляхів взаємодії соціальних суб'єктів, особливо в макросоціальній сфері, в політиці, економіці набуває у сучасному світі важливого значення, оскільки в наявності

протиріччя між різними політичними силами, між провідними світовими державами і країнами, що розвиваються. А в той же час політичні амбіції окремих державних лідерів часто зводять нанівець процес конструктивного діалогу, що нерідко призводить до відкритого озброєного протистояння в різних регіонах земної кулі.

Міжнародний тероризм став однією з глобальних проблем. Все частіше і частіше жертвами терору стають мирні громадяни, і тут стає очевидним грубе порушення прав людини. У сучасному світі набирає силу злочинність. На жаль, не уникнула цього і Україна. Окрім організованої злочинності часто мають місце випадки індивідуального насильства, абсолютне презирство до недоторканості і життя інших людей. У цьому сенсі суттєво зростає роль учителя в школі, викладача в університеті.

Перелічені вище моменти з новою силою викликають до життя переутвердження моральних норм, дефіцит яких в сучасному суспільстві несе в перспективі вельми згубні наслідки. Сучасному суспільству потрібно відповідально долучити до справи свідомого унормування суспільного життя усіх його членів. Для нормальної і конструктивної міжлюдської взаємодії, функціонування суспільства потрібні чесність, порядність в праці, в особистих взаємовідносинах між окремо взятими індивідами, заборона і виключення систематичної брехні, насильства і обману, повага до свободи і гідності інших людей. На макросоціальному рівні це означає цілеспрямовані зусилля з боку самих офіційних інституцій, макросоціальних суб'єктів з метою оптимізації основних напрямів громадського життя. Але якщо ці вимоги не стануть «живими» і такими, що реально діють в сім'ї, вихованні, в культурі і мистецтві, в громадських і особистих стосунках, то життя сучасного суспільства ставатиме усе більш важким і небезпечним.

З часів Еммануїла Канта відомо, що метою і сенсом прогресу суспільства визнається розвиток людської особистості, індивідуальності. На службу цієї мети ставиться функціонування державних механізмів, неодмінною умовою якого є активна і свідома участь кожного члена суспільства. Це пов'язано і з питаннями збереження довкілля, необхідного для життя людини. Очевидно, що джерела енергії, які має в розпорядженні людство, швидко виснажуються, особливо якщо їх споживання триватиме в нинішніх обсягах.

Отже, проблема спілкування як ніколи актуалізує питання про моральні цінності. Часто квазіліберальна всездозволеність видається за захист індивідуальної свободи. У таких поширених в сучасній Україні явищах, як соціальний розбід, криза сім'ї і духовних цінностей, корупція, марнотратство, презирство до праці легко виявити відмову від усяких норм, які б упорядковували людські спонукання. Тут основна мета – цілісне і гармонійне буття особистості, цілісність і осмисленість людської екзистенції.

Вільне прийняття і реалізація етичних норм виключає використання інших людей як знаряддя для досягнення чийось інтересів. Суспільство, перебуваючи в різноманітті людських взаємозв'язків, немислиме поза розвитком людської особистості у багатстві і різноманітті сутнісних сил, і тому кардинальні громадські перетворення мають своїм відправним пунктом окрему живу особу, індивідуальну свідомість людини. Спілкування як необхідна умова існування суспільства і особи є також умовою формування індивідуальної суті людини, де особливу важливість має індивідуальне, вільне і усвідомлене осмислення індивідом глобальних проблем людства, а також проблем власного саморозвитку. Спілкування – свого роду універсальний механізм, за допомогою якого і можлива оптимізація найрізноманітніших сфер людської взаємодії. Основний момент – усвідомлення кожним окремим індивідом значущості як суспільства, так і усього біологічного і соціального середовища для власної життєдіяльності. Але цьому треба наполегливо вчитись і тому, як сказав один з визначних мислителів XIX ст.: «Учитель сам повинен бути навчений».

САКРАЛЬНИЙ СИМВОЛІЗМ В ЕКЗИСТЕНЦІЙНОМУ ВИМІРІ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ

І.Б. Остащук, д. філос. н., доцент

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, м.
Київ, Україна

Сучасні проблеми розвитку українського релігієзнавства детермінують пріоритетність й актуальність функціональних аспектів релігієзнавчо-філософського дослідження релігійних явищ. До таких релігійних феноменів і належить сакральний символізм, у котрому відображається довколишня дійсність та перцептивний досвід віруючої людини, узагальнюються результати кваліфікативно-аксіологічних сфер пізнання. Сакральний символ не лише репрезентує об'єктивовану дійсність, але й стимулює світоглядно-когнітивну діяльність людини, сприяє нагромадженню концептуальних знань.

Сакральний символізм, безсумнівно, виступає одним з основних факторів національно-культурної ідентичності, що увібрав у себе багатостолітній спадок традиційних конотацій, та розуміння поліпарадигматичної сутності концептуальних засад сучасного культурного простору.

Філософсько-релігієзнавче дослідження сакрального символізму дозволяє пізнати генезу смислових пластів та соціокультурного функціонування одного з найпомітніших чинників релігійного комунікаційного простору.

Важливою функцією релігії виступає її комунікативний вимір, що реалізується в різноманітних аспектах, зокрема в динамічних символічних системах. Актуальним завданням релігієзнавчої науки є дослідження теоретичного підґрунтя інтерпретаційного інструментарію відповідних релігійно-семіотичних текстів, що вимагає трансдисциплінарного підходу. У сучасному релігієзнавстві вельми важливою науково-теоретичною і практичною проблемою є дослідження предмету, завдань, основних категорій, рівнів, форм, методології, загальних законів формування й функціонування релігійної, зокрема сакральної, комунікації, знання закономірностей якої уможливорює адекватне розуміння та сприйняття номінаційно-комунікаційної сфери учасників релігійного дискурсу.

Особливим кодом релігійної комунікації виступають сакральні знаково-символічні системи, які є ваговою складовою природи мови релігії. Сакральньо-символічний вимір мови релігії виступає як репрезентантом метафізики присутності трансцендентного, так і розумово інтеріоризованих культурно-релігійних текстів, прагматична навантаженість котрих володіє багатоплановим смисловим потенціалом розгортання у процесі богопізнання віруючої людини, науково-академічного дослідження феномену релігійного, інтертекстуальної інтерпретації конкретних проявів семіозису тощо.

Для сакральної символіки важливим є не лише її трансцендентна ознака, що вказує на абсолютність божественної сфери, але й безпосереднє свідчення про власне існування, що визначає релігійну культуру за рівнем розвитку. Адже у процесі спілкування віруючої людини з Богом слово не завжди є потрібним, оскільки часто релігійний досвід оприявлюється через мову сакрального символізму, навіть у релігійній містичній традиції, де інтуїтивно-чуттєве вираження є основним.

Релігійний символізм є одним із найважливіших факторів прагматично-функціональних референцій та експліцитної природи релігії. Беззаперечна його роль у конструюванні цілісного змісту, пізнанні онтологічної природи й розкритті семантичної поліфонічності релігійних феноменів.

Дослідження проблеми символу постає одним із основних завдань сучасного лінгвістичного релігієзнавства у загальному контексті методологічних та практичних проблем філософії мови релігії, а розуміння місця сакрального символізму, що протягом віків виступав одним із конститутивних елементів культури, у дискурсивному постмодерному вимірі є актуальною науковою проблемою сучасного релігієзнавства.

Сакральний символізм займає вагоме місце в релігійних комунікативних процесах, як в діахронному, так і в синхронному вимірах, будучи одним із засобів передавання духовно-культурної традиції, способів богопізнання та самоусвідомлення.

Символи оприявлюють сакральну, божественну реальність, виражаючи ідеї вищої абстракції, котрі практично неможливо вербально описати. Релігійні символи часто містять у собі в надзвичайно сконцентрованому вигляді релігійні доктрини (наприклад, теологія хреста чи світла у християнстві), виступають

проявами вічного в часовому, наділені багатовимірним прагматичним потенціалом формування релігійного дискурсу.

Сакральний символ відіграє важливу роль у формуванні не тільки свідомості релігійної людини, але й у пізнанні століттями сформованих культурно-релігійних традицій. У релігійній комунікації символ виокремлює та образно-чуттєво й естетично-художньо маркує концептуальні начала релігійної картини світу, надаючи їй наповненої єдності системності. В індивідуальному процесі пізнання символ має потенціал виступати конвенційним засобом поєднання й «погодження» свідомого і несвідомого, раціонального та містичного, наукового й художнього. Символи створюють ситуації як близькості, причетності, так і віддаленості, дистанції. Задля уникнення останніх (якщо немає виразної інтенції у приховуванні приналежності до певної релігійної групи чи герменевтичної закритості окремих релігійних груп) необхідно декодувати динамічні символічні образи, що вказують на глибину релігійного досвіду, оживлюють «відповідальність» людини за пізнання та продовження перетворення світу в комунікативному процесі.

Символ виступає одним із найважливіших засобів кодування та передавання інформації в релігійній (як і міжкультурній загалом) комунікації. Символи виражають здатність матеріальних речей, подій, чуттєвих образів бути умовними репрезентантами ідеального змісту, що не відповідає їхнім структурам.

Слід розрізнити поняття релігійного та сакрального символу. В основних християнських конфесіях природа та завдання символізму бачаться дещо по-різному, що і виражається у практиці слововикористання: у православній та католицькій традиції прийнято послуговуватися лексемою «сакральний», а у протестантській – «релігійний». Окрім цього, у перших зі згаданих конфесій розрізнення сакрального та релігійного символізму виявляється в традиційному розділенні на сакральне й профанне.

Отже, сакральний символ – це символ, який за глибиною релігійно-філософського вираження в умовно-образній формі здатний виразити сакральний зміст.

Натомість, релігійний символ – це здатність матеріальних речей, явищ, подій, чуттєвих образів умовно репрезентувати релігійний зміст, не відповідний їхнім структурам.

Також слід розрізнити поняття символізму та символіки.

Сакральний (релігійний) символізм – сигніфікативно-репрезентаційне умовне об'єктивування фрагментів сакральної (релігійної) картини світу.

Сакральна (релігійна) символіка – 1) група, концептуальна система сакральних (релігійних) символів у певній сфері; 2) сакральне (релігійне) значення, котрим щось наділяється у відповідному гносеологічно-комунікативному процесі.

Сакральний символізм завдяки містично-сакральним і раціонально-теологічним моделям передавання концептуальної інформації формує автентичну релігійну ідентичність у широкій культурній дискурсивності.

Розгляд сакральної символіки в широкому соціокультурному дискурсі поглиблює смислове, концептуальне значення окремих символів чи відповідних символічних груп, відтворює історичні й етно-конфесійні обставини формування і функціонування, впроваджує у комунікативний процес, котрий виконує функції як передавання інформації, так і створення реальності. У такій функціонально-комунікативній ситуації виражається роль і місце символу в процесах структурного текстотворення сакрального семіозису в контексті соціальної комунікації.

Сакральні символи апелюють до суб'єктивності особи, оскільки вони не належать до об'єктивної комунікації, укладають зв'язки з трансцендентним світом. Сакральний символ не надає об'єктивної інформації, адже не звертається до інтелекту. Навпаки, виступає джерелом досвіду, який не відтворюється автоматично, переступає межі емпіричного розуміння.

У західній культурі в семіотичній культурній картині основну роль відігравав, безперечно, християнський сакральний символізм. Феноменологічна природа християнського сакрального символізму із чіткою презумпцією логосу, що суперечить сучасній постмодерній картині світу, виявляє риси глибинної, сконденсованої концептуалізації домінантних структурно-семантичних елементів християнської культури у когнітивних процесах релігійної свідомості. Вона фокусує в пластах власної полісемантичної концептуальності доісторичні виміри людського життя, що наділені позачасовими й позакультурними характеристиками; залучає індивідуальний досвід у гіперпростір духовної реальності.

Релігійний символізм не лише розкриває підтекст священних писань, але й вирішує проблему втрати самоідентичності сучасної людини, зануреної в ситуацію агностично-фатальних та секулярно-індиферентних парадигм постмодерну у відношенні до традиційних культурно-релігійних етосів і концептів. Релігійні символи, зокрема християнські, відіграють важливу роль в інтеракційних і комунікаційних процесах, наділених потенціалом емоційної й релігійної інтегративності в контексті збереження культурно-історичної континуальності. Сакральний символізм – один із факторів онтологізування смислів у розкритті екзистенціалів людського буття.

Вважаємо, що сакральний символ «надбудовується» над конкретним релігійним смислом, котрий трансформується в переносне значення. Первісно предметом символічної нарації був певний релігійний концепт (абстрактне поняття, предмет, особа, дія тощо), що згодом у ситуації відповідного дистрибуційного обмеження десемантизувався в символічну образно-чуттєву форму. Така семантична редуплікація у релігійно-культурному інтерактивному контексті породжує множинність конотативних значень, смислове поле котрих розкривається лише при умові комплексного аналізу.

Комунікативно-прагматичний аспект дослідження семантико-номінаційного діапазону сакрального символізму передбачає його розкриття через ситуації та моделі передачі інформації, що пов'язане з принципами семіотичної структури, архетипних смислових нашарувань й етнознакових мотивацій універсуму релігійного гіпертексту.

Конвенційні форми, реляційно-смислові парадигми сакральних (релігійних) символів, структуровані у текстові моделі передавання й дешифрування інформації, конституюють релігійну ідентичність у широкому культурному діапазоні.

ТАНАТОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ В АСКЕТИЧЕСКОМ СПОСОБЕ УПРАВЛЕНИЯ (НА МАТЕРИАЛАХ ПРАВОСЛАВНОЙ МЫСЛИ)

Г.Д. Панков, доктор философских наук, профессор

Харьковская государственная академия культур,

г. Харьков, Украина

1. Процесс управления человеческим сознанием, обуславливающего мотивацию всевозможных поведенческих актов, а также определенного рода деятельности и отношений, предусматривает активное подключение самых разнообразных духовных механизмов. В религиозных традициях, включая христианство, особое место занимает аскетика, которую следует рассматривать не только специфической духовной практикой, но также в качестве механизма социокультурного управления. В послании апостола Павла римлянам аскетическая интенция определяется императивом «жить по духу, но не по плоти» [1, Рим. 8 : 1], а «жизнь по духу» отождествляется с жизнью во Христе [1, Рим. 8 : 9-11]. Таким образом, в христианской аскетике отчетливо прослеживается два вектора: «вектор отречения» (в отношении «суеты мира» и «ценностей плоти»), а также «вектор сосредоточения», предметом которого служит интенция жизни «по Христу». Духовные усилия как самоуправление личностью собственной самостью концентрируются вокруг отречения от суеты мира и сопровождаются интенцией в отношении партиципации со Христом.

Духовные факторы управления сознанием людей широко используются социальными организациями, конструирующими идеологию, посредством которой осуществляется интериоризация индивида в определенную систему с присущими ей ценностями, нормами и идеалами. В данной связи в системе церковной организации православия аскетическое учение служит составной частью доктрины, и многочисленные его идейные положения в более значительной степени внедряются в сознание верующих христиан посредством катехизаторской и проповеднической деятельности.

2. Важное место в христианской доктрине занимает эсхатологическое учение, в системе которого один из ее

компонентов составляет танатология, охватывающая вопрос о смерти в соотносительности с конечными перспективами обитания души. Смерть трактуется в двух основных измерениях – телесная смерть (как разлучение души и тела) и духовная смерть (как разлучение души и Бога). Первая смерть рассматривается общим достоянием человеческого рода, приобретенного по вине «ветхого» Адама, грехопадение которого повредило человеческую природу, сделавшейся смертной. Вторая смерть рассматривается следствием духовного падения отдельного человека, обреченного на ситуацию богооставленности.

В христианской аскетической мысли смерть считается «учительницей жизни». Во-первых, смерть уравнивает людей, то есть образует положение равенства перед лицом физической смерти – и бедного, и богатого, и царя, и простолюдина. Общей судьбой для всех людей, без исключения, является тление, а постыль, согласно выражению Ефрема Сирина, служат моль и червь [6, с. 485]. Из этого вытекает другой существенный урок смерти, поучающей о суетности всего земного. Как подчеркивал Тихон Задонский, смерть наводит на рассуждение о мимолетности обладания мирскими вещами, напоминая любованию картины сна, которое быстро заканчивается с пробуждением: человек «как наг в мир этот вошел, так и наг исходит; не выносит с собой ничего; все мирское миру оставляет» [5, с. 528]. Известный православный мыслитель XIX ст. Игнатий (Брянчанинов) считал полезным возбуждать в сознании воспоминание о смерти посещением кладбища, больных, присутствием при кончине и погребении ближних, частым обновлением в памяти различных видов смерти, чтобы уразуметь краткость земной жизни человека и суетность всех земных ценностей [2, с. 192].

3. Православная танатологическая мысль, утверждая идею уравнивания всех людей перед физической смертью, одновременно дифференцирует картину наступления смерти для праведника и для грешника. Приводимые конкретные примеры смерти праведников призваны подчеркнуть состояние «смертной радости», которые они переживают в противовес «смертному страху» грешников. Апологеты христианской системы ценностей стремятся в значительной степени усилить эффект смерти праведника, увенчивая его венцом славы. «Смерть праведников есть конец борьбы со страстями плоти: по смерти ратоборцы

прославляются и приемлют победные венцы... Смерть, избавляя праведника от трудов, от борьбы со страданиями плоти, вводит его в «тихую пристань свободы» и увенчивает наподобие Моисея», – подчеркивал Ефрем Сирийский [6, с. 366, 367]. Прославление праведника выглядит наградой за подвиги в духовном труде и в духовной борьбе с плотскими страстями, или священной санкцией за добродетельную жизнь на земле. Напротив, в случае смерти грешника, за его душой является представитель ада, вонзающий в нее огненный трезубец и несколько часов мучающий душу, или же ее пожирает дракон, всунувший свою пасть в рот умирающему. Описываемые в аскетической литературе видения ангелов, принимающих душу праведника, и дракона, пожирающего душу грешника, составляют специфический язык, который в образной форме выражает **культурные санкции**, представляющие собой существенные звенья в системе механизма управления.

4. Немаловажным проявлением аскетического отношения к окружающей действительности служит размышление о смысле жизни перед лицом смерти, что настоятельно предписывается подвижниками христианского благочестия. «Как хлеб нужнее для всякой другой пищи, так и помышление о смерти нужнее всяких других деяний», – писал известный подвижник VI-VII вв. Иоанн Лествичник [3, с. 86]. Согласно убеждению аскетов, память о смерти должна послужить побудительным фактором «духовной брани» против соблазнов мира, а также к труду по накоплению духовных добродетелей. «Кто умертвил себя для всего в мире, тот истинно помнит смерть; а кто еще имеет какое-либо пристрастие, тот не может свободно упражняться в помышлении о смерти, будучи сам себе наветник», – наставлял Иоанн Лествичник [3, с. 89]. Игнатий (Бранчанинов) назвал смерть «сожительницей жизни», с которой можно засыпать, беседовать и исследовать, что будет с человеком после разлучения души с телом. Повседневное общение со смертью способно порождать плач, побуждение к воздержанию от мирских страстей, «бесстрастие брения при посредстве обнаружения его бренности» [2, с. 188, 189].

Аскетический императив «помни о смерти, чтобы не грешить» призван устремить человека к ценностному выбору в направлении духовной деятельности. Память о смерти рассматривается в контексте общего процесса приготовления человека к собственной кончине и представляется регулярно совершаемой добродетелью.

В систему подготовки к смерти включается воздержание от страстей и пороков, очищение от них посредством исповеди, а также совершение благодеяний в пользу окружающих людей. Например, Игнатий (Брянчанинов) призывал не терять времени и употребить земную жизнь человека соответственно с отведенным ему Богом назначением «убить убившую нас смерть и возратить себе утраченный рай» [2, с. 194].

5. Все вышеизложенное позволяет убедиться в том, что христианская танатическая мифология и танатологическая мысль не сводятся только к описанию и объяснению различных обстоятельств смерти. Важнейшими их функциями служит аксиологическое ориентирование личности в сфере ее социального и культурного окружения, а также регулирование выбора смысловых ориентиров в контексте ценностной шкалы христианской культуры. Можно с полным основанием утверждать двухвекторность танатологической обращенности христианства – в эсхатологическую (потустороннюю) и социокультурную (посюстороннюю) сферы. В первом случае смерть выглядит границей перехода в запредельное бытие, дифференцируемого на конечную судьбу праведников и грешников. Во втором случае – с оглядкой на конечную судьбу, смерть представляется немаловажным звеном в системе механизма социального и культурного регулирования.

6. Взгляд на аскетический характер управления не следует сводить только к социологическому его истолкованию с точки зрения внешнего воздействия на человека со стороны церковных институций. Помимо социологического подхода, также необходимо учитывать **персоналистический срез** в управлении, пробуждающего в индивиде внутренние, духовные механизмы, необходимые для его личностной самореализации. «Человек «развлечения», – подчеркивал Э. Мунье, – живет как бы вне себя, растворяясь во внешней суете. Такой человек – раб своего аппетита, телесных потребностей, привычек, связей... Личная жизнь начинается тогда, когда человек оказывается способным уйти от внешнего окружения, чтобы овладеть собой, взять себя в руки, иными словами, сосредоточиться, собраться» [4, 487]. Приведенные фразы «овладеть собой», «взять себя в руки» указывают на самоконтроль как на существенный фактор самоуправления. В персоналистическом аспекте выдвижение цели

самоуправления состоит в духовной трансформации человека в направлении личностного измерения.

Православную танатологию предлагается рассматривать как специфический язык критического осмысления действительности и образа повседневной жизни человека, а также в качестве побудительного фактора к аскетическому отношению к действительности и соответствующему ему образу жизни. В функциональном значении аскетика с ее танатическими составляющими представляет собой специфический механизм культурного регулирования в системе управления духовными и социальными процессами.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета / Библия. – Б.и. Б.г. – 1000 с.
2. Игнатий (Брянчанинов), епископ Черноморский и Кавказский. Слово о смерти // Святитель Игнатий (Брянчанинов), епископ Черноморский и Кавказский. Собр. соч. : в 6 т. – Т. 3. – Краматорск, ЗАО «Тираж-51». – 2001. – С. 74-194.
3. Лестница преподобного Иоанна, игумена горы Синайской / Лестница. – 3-е изд. – К.: Киево-Печерская Успенская Лавра, 2007. – 320 с.
4. Мунье Э. Персонализм / пер. И.С. Вдовиной и В.М. Вдовина // Мунье Э. Манифест персонализма. – М.: Республика, 1999. – С. 459 - 538.
5. Святитель Тихон Задонский. Об истинном христианстве : в 2 кн. – Кн. 2 // Святитель Тихон Задонский. – Соч. : в 5 т. – Т. 4. – М. : Изд. Свт. Игнатия Ставропольского, 2003. – 992 с.
6. Святой Ефрем Сирийский. Творения : в 8 т. – Т. 4. – М. : Изд. Отдел Московского патриархата, 1994. – 533 с.

ДУХОВНОЕ ПРОИЗВОДСТВО И ЕГО РОЛЬ В ФОРМИРОВАНИИ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО УКЛАДА

Е.В. Пилипенко, д.э.н.

Курганский филиал Института экономики Уральского
отделения Российской академии наук, г. Курган, Россия

Периодизация ТУ: Разделяя основной принцип выделения технологических укладов - по типу господствующих технологий – мы, тем не менее, не поддерживаем их общепринятую периодизацию, в соответствии с которым начало первого ТУ относится к 1765г. (изобретение прядильных машин и ткацкого станка) Но ведь очевидно (подтверждено историческими фактами и данными) что и до этого момента существовали, развивались и «умирали» технологические уклады, и что с 1765 г правильно было

бы отсчитывать начало технологического уклада *индустриального* периода (3-го ТУ по классификации автора), и совершенно необоснованно «выбрасывать» из рассмотрения технологические уклады *доиндустриального* периода (по меньшей мере - два ТУ).

Принятая периодизация приводит к ряду ошибочных выводов, что, в свою очередь является основанием для столь же ошибочных прогнозов. В частности, рынок, являющийся необходимым инструментом реализации основного качества только ТУ индустриального периода (массовости - производства, сбыта, потребления – *массовости как принципа экономической эффективности* технологий индустриального периода) начинает восприниматься как универсальная, неотъемлемая, чуть ли не «природная», «естественная» данность, «основополагающий принцип» организации любой экономической деятельности («а как иначе?»). Фактически же «рынок» - это неотъемлемая и необходимая черта *только индустриального периода* и ТУ, относящихся к этому периоду (развивающих массовые технологии). Технологические уклады, реализующие иные технологии, (ТУ доиндустриального и послеиндустриального периодов) формируют иные экономические системы, призванные раскрыть, реализовать, распространить иные (не индустриальные) технологии.

Локализация ТУ: Имеющиеся данные и проведенный анализ позволяют с достаточной степенью уверенности заключить, что каждый новый технологический уклад формируется на новой территории. Причина – новой институциональной и экономической структуре не дает «развернуться» максимально развитые аналогичные структуры предыдущего ТУ. Это объясняется тем, что каждый новый ТУ по отношению к предыдущему – не *эволюционен*, а *революционен* – нано- и биотехнологии не «вырастают» из технологий металло- и машинообработки, не «встраиваются» в них, а полностью их *заменяют*. Эволюционные процессы имеют место – но внутри ТУ, при его становлении от «0» до «100»%. Смена ТУ – это всегда революция, отрицающая, в том числе (может быть, прежде всего) сложившиеся «вокруг» предыдущего ТУ производственные отношения. «Ломать» же всю систему выстроенных предыдущим ТУ отношений – долго, дорого, не всегда результативно – проще, дешевле, быстрее выстроить новую структуру с нуля на новом

месте, что и происходит (разворачивание 4 ТУ в Америке и Японии, 5 ТУ в государствах Юго-Восточной Азии и т.д.) Это, в частности, помогает понять, что и новый, 6 ТУ (экономика знаний) вероятнее всего, не будет развернут в странах-носителях 5 ТУ (США, Европа, Япония и т.д.), поскольку рыночная инфраструктура (и соответствующая ей духовная матрица) уже сегодня является объективным препятствием развития экономики знаний.

Экономика технологических укладов: структура продукта

Если технологический уклад – это производная величина от уровня развития духовного производства общества, от степени познания им законов и вещества Природы, то экономическая система – это производная величина от технологического уклада, т.е. от реализуемых им технологий. Требования, предъявляемые к экономической системе технологическим укладом, можно проанализировать (и спрогнозировать – в случае с 6 ТУ), исходя из особенностей производимого этим технологическим укладом продукта (рис.1).

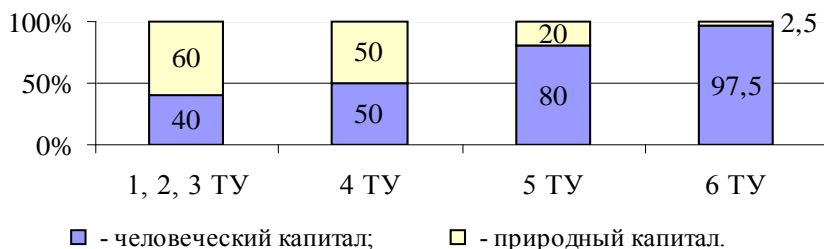

Рисунок 1– Динамика структуры факторов производства по технологическим укладам, % к итогу

«Человеческий капитал» и наука в отличие от «природного капитала» всегда создавались и создаются самим человеческим обществом Отсюда следует, что низкое качество «человеческого капитала» и науки в регионе свидетельствуют не о том, что в этом регионе *отсутствуют* возможности для «разворачивания» 5-го и 6-го ТУ, а только лишь о том, что имеющийся «человеческий капитал» и науку

региона необходимо развивать до уровня, необходимого и достаточного для становления 5-6 ТУ. (таблица 1).

Таблица 1 – Оценка возможностей для формирования технологических укладов

ТУ	Основная продукция	Определяющий фактор производства	Необходимые возможности	Можно ли сформировать возможности
1 ТУ; 2 ТУ; 3 ТУ	Паровой двигатель, пароходы, паровозы, тяжелое машиностроение, электродвигатель, стальной и чугунный прокат	Природные Ресурсы	Объективные возможности (природный капитал)	Нет: общество не может формировать природный капитал
4 ТУ	Двигатель внутреннего сгорания, автомобиль, гусеничные машин, продукция цветной металлургии	Природные Ресурсы	Объективные возможности (природный капитал)	Нет: общество не может формировать природный капитал
5 ТУ	Микроэлектронная техника, ЭВМ, микропроцессоры, космическая и авиационная техника	Человеческий Капитал	Субъективные возможности (человеческий капитал)	Да: общество может формировать человеческий капитал
6 ТУ	Наноматериалы, продукция наноэлектроники, биоэлектроники	Человеческий Капитал	Субъективные возможности (человеческий капитал)	Да: общество может формировать человеческий капитал

Поэтому каких либо объективных ограничений для формирования 5-го и 6-го ТУ на какой либо территории нет; «промышленный комплекс» 5-го и 6-го ТУ может быть сформирован в любой стране и регионе.

Этим и объясняется тот факт, что страны, имеющие бедные запасы полезных ископаемых (такие, как Южная Корея, Тайвань, Малайзия, Сингапур), в первую очередь делали ставку на производство наиболее высокотехнологичной «промышленной продукции», причем формировать свои «промышленные комплексы» они начинали в условия крайней неразвитости имеющегося у них вначале этого пути человеческого капитала и науки.

Духовное производство как матрица технологического уклада

И все же, как показывает исторический опыт, технологический уклад не преодолевает, не подчиняет, не превозмогает духовную матрицу общества - лишь накладывает на нее определенные ограничения. Если свойства и содержание духовной матрицы общества совпадают с факторами эффективности реализации технологий в рамках определенного ТУ, то наступает эффект «резонанса» - идет быстрое «развертывание» ТУ, глубокое изменение производительных сил и производственных отношений – общество быстро меняется (4 ТУ в США и Европе). Если же духовная матрица общества не содержит необходимых для ТУ элементов, либо содержит антагонистичные элементы, то развертывание ТУ происходит, но с существенно большими общественными и экономическими потерями, общество меняется, но не столь быстро и кардинально, как в первом случае (4 ТУ в СССР).

Требования 6 ТУ к духовной матрице общества принципиально иные, чем у 4 ТУ (массовое производство знаний объективно требует иных условий, чем массовое производство материальных продуктов), соответственно, будут, иные «триумфаторы» и «проигравшие».

УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПОТОКАМИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Т.В. Цимбал, доктор філософських наук, доцент
ДВНЗ «Криворізький національний університет»
м. Кривий Ріг, Україна

В історії людства переселення або міграції є звичайним процесом, який відбувається на різних етапах в різних історичних умовах. На межі ХХ-ХХІ ст. спостерігаємо значне збільшення обсягів і темпів міграції людських ресурсів. За даними ЮНЕСКО на 2006 р. за межами батьківщини проживало близько 175 млн. людей, а внутрішніми мігрантами є понад 1 млрд., причому тенденції до зниження темпів міграції не спостерігається.

Трансформації постіндустріального суспільства перетворюють людські ресурси у визначальний фактор конкурентного статусу держави. Активізація міграції висококваліфікованих спеціалістів (у т.ч. учених) негативно впливає на соціально-економічний розвиток країн-донорів. Саме тому проблема міграції як своєрідного пошуку людиною свого локального місця у світі, а також певні проблеми економічного, політичного, соціокультурного характеру, які породжують міграції, набувають більшої актуальності, вимагаючи вдосконалення регуляторної системи на національному та міжнародному рівнях.

Україна є активною учасницею процесів міжнародної міграції людських ресурсів, що й стимулює вітчизняних учених й управлінців до розробки ефективної економічної і соціальної політики, яка ґрунтується на новітніх досягненнях світової науки і практики.

Дослідження, проведені автором [2; 3], доводять, що сьогодні в Україні спостерігається активізація еміграції і, як наслідок, – посилення негативних демографічних тенденцій, криза інституту сім'ї (враховуючи більший процент жінок-емігранток), зниження конкурентоздатності країни через суттєві втрати інтелектуального потенціалу тощо. З іншого боку, важливим позитивним наслідком трудової міграції є поліпшення матеріального становища родичів мігрантів, а за умови ефективного функціонування податкового законодавства, гроші заробітчан можуть відігравати важливу роль в

економічному розвитку країни в цілому (показовим є досвід Португалії, Греції та інших країн).

В умовах сучасної світової фінансово-економічної кризи дослідження міграцій як одного із соціально-гуманітарних наслідків актуалізуються і набувають нового значення, тим більше, що сьогодні ще немає точних даних про вплив кризи, яка триває, на міграцію, проте відомо, що в періоди економічних спадів саме мігранти та їхні сім'ї страждають у першу чергу.

Можна зазначити такі негативні наслідки кризи, які вже спостерігаються або їхня вірогідність надто велика. По-перше, зменшення зайнятості у будівництві, у роздрібній торгівлі, туризмі, банківському бізнесі та переробній галузі, зменшення заробітної плати та скорочення витрат на соціальне забезпечення призведуть до зниження рівня життя мігрантів. А це призведе до скорочення обсягів грошових переказів (принаймні офіційних) у країни-донори та загострить проблеми їхнього соціально-економічного розвитку. По-друге, на наш погляд, існує реальна загроза проявів ксенофобії та дискримінації по відношенню до мігрантів у країнах-реципієнтах, адже корінне населення впевнене у тому, що мігранти займають їхні робочі місця. По-третє, можливе скорочення потоків легальної міграції та зростання незаконної міграції, у тому числі – торгівлі людьми, позаяк офіційні можливості переміщень будуть скорочуватися. По-четверте, можна передбачити, що криза порізному позначиться на мігрантах чоловічої і жіночої статі. Перш за все, негативний вплив відчують чоловіки, позаяк запит на хатніх працівниць та середній медичний персонал (традиційно жіночу сферу зайнятості) залишається достатньо стабільним.

Тим не менше, кожна держава має можливість певним чином впливати на міграційні потоки. З метою зменшення негативного впливу кризи на процеси міграції і власне мігрантів, вважаємо доцільним зосередити увагу державних структур на забезпечення захисту прав мігрантів, створенні нормальних умов життя та праці. Враховуючи, що міграції є невід'ємною рисою глобалізації, необхідно забезпечити відкритість каналів законної трудової міграції. Необхідно допомагати мігрантам, які хочуть повернутися на батьківщину та реінтегруватися. У центрі уваги повинна перебувати й проблема переказу грошей, а саме: полегшення процедури переказу, з метою захисту сімей мігрантів. Важливою є і проблема інформування місцевого населення про значний внесок

мігрантів у розвиток місцевої економіки та соціальний розвиток країни-реципієнта. Це дозволить запобігти дискримінації.

Міжнародна організація по міграціям пропонує державам спиратися на чотири положення, які мають важливе значення в процесі управління міграційними процесами в умовах кризи. Перше: виходячи з досвіду подолання аналогічних криз і з урахуванням особливостей сучасного етапу, можна передбачити негативні наслідки і для мігрантів, і для громадян країн-реципієнтів, тому необхідно приділити особливу увагу соціальній сфері. Друге: для ефективного управління міграційними потоками, обов'язково є розробка чітких комплексних політичних заходів. Третє: ефективність дій, спрямованих на подолання негативних наслідків кризи залежить від ступеню солідарності країн-донорів та країн-реципієнтів. Четверте: Заходи, спрямовані на стимулювання економіки, обов'язково повинні враховувати міграційний фактор як важливу частину сучасної світової економіки [4].

Стосовно ситуації, що спостерігається в Україні, підкреслимо, що у 2009 році за підсумками досліджень, проведених співробітниками Інституту народознавства НАН України, повідомлялося, що 80% українських трудових мігрантів готові повернутися на батьківщину [1, с. 2]. Не дивлячись на те, що деякі країни (наприклад, Японія, Іспанія, Чехія) з початком кризи створили спеціальні програми, що стимулюють мігрантів до повернення (грошові виплати, придбання білету в один кінець), до сьогоднішнього дня зберігається позитивна динаміка української міграції: кількість емігрантів перевищує число тих, хто повертається додому. Можливість реемігрантів українців в умовах сучасної світової кризи, на наш погляд, проблематична, адже вітчизняна фінансово-економічна система не викликає довіру громадян. Таким чином, прогнози стосовно масового повернення українських заробітчан не виправдались. Навпаки, світова криза посилила інтенсивність переміщення українців-мігрантів у ті країни Західної Європи, де реалізуються інвестиційні проекти європейського масштабу.

Отже, наведені вище аргументи дозволяють визначити та обґрунтувати пріоритетні напрямки міграційної політики в Україні, а саме: вдосконалення правової бази на ґрунті розвитку національного законодавства та підписання двосторонніх міжнародних угод, які забезпечили б соціальні гарантії людині, що

працює на території чужої держави; створення умов, які забезпечують можливість приєднання до міжнародних правових актів ООН, МОП та Ради Європи про захист прав трудящих-мігрантів та членів їхніх родин; розробка та затвердження на законодавчому рівні програми реєміграції; створення нових робочих місць засобом збільшення обсягів інвестицій в основний капітал та втілення в життя стратегії інноваційного розвитку економіки; вдосконалення політики доходів, у тому числі, підвищення заробітної плати; боротьба з корупцією в сфері бізнесу і науки; створення регіональних програм зайнятості, сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу, розробка способів соціального захисту населення, з урахуванням прогнозів соціально-економічного та демографічного розвитку регіонів, виробничого потенціалу тощо.

Таким чином, ми окреслили деякі можливі шляхи вирішення проблеми міграцій людських ресурсів. Звичайно, передбачити усі можливі варіанти впливу світової кризи на міграції проблематично, проте однозначно можна стверджувати, що держава повинна вжити дієві заходи з метою оптимізації управління міграційними процесами у складній фінансово-економічній ситуації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Урядовий кур'єр. – № 25. – 7.05.2009.
2. Цимбал Т.В. Буттєвісне укорінення людини (монографія). – Київ : НПУ імені М.П.Драгоманова, 2005. – 219 с.
3. Цимбал Т.В. Феномен еміграції: досвід філософської рефлексії. – Київ – Кривий Ріг : Вмдавничий дім, 2012. – 396 с.
4. World Migration 2008: Managing Labour Mobility in the Evolving Global Economy (IOM, Geneva, 2008).

ЦЕННОСТНО-СМЫСЛОВЫЕ КОМПЛЕКСЫ В ОСУЩЕСТВЛЕНИИ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ НА ОСНОВЕ МЯГКОЙ СИЛЫ

В.Е. Шедяков, доктор социологических наук
НИСИ, Киев, Украина

Время активного освоения методологий и ресурсной базы новой эры настраивает на футурологическую волну. Период серьезных социальных трансформаций в странах СНГ дополнительно заставляет проявлять более системный подход в осмыслении происходящего и выработке стратегии реализации общественных интересов, в том числе – на фундаментальном, глубинном их уровне. Человечество переживает очередную историческую развилку. От того, на что будут направлены его усилия, каковы будут приоритеты, зависит траектория трансформаций глобального масштаба. А учитывая соразмерность результатов человеческой деятельности природным катаклизмам, речь может идти либо о кардинальном взлете, либо о самоуничтожении. Причем под ударом, зачастую, уже не отдельные цивилизации – само наличие жизни.

Сегодня одновременно осуществляются и конфликт между ценностно-смысловыми комплексами культурно-цивилизационных миров и борьба за сохранение самоидентификации конкретных миров под давлением унифицирующих процессов глобализации, реализующих подходы и принципы, выросшие преимущественно в недрах Запада. И именно ценностно-смысловые комплексы культурно-цивилизационных миров, переходя в матрицы ментальных кодов народов, влияют на состояние и вектор трансформаций эмоционального интеллекта общества, определяют общественные предпочтения, поведение и исторический выбор. Ценностно-смысловые комплексы – это регулярно воспроизводящиеся духовно-нравственные и мировоззренческие структуры, включающие в себя элементы как кросскультурные, так и специфические для каждого конкретного культурно-цивилизационного мира. Их содержание тесно связано с особенностями ценностных иерархий. Разнообразие культурно-цивилизационных миров: более или менее агрессивных/консервативных со своими векторами изменений –

отражает не только особенности ценностно-смысловых комплексов, но и этапность их созревания. На каждом историческом этапе общественного развития социальное содержание системы общественных отношений или отдельного ее вида может существенно изменяться, доминировать различные социальные ценности, нормы, потребности, идеалы и др., но базовые ценностно-смысловые комплексы культурно-цивилизационных миров определяют закономерности этих трансформаций. Ценностно-смысловые комплексы жизнедеятельности: человеческой и культурно-цивилизационных миров – определяют направленность, темпы, формы и очередность метаморфоз, особенности их конкретных характеристик, но сами проявляют себя как сторона ценностного восприятия окружающего. Культурно-цивилизационные миры различаются между собой составом элементов (хотя эти различия нивелируются в процессе исторического развития), структурой связей между ними, интенсивностью проявления или осуществления функций, формами включения элементов в систему и т.д. Учитывая многообразие этих элементов (религиозные, социальные, идеологические, технологические, моральные, правовые и пр.), формы их взаимодействия и способы проявления в процессе жизнедеятельности общества, можно говорить о мощном социокультурном континууме. Главным же богатством становится осознание единства и отличий исторической судьбы культурно-цивилизационных миров, формирующее суперэтноты будущего. Вместе с тем, например, за счет использования формируемых вокруг мифо-символических конструкций ценностно-смысловых комплексов, удается эмоционально окрашивать интерпретации происходящего, предвосхищать выбор, обходя существующие самозапреты и интеллектуальные ограничения. Так что если внешним образом основания Real Politik и рассмотрения ценностно-смысловых комплексов культурно-цивилизационных миров противоположны и взаимодополняемы как объективные и субъективные пласты изучения логики общественных изменений, то при использовании методологий мягкой силы, не прямых действий, гибкой власти именно опора на ценностно-смысловые комплексы и позволяет достигать выполнения разнокачественных поставленных задач стратегического масштаба, с использованием вкпе как рациональных, так и иррациональных средств, с обходом

ловушек критицизма, с интегрированием в управленческих композициях качественно различных ресурсных баз и подходов. Поэтому успех как стратегических решений, так и их организационного воплощения в этих условиях зависит от учета происходящих изменений, своевременного проведения соответствующих коррекций методологии и процедур. Чтобы успешно соперничать, необходимо постоянно внедрять организационные инновации и наращивать конкурентные преимущества.

Содержание постсовременных информационных технологий и стратегий успеха – не уничтожение конкурента и его ресурсов, но их превращение в подконтрольные (что позволяет эксплуатировать, но не нести ответственности). При этом ресурсный потенциал не ликвидируется, а становится собственным, добавляясь к своему. Это осуществляется, как правило, именно путем стимулирования желательных трансформаций в индивидуальном сознании и общественном мнении, а после – в социальных отношениях и процессах. Максимами при подготовке и проведении информационных влияний в этих условиях являются: не строить своих планов, не получив достоверной информации о планах других, не придерживаться старых планов, получая новую информацию, не думать, что по интересующему вопросу тебе известно практически все, не ожидать, что сможешь все узнать к началу действий: бездеятельность в погоне за полнотой информации – бессмысленна, хоть бездеятельность как элемент стратегии – естественна. Впрочем, отдельное событие – результат комплекса причин, и стимулирование желательных трансформаций часто действует более надежно, чем попытка директивного управления. Эффективное убеждение может дать больше, чем принуждение. Стратегический характер социальных изменений при этом фиксируется системой взаимодействий, также объединяющих конкуренцию и партнерство. Соответственно, устойчивость и развитие общества требует обеспечения прогрессивных форм, позволяющих их реализацию для ценностно-смысловых комплексов конкретного культурно-цивилизационного мира.

Сейчас, при активном распространении глобализацией потребительских стандартов и шаблонов и разворачивании процессов "гиперконкуренции", отстаивание самоидентичности альтернативных культурно-цивилизационных миров еще сложнее.

К примеру, неизмеримо возрастает диапазон средств в сфере сбора информации, подавления воли, откола периферийных территорий, усиления нестабильности (вплоть до инициирования протестных движений) в ядре культурно-цивилизационного мира, ресурсной базы информационного воздействия в направлении стимулирования желательных изменений. Соответственно, неизмеримо расширяется методологический и ресурсный диапазон воздействия как на социальном, так и на индивидуальном уровнях. Как показывает практика, свою эффективность (вплоть до управляемого хаоса или гуманитарных интервенций) подтвердили меры из числа не прямых действий, гибкой власти, мягкой силы и т.п. Их результативность для подготовки и осуществления желательных трансформаций во многом базируется на применении управленческих композиций с учетом ценностно-смысловых комплексов культурно-цивилизационных миров.

РЕЛИГИОЗНО-ФИЛОСОФСКИЙ ДИСКУРС ПРЕДСТАВЛЕНИЙ О ВЛАСТИ И ПОДЧИНЕНИИ

С.А. Юшин, д. э. н., профессор,

Институт аграрной экономики, г. Киев, Украина

Как известно, современный “человек” как вид именуется “*Homo sapiens sapiens*” (человек разумный разумный). Кто и как наградил его подобным “двойным титулом” – неизвестно. Но зачем такая самоидентификация нужна человеку? Видимо, причина здесь в том, что разумность отождествляется с правом на власть. Ведь все Святые Писания исходят из того, что человек – это венец природы, созданный для реализации власти над этой природой. По Библии: “и да владычествуют они над рыбами морскими, и над птицами небесными, и над скотом, и над всею землею, и над всеми гадами, пресмыкающимися по земле” [Быт. 1: 26]. И когда владычество человека распространяется на не-людей, особых вопросов это не вызывает, даже с учетом экологических и т. п. проблем. Но ведь человеку мало власти над неживой материей и вне-человеческой живой. Он стремится властвовать над людьми. Главный вопрос, указывал В. Ленин, – это вопрос о власти. Хотя еще Екклесиаст указывал на то, что “бывает время, когда человек властвует над

человеком во вред ему” [Еккл. 8: 9]. Вот и напрашивается вопрос: как же так получается, что род человеческий движется от *примата* к *hoto* и к *hoto sapiens* и далее к *hoto sapiens sapiens*, т. е. всю свою эволюцию он как бы “умнеет”, а проблемы взаимоотношений индивидов в обществе и обществ носят примитивный характер?

Возникает ощущение, что в ленинском главном вопросе чего-то не хватает (ощущается некая асимметрия). Ничего удивительного, если учесть идеологическую тягу В. Ленина к асимметрии, если вспомнить хотя бы первые его декреты. Первый декрет Советской власти – это декрет о мире. Ну, широкой публике известен роман Л. Толстого “Война и мир”. Да и Екклесиаст указывает: “время войне, и время миру” [Еккл. 3: 8]. Но В. Ленин стоит на своем: “Или — или; середины тут нет”. Точно так же и декрет о земле, которую передали в пользование всех трудящихся на ней, хотя, как юрист, В. Ленин знал, что право пользования землей без прав владения и распоряжения составляет лишь 1/3 полного права собственности. Безусловно, асимметричное видение бытия – изобретение вовсе не ленинское. Ведь и Анаксагора “ум” – причина миропорядка и всего мироустройства (устройство и движение вещей обусловлены и совершаются силою и рассуждением бесконечного ума). Платон также считал, что весь космос был создан по тождественному и неизменному образцу, постижимому с помощью рассудка и разума. Если верить библейскому царю Соломону, то “разум для имеющих его – источник жизни, а ученость глупых – глупость” [Прит. 16: 22]. Иначе говоря, разум – это не ученость (не образованность и т. п.). Это специфический “божий дар”, Да ведь и Соломон просил Бога: “даруй же рабу Твоему сердце разумное, чтобы судить народ Твой и различать, что добро и что зло; ибо кто может управлять этим многочисленным народом Твоим?”. И получил дар: “сердце мудрое и разумное”, и еще “то, чего ... не просил, ... богатство и славу”. Но власть, полученная Соломоном от Бога, симметрично была дополнена подчинением: “и если будешь ходить путем Моим, сохраняя уставы Мои и заповеди Мои, как ходил отец твой Давид, Я продолжу и дни твой” [3Цар. 3: 9, 12-14]. Здесь уместно будет вспомнить характеристику мудреца, данную Платоном: мудрецом я называю того, кто кажущееся кому-то и существующее для кого-то зло так преобразует, чтобы оно казалось и было для того добром. Иначе говоря, мудрец – симметричен. Не зря же Екклесиаст говорил: “И предал я сердце мое тому, чтобы познать мудрость и

познать безумие и глупость: узнал, что и это -- томление духа”, “и, между тем, как сердце мое руководилось мудростью, придержаться и глупости, доколе не увижу, что хорошо для сынов человеческих, что должны были бы они делать под небом в немногие дни жизни своей” [Еккл. 1: 17; 2: 3]. Именно в силу данного обстоятельства вопрос о власти должен дополняться вопросом о подчинении.

Что ж, и Аристотель указывал на то, что из-за выгод, связанных с общественным делом и нахождением у власти, все желают непрерывно обладать ею. Следовательно, власть для человека является желанной целью. Если же верить Платону, то мы желаем такого равновесия, когда перевешивает то, что нам мило, а того, что нам противно, присутствует меньше. При этом, продолжает свою мысль Платон, возникает ситуация, когда каждый считает, что именно он должен править, хотя никогда не учился этому искусству, не может указать своего учителя и в какое время он обучался, вдобавок они заявляют, что учиться этому нечего, и готовы разорвать на части того, кто скажет, что надо. Вот здесь, по его мнению, и коренятся причины известных властных катастроф.

В Библии вопросы о власти и о подчинении рассматриваются симметрично: “послушание лучше жертвы и повиновение лучше тука овнов” [1Цар. 15: 22]; “ни направо, ни налево нельзя уклониться от того, что сказал господин мой, царь” [2Цар. 14: 19]. Апостол Петр назидает: “будьте покорны всякому человеческому начальству, ... царю ли, как верховной власти, правителям ли, как от него посылаемым для наказания преступников и для поощрения делающих добро, – ибо такова есть воля Божия, чтобы мы, делая добро, заграждали уста невежеству безумных людей, – как свободные, не как употребляющие свободу для прикрытия зла, но как рабы Божии. Слуги, со всяким страхом повинуйтесь господам, не только добрым и кротким, но и суровым” [1Петр. 2: 13-18].

Апостол Павел был не менее категоричен: “всякая душа да будет покорна высшим властям, ибо нет власти не от Бога; посему противящийся власти противится Божию установлению” и “сами навлекут на себя осуждение”, т. к. начальствующие страшны не для добрых дел, но для злых; хочешь ли не бояться власти? делай добро, и получишь похвалу от нее; если же делаешь зло, бойся, ибо он не напрасно носит меч”: ... “потому надобно повиноваться” ему “не только из *страха* наказания, но и по совести” [Рим. 13: 1-5].

Платон разрабатывал модель государства, в котором ничтожные вождения большинства подчиняются там разумным желаниям меньшинства, то есть людей порядочных. Причем что каждое из имеющихся в нем начал делает свое дело в отношении правления и подчинения. Он доказывал необходимость наличия в государствах правителей и подчиненных. Польза должна служить вернейшим мерилom правильного управления, с помощью которого мудрый и добродетельный муж руководит делами подвластных ему людей. Как кормчий постоянно блюдет пользу судна и моряков не по писаным установлениям, а по искусству, которое для него закон, точно таким же образом заботами умелых правителей соблюдается правильный государственный строй, потому что сила искусства ставится выше законов. И пока руководствующие разумом правители в делах соблюдают великое правило, они не допускают погрешностей: умно и искусно уделяя всем в государстве самую справедливую долю, уметь оберечь всех граждан и по возможности сделать их из худших лучшими. Соответственно и воспитание должно с детства вести к добродетели, заставляя человека страстно желать и стремиться стать совершенным гражданином, умеющим согласно идее справедливости подчиняться или же властвовать.

Аристотель утверждал, что нами предводительствует сама природа, и мы следуем за ней (во всем, что, будучи составлено из нескольких частей, непрерывно связанных одна с другой или разъединенных, составляет единое целое, сказывается властвующее начало и начало подчиненное: это общий закон природы). По его мнению, добродетель гражданина и заключается в способности прекрасно и властвовать, и подчиняться, при этом нельзя хорошо начальствовать, не научившись повиноваться. Он также выделяет психологические аспекты власти и подчинения: 1) все стремятся к тому, что им кажется благом, но не властны в том, что именно им таковым кажется, и, каков каждый человек сам по себе, такая и цель ему является; 2) государствах установилось обыкновение: равенства не желать, но либо стремиться властвовать, либо жить в подчинении, терпеливо перенося его. И в этой связи Аристотель делает вывод: было бы лучше, если бы правили, насколько это возможно, одни и те же люди; вряд ли, однако, это возможно осуществить во всех без исключения случаях: с одной стороны, все по природе своей равны, с другой – и справедливость требует, чтобы в управлении – есть ли управление нечто хорошее или

плохое – все принимали участие; при таком порядке получается некоторое подобие того, что равные уступают по очереди свое место равным, как будто они подобны друг другу и помимо равенства во власти; одни властвуют, другие подчиняются, поочередно становясь как бы другими; при таком же порядке в части должностей разные люди занимают различные должности.

Выводы: проведенные выше обобщения позволяют утверждать:

1) историческая практика доказывает, что видовое развитие человека осуществляется в континууме “власть ... подчинение”;

2) в системе реальных отношений индивидов преобладает очевидное стремление к власти при минимизации подчинения;

3) асимметрия в континууме “власть ... подчинение” носит фундаментальный характер и наблюдается с тех времен, когда порядок (ум) воспринимался как абсолют без беспорядка (хаоса);

4) на доминирование “одномерности” в осмыслении бытия и эволюции человечества указывали многие ученые (Г. Маркузе, Ж. Бодрийяр), но человечество все еще шагает, то *левой*, то *правой*;

5) в определенной степени явление асимметрии в континууме “власть ... подчинение” может быть преодолено на основе более объемного использования методологического потенциала, который содержится в классических религиозных и философских трудах.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ

С.Л. Яблочников, д. пед. н., проф., І.О. Яблочникова, к. п. н.

Вінницький фінансово-економічний університет,
м. Вінниця, Україна

Освітня сфера є невід'ємною складовою частиною усієї сукупності соціально-економічних відносин у державі, реалізація ефективного й результативного управління якою є задачею настільки важливою, що відповідних сумнівів у її актуальності не виникає у жодного дослідника.

Освіта – це не тільки фактично монопольне джерело створення і реального розвитку кадрового потенціалу держави, що, в першу чергу, й визначає успіх реалізації будь-яких економічних проєктів та реформ, а також цілком обумовлює формування основних засад

стратегічної діяльності та адекватне визначення глобальних цілей еволюції суспільства.

Темпи розвитку виробничої сфери, економіки, фінансової, правової й податкової систем держави та відповідний стан справ досить щільно корелюють з результатами реалізації в межах виконання основної функції діяльності мережі навчальних закладів усіх без винятку освітніх рівнів. Цією функцією є формування теоретичних знань, практичних умінь та навичок фахівців, здатних успішно й ефективно вирішувати поточні й стратегічні завдання стосовно забезпечення функціонування підприємств, установ і організацій, заснованих на різних формах власності.

Управління такою досить складною у всіх відношеннях сферою, як освіта, на засадах системності потребує від представників освітнього менеджменту не тільки ґрунтовних знань у галузях, що є суто гуманітарними – в педагогіці, вихованні, культурі, а й у таких, котрі фактично не є спорідненими до зазначених вище, а саме: системології, теорії управління складними динамічними системами, економіці, фінансах, праві, інформаційно-комунікаційних технологіях тощо.

Лише досить самовпевнені особистості можуть стверджувати, що здійснення реально ефективного управління освітньою сферою та сукупністю освітніх процесів – це прерогатива гуманітаріїв. При цьому, мотивуючи таке твердження вони, майже завжди, посилаються на суто гуманітарну природу та характер подій, явищ та об'єктів, керування якими необхідно реалізовувати в освіті.

Як правило, лише наявність практичного досвіду у окремих керівників стосовно «вирішення» поточних проблем навчальних закладів та вибудовування ієрархії взаємовідносин із органами управління різних рівнів, не дає того дійсно позитивного ефекту, котрий нині є вкрай необхідним для задоволення актуальних потреб суспільства, ринку праці, роботодавців щодо рівнів сукупності професійних знань, практичних умінь та навичок майбутніх спеціалістів, яких готують заклади освіти, і в першу чергу, ВНЗ.

Освіта – своєрідна «машина часу», від якості й успішності функціонування якої в наш час суттєво залежить майбутнє суспільства в цілому, а також кожного його члена окремо і його нащадків не тільки на декілька десятків років вперед, а й декількох майбутніх поколінь людства.

Фахівці, що отримали у ВНЗ знання низької якості, самі не зможуть створити умови для свого комфортного, заможного й

безпечного життя та життя усіх верств населення держави, а й будуть нездатні якісно навчати нащадків стосовно ефективної реалізації вже ними основних соціально-економічних та виробничих функцій.

Неякісна освіта, що формується внаслідок здійснення некомпетентного керування нею, неефективного планування й формування змісту навчально-виховних процесів, досить суб'єктивного визначення глобальних освітніх цілей, а також критеріїв ефективності створює загрозу не тільки гуманітарній сфері, а й суспільству в цілому.

Підготовка фахівців з управління соціально-економічними процесами і системами, в тому числі й освітою має в нашій державі набути статусу національної програми, що повинна отримати суттєву підтримку владних структур та відповідний статус.

В певний період розвитку нації, українськими владними інституціями досить вчасно було підтримано ідею низки провідних науковців стосовно виокремлення наукових досліджень та підготовки спеціалістів вищої кваліфікації з державного управління в окремий напрямок. І це фактично призвело до формування нової генерації фахівців, здатних приймати ефективні управлінські рішення в межах відповідних владних повноважень.

На нашу думку, нині є сенс подібні реформи реалізувати й у вищій освіті, суттєво поширивши досвід провідних вишів у справі підготовки фахівців з управління освітніми процесами.

ЕТАПИ РОЗВИТКУ УПРАВЛІНСЬКОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДУМКИ

О.В. Кубрак, ст. викладач

Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна

У класичних концепціях Фредеріка Тейлора («наукового управління») та Макса Вебера («раціональної бюрократії») управління традиційно представлялося як вплив однієї системи на іншу для цілеспрямованої зміни останньої. Цей підхід, що пізніше отримав назву «технократичний», найшов відображення в роботах вчених 20 століття А. Гастева, П. Керженцева (Росія) Ці вчені робили припущення, що механізм управління зведе всі функції

управління до найпростіших дій, коли система управління людьми буде замінена системою управління речами. Довгий час уявлення про оптимізацію управлінської моделі зв'язували з суб'єкт – об'єктними відносинами. Об'єктом при цьому вважалося все те, що підпорядковується керуючому впливу, а суб'єктом – все те, що здійснює такий вплив. Відповідно до цієї моделі об'єкт і предмет управління утворюють систему соціального управління, а зв'язки між ними представляють структуру управлінської системи. Специфіка ж суб'єкта управління визначається його впливом, спрямованим на об'єкт, і полягає в узгодженні і гармонізації інтересів окремих спільнот в процесі здійснення їх життєдіяльності. Але нездатність суб'єкта управління діяти в інтересах об'єкта, за спостереженнями дослідників, часто призводить до того, що останній починає функцію вати заради власних інтересів, які ставали самоціллю. Суспільство при цьому перетворюється на засіб їх реалізації.

Теорія і практика соціального управління має в своєму розвитку декілька етапів, що відповідають так званім «управлінським революціям». Перша управлінська революція була пов'язана з виникненням влади жерців і зародженням писемності в результаті ділового спілкування. Друга революція пов'язана з царем Вавилону Хаммурапі і являє собою зразки світського аристократичного стилю управління. Третя революція відноситься до часу царювання Навуходоносора 2-го і являє собою поєднання державних планових методів регулювання з виробничою діяльністю. Четверта революція пов'язана із зародженням капіталізму і початком індустріального прогресу європейської цивілізації. При цьому вперш зайшла мова про важливість і необхідність управлінських функцій. Якраз в цей час величезний внесок у розвиток державного управління вніс А. Сміт. Він проаналізував різні форми поділу праці, дав характеристику обов'язків государя і держави. В свою чергу Р. Оуен зробив великий поштовх в науці управління. Він багато уваги приділив гуманізації управління виробництвом і звернув увагу на необхідність навчання, а також на необхідність поліпшення умов праці та побуту робітників. Чарлз Бембідж розробив проект «аналітичної машини», за допомогою якої вже тоді управлінські рішення приймали більш оперативно. Перші дослідження в галузі управління були проведені представниками так званого класичного періоду. Їх в основному хвилювало питання

про ефективність виробництва. Вони свою діяльність зосереджували на адаптації робітників до праці. Перший, хто став розглядати управління як науку став Ф. Тейлор. Очоливши рух наукового управління він був зацікавлений не в ефективності людської праці, а в ефективності діяльності організації. Головна заслуга діяльності Ф. Тейлора полягала в тому, що він розробив методологічні основи нормування праці, стандартизував робочі операції, впровадив у практику наукові підходи підбору, розстановки і стимулювання праці робітників. Вчені Френк та Ліліан Джилберт провели дослідження в галузі трудових рухів, удосконалили хронометражні методики, а також розробили наукові принципи організації робочого місця.

Один із різновидів класичного періоду – адміністративна школа. Представники цієї школи вивчали питання, що пов'язані з роллю і функцією управління. Бралаця за основу гіпотеза, що якщо визначити суть роботи керуючого, то можна виявити найбільш ефективні методи керівництва. Першим став розробляти цю ідею француз Анрі Файоль. В процесі управління він виділив 5 основних функцій: планування, організація, підбір і розстановка кадрів, керівництво (мотивація) і контроль. Представник адміністративної школи М. Блюмфільд розробив концепцію управління робочої сили. М. Вебер запропонував концепцію раціональної бюрократії. Головною рисою класичної школи було переконання, що існує тільки один спосіб досягнення ефективності виробництва. Тому їх метою було виявлення цього досконалого методу. Потужним поштовхом вперед в управлінській науці була школа людських відносин. Вона ґрунтувалась на досягненнях психології і соціології. Особливу увагу представники цієї школи приділяли людині. Родоначальником цієї школи вважається Елтон Мейо. Група робітників, за його думкою, – це соціальна система, в якій є власні системи контролю. Таким чином, міркував Мейо, діючи на цю систему можна поліпшити результати праці. Великий внесок у розвиток школи людських відносин внесли вчені – біхевіористи. Наприклад, Абрахам Маслоу, який розробив ієрархічну теорію потреб, а також Дуглас Макгрегор, що запропонував теорію характеристики працівників. Пізніше з'явилася управлінська, або кількісна школа. Її поява пов'язана із застосуванням математики і комп'ютерів в управлінні. Представники цієї школи висловлюють управлінський процес математично. І, нарешті, п'ята управлінська

революція пов'язана з приходом нової управлінської сили – професійних менеджерів. Менеджмент зв'язується з ефективністю управлінських впливів у соціальній сфері та їх зворотнім впливом на ринкові структури, економіку, фінанси, персонал управління тощо. В Російській імперії початок розвитку управління як науки було покладено в 17 сторіччі в рамках теорії державного управління. Вже в час петровських реформ нові перетворення в теорії управління пов'язувались з удосконаленням управління економікою. На початку 19 століття особливу роль у розвиток управління зіграв М. Сперанський. Він запропонував розділити систему влади на 3 частини: законодавчу, виконавчу і судову. Звісно, в світовій практиці це не було новиною, але в Російській імперії це було сміливо. Після Жовтневого перевороту 1917 року та закінчення громадянської війни для широкого вивчення і впровадження наукової організації праці та управління був створений цілий ряд науково – дослідних організацій. Діяльність інститутів та лабораторій була підпорядкована створенню систематизованих концепцій в області організації праці та управління. В 20-ті роки почався період швидкого розвитку теорії управління в Радянському Союзі. Навколо таких вчених, як А. К. Гастев, Н. А. Вітке, І. М. Бурдянский, П. М. Керженцев та ін. стали формуватися перші в СРСР школи управління. У середині 30-х років дослідження у сфері теорії управління були перервані. Лише в 60-х роках 20 сторіччя вони були відновлені на новій основі. Можна виділити три напрямки, за якими проходили дослідження з питань управління: 1) загальна теорія соціального управління; 2) державне управління; 3) управління виробництвом. Однак, що стосується вітчизняної науки, сформованим можна назвати тільки третій напрямок.

Кризові явища у нашому суспільстві вимагають від соціології і, зокрема від соціології управління, пошуків методів, важелів заходів щодо визначення та впливу на перспективу суспільного розвитку. Нагальною стає потреба у формуванні нової парадигми, котра могла б описати сучасні тенденції в управлінні різними соціальними процесами. Дана необхідність викликана суттєвими обставинами, серед яких виділимо слідує:

- Радикальні зміни управлінських відносин
- Суттєва трансформація взаємодій суб'єктів і об'єктів управління
- Виникнення різних форм власності

- Зростання значень факторів глобалізації міжнародного поділу праці, новий рівень конкуренції
- Поява нових видів інформаційних технологій
- Проблеми соціальних наслідків приватизації
- Подальше розширення та перерозструктуризація суспільства

Ключову роль у розвитку та функцію ванні системи управління сьогодні відіграють кадри стиль управління. Від їх компетентності, вміння плідно працювати, знайти оптимальний режим, стиль, методику, рушії управління багато в чому залежить ефективність вирішення економічних, політичних, соціокультурних та інших завдань. Світова практика соціального управління давно вже звернула увагу на необхідність спеціального аналізу цієї ланки, бо саме це дає можливість практично оцінити ситуацію, зробити відповідні висновки і на їх основі сформулювати ефективні пропозиції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Нагорный Б. Социология управления: поиск ответов на вызов времени // Социология: теории, методы, маркетинг. – 2001, № 4.
2. Основы социального управления II Под ред. В. Н. Иванова. – М., 2001.
3. Радугин А. А., Радугин Н. А. Введение в менеджмент: социология организаций и управления. – Воронеж, 1995.
4. Слепенков И. М., Аверин Ю. П. Основы социального управления. – М., 1990.
5. Спеціальні та галузеві соціології / За ред. Пилипенка В. Є. – К.: Вища освіта, 2003.
6. Удальцова М. В. Социология управления. Уч. пос. – Новосибирск, 1998.
7. Черневский А. Д. Организация управления / Уч. пос. – К.: МАУП, 1998.
8. Щекин Г. В. Теория социального управления. (Монография). – К.: МАУП, 1996.

ДИЛЕММА «ОПАСНОСТЬ-БЕЗОПАСНОСТЬ» В СОВРЕМЕННОМ ВЫСОКОТЕХНОЛОГИЧНОМ ОБЩЕСТВЕ

М.В. Бейлин, доцент

Харьковская государственная академия физической культуры,
Харьков, Украина

Во второй половине XX века проблема безопасности начинает перемещаться из сферы социально-политического знания и практической политики в сферу экономики и культуры, что связано как с процессами глобализации, так и с появлением высоких технологий, существенно повлиявших на все сферы жизнедеятельности человека. Это влечёт за собой изменение видения дихотомии «опасность-безопасность». Важнейшими субъектами отношения «опасность-безопасность» становятся, с одной стороны, отдельный индивид, а с другой – государство, преследующее цели защиты своих интересов и интересов граждан. Глобальные опасности (экологическая, демографическая, продовольственная), как и опасность тотального самоуничтожения человечества, выходят за рамки отдельных стран и требуют принятия согласованных решений. Но эти решения часто зависят от решения вопросов экономической безопасности отдельных государств. Высокие технологии постиндустриального общества приводят к мощной экспансии знаково-символических форм, к диктату СМИ в сфере общественного сознания, к виртуализации практически всех сфер жизни, включая экономическую. Всё это создает новые эмоциональные, ментальные и экономические опасности для человека, психологическую зависимость, подверженность манипуляциям, тяжелую невротизацию. Прежние эпохи не знали опасностей такого рода в подобном масштабе.

Новые опасности, порождённые самим разумом, вынуждают искать средства самосохранения в условиях экспансии техники и науки. Основным исторически сложившимся социальным институтом, обеспечивающим безопасность человека и общества, является государство. Традиционно в эпохи, предшествующие современной, безопасность понималась преимущественно как военно-политическая, ресурсно-сырьевая, социально-экономическая, физически-телесная и т.д. Однако новые опасности

– вероятность ядерной катастрофы, истощение мировых ресурсов, разрушение среды обитания, опасности для сознания, вызванные действием средств массовой информации – часто находятся за рамками регулируемых государством отношений.

Суть классического подхода к проблеме безопасности может быть отражена через рассмотрение трёх основных концепций безопасности: национальной и социетальной. Концепция национальной безопасности отождествляется с суверенитетом, обороноспособностью, конкурентностью и субъектностью государства. Государство признается главным субъектом безопасности, который обеспечивает безопасность своих граждан и способен выступить в роли полноправного партнёра во взаимоотношениях с другими государствами. Эти взаимоотношения могут складываться таким образом, что возникает целесообразность создания различных международных сообществ и заключения договоров, присоединение к которым несколько снижает уровень субъектности государств. Обеспечение безопасности подчиняется доминирующей форме – национальной безопасности, которая заключается в обеспечении безопасности различных социальных институтов. В концепции общей безопасности приоритет отдается не территориальной целостности, а безопасности человека: социальным условиям, обеспечивающим достойное выживание, благосостояние и свободу. Под безопасностью в данном случае понимается определенный комплекс условий, обеспечивающий физическую безопасность в широком смысле этого слова: обеспечение сохранности жизни и здоровья (отсутствие голода, неблагоприятных природных воздействий); защищенность от социального и политического насилия. В центре внимания находится человек, поэтому экономическая безопасность понимается как вознаграждающая занятость, социетальная безопасность понимается как возможность занимать адекватный статус, этнокультурная безопасность представляет собой возможность сохранить этническую идентичность. Социетальная безопасность связана с сохранением уникальной социокультурной среды. В качестве опасности считают давление на комфортность социальной среды, увеличение экологических проблем. В постиндустриальном обществе множество опасностей приобрело глобальный характер. Они угрожают существованию человечества, поскольку старые

технологии не вмещают глобальное содержание, а кризисные состояния перехода и его хаотичность при наличии высоких технологий представляют опасность, минимизирующую социальный контроль в отношении инновационных её форм. Возникают такие формы опасности, которые востребуют создание универсальной безопасности постиндустриального общества. Целостный характер безопасности не может не основываться на информационных технологиях. Обеспечение безопасности на локальном уровне достигло в XX веке относительной высоты: изобретение сверхмощного оружия, развитие науки позволило решить множество проблем, которые представляют собой реальную опасность в доиндустриальной культуре, прогнозирование и минимизация ущерба от стихийных бедствий, использование инновационных технологий во многих сферах, в частности в экономике. Под воздействием культуры постиндустриального общества государство становится субъектом опасности по отношению к человечеству и, в силу дистанцированности государства как социального института от населения, – по отношению к индивиду. Использование манипуляции сознанием человека, что может выражаться в искажении информации, её утаивании, в чрезмерной подаче определенной информации, и т.д. провоцирует опасность для человеческого характера труда, в то же время человеческий труд остается одним из главных ресурсов государства. В связи с этим управление с помощью запугивания сменяется манипуляциями сознанием. Таким образом, способы управления представляют собой угрозу в рамках современной культуры. Информационная модернизация влияет на трансформацию как самого понятия безопасности, так и на её реализацию в пространстве экономики, политики и культуры. Изменение статуса знания, превращение информации в один из опасных ресурсов, переход к «суперсимволической» экономике (Тоффлер); неисключительный характер использования знания (в фиксированный момент им может пользоваться множество людей); неистощимостью информации и др. факторы влияют на становление культуры постиндустриального общества. Проблемы, с которыми сталкивается человек в информационной сфере; условно можно разделить на проблемы, связанные с приобретением новой информации и на проблемы, связанные с защитой наличной

информации. Приобретение информации связано с необходимостью ориентации в её множественных потоках (отслеживание необходимой информации); с необходимостью обработки больших объемов информации; с необходимостью верификации информации и с необходимостью трансляции специальных смыслов.

Защита наличной информации связана с изменившимся статусом знания (его востребованностью, неистощимостью и неисключительным характером использования); открытым остаётся вопрос о том, как невещественная информация возможна в качестве собственности.

Условия культуры постиндустриального общества актуализируют потребность в информации о личностных характеристиках человека, в частности в экономической сфере. Так, сбор информации о личности покупателя позволяет значительно повысить прибыль. Если в данном контексте обратиться к проблеме информационной защищённости личности, то складывается следующая картина: личная жизнь человека является источником информации и существует потребность в этой информации. В связи с тем, что человека повсюду окружает регистрирующая техника, образуется множество личной информации, которая востребована. Возникает вопрос о том, кому принадлежит эта информация. Данная ситуация демонстрирует, что традиционные механизмы безопасности не выполняют своих функций.

Современный мир обладает высоким уровнем динамизации, поэтому традиционное обеспечение безопасности уже невозможно. Государство как социальный институт берет на себя ответственность за обеспечение безопасности человека. В то же время государство часто выступает субъектом опасности. Причинами этой ситуации является необходимость управлять «массами» людей, дистанцированность правящей элиты, высокая динамика развития техники и научной сферы, переход к высокосимволической экономике и т.д. Современная техника и высокие технологии открывают широкие горизонты, благодаря современным средствам передвижения и коммуникации, снимаются пространственные ограничения и становятся всё более условными, увеличивая возможность влияния на реальность, все чаще практикуется интерактивность в социальных, культурных и политическом процессах через средства коммуникации.

МОВА РЕЛІГІЇ ЯК ВИЯВ ПОВСЯКДЕННОЇ КОМУНІКАЦІЇ ВІРУЮЧИХ

Ю.Г. Борейко, доцент

Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

Мова релігії – це висловлювання, що використовуються в рамках релігійної поведінки, в яких індивіди виражають віру в існування надприродного, зв'язок з *sacrum* – постаттю Бога. Мова релігії служить засобом комунікації як між людьми, так і з Богом, як онтологічно іншою й вищою силою. До текстів релігійної мови належать Біблія, молитви, висловлювання, що функціонують в межах діяльності Церкви – доктрини, моральні засади тощо. Мова релігії – це матеріальна оболонка релігійного мислення, безпосередня дійсність релігійної думки в її знаково-символічному втіленні – у формах усних та письмових сакральних текстів, а також мовних дій з ними. Осмислити можна лише ті релігійні предмети процеси та явища, які вже зафіксовані мовою релігії. Релігійні терміни переважно позначають чотири групи цінностей: а) абсолютну цінність (Бог), б) цінності граничних цілей (Царство Боже, безсмертя душі, рай); в) земні засоби досягнення цих цілей (релігія, церква, віра, культ); г) цінності повсякденного життя, сакралізовані релігією [4].

В наш час мову релігії можна розглядати як функціональний стиль, пов'язаний з релігійною сферою життя. В рамках вірувань людина переступає онтологічну межу, встановлюючи контакт з Богом, створює спеціальний ситуаційний контекст умов, що визначають поведінку. Тому, хоч в багатьох текстах виражається той же намір комунікації, що і в світському житті (прохання, подяка тощо), спосіб їх формулювання регулюють інші мовні зразки. Участь у релігійних обрядах «сакралізує» висловлювання та його формальні риси. Канонізований спосіб мовлення визначає вибір мовних засобів і технік створення текстів. Властивість, яка радикально відрізняє мову релігії від світської – об'єкт мовлення, адже мова релігії говорить про надприродне, необ'єктивне, не для всіх реальне, про те, що неможливо досягнути емпірично. Завданням мови релігії є наближення світу Бога, про якого можна говорити лише за допомогою символів, порівнянь, метафор, парадоксів. В

молитовних текстах високий стиль, як складова етикету, виражається переважно в актах ввічливості – привітання, подяки, вибачення, формулювання прохання. Вияви пошани, поваги або покори Богові складають перший з принципів формування звертання до Нього.

Релігійні тексти використовують переважно нейтральну лексику. Існує також певна група слів, пов'язаних культурно й історично з вірою та релігійними обрядами, наприклад, біблізми та теологічні терміни. Релігійні тексти вирізняються особливою ритуалізацією. Віруючі використовують готові, сталі літургійні формули, затверджені Церквою – певну будову тексту, ритмічне повторення його частин, анафору, емоційне або споглядальне забарвлення тексту, що робить його співучим та статичним, мнемонічну техніку, яка полегшує запам'ятовування текстів. Учасник повсякденної комунікації перебуває під впливом двох факторів: ефекту асиміляції та контрастного ефекту. Йдеться про тенденції слухача - реципієнта сприймати висловлювання комунікатора так близько до власної позиції, коли комунікатору спочатку приписується позитивна або негативна оцінка. Як наслідок, слухач погоджується або не погоджується з промовцем під впливом початкової і неусвідомлюваної установки. При цьому слухач не може вчинити по-іншому, адже в повсякденній мові правила вживання слова не строго прописані. Натомість такий припис вимагав би точного значення слова, яке саме є продуктом його вживання [3].

Традиційно властивим для релігійного тексту вважається вишукана метафорика, епітети тощо. Ритуал вимагає уникнення в контактах з сасгит поділу між сакральною та розмовною мовами. У мові релігії розрізняють вірувальні констативи, що мають когнітивний характер і некогнітивні висловлювання, зокрема, релігійні перформативи, які не описують щось існуюче і не є істинними або помилковими, а містять творчий намір щось створити, висловлюють прохання, емоцію або волю. Вони можуть мати магічні форми молитви, клятви, прокляття, присяги, замовляння, славослів'я. Таким чином, мова релігії не лише інформує про передбачувані зв'язки людини з абсолютною реальністю, а й насичена творчим, емоційним та вольовим потенціалом віруючих [4].

Релігія своєрідно задовільняє нерелігійні потреби індивідів, зокрема, потреби в спілкуванні, моральній підтримці, соціальній активності, на думку Д. М. Угриновича, реалізуються в релігійній громаді [6, 112]. Релігійна громада здійснює повсякденний вплив на своїх членів, в тому числі й шляхом задоволення потреби в спілкуванні. Так, людина частіше відвідує церкву, якщо має підтримку з боку тих, з ким постійно спілкуються. Якщо вона не отримує підтримки або вона зменшується, може виникнути конфліктна ситуація: людина, яка відвідує церкву, переживає почуття самотності, ізоляції. Соціальне значення в такий спосіб організованого релігійного життя полягає в підтримці спілкування і взаємодії в мікросвіті, який забезпечує певний рівень спільності поглядів та згуртованості [2]. Проте, якщо в громаді увага концентрується лише на проведенні культово-обрядових заходів, її керівник перестає бути відкритим для віруючих, ізолюється від виконання пастирських і проповідницьких обов'язків, то значна частина парафіян залишається елементарно необізнаною з головними концептами віровчення, не знає текстів Святого Письма, не розуміє сакрального змісту літургійних дій, не усвідомлює моральних настанов релігії. В цьому випадку інститут професійних служителів неспроможний забезпечити задоволення світоглядних та духовних запитів релігійного індивіда, що реалізуються завдяки спілкуванню [1, 549].

Розмовна функція буденної мови завжди полягає в застосуванні мови з присутнім співрозмовником, тобто в живому комунікативному дискурсі. Невід'ємною ознакою буденної мови є ситуаційність – вживання в певній ситуації. Виникаючи в контексті певної ситуації, мова набуває самостійності й зберігає структуру навіть після зникнення цих ситуацій з життя. Мова має бути зрозумілою як специфічний зріз історії суспільства й культури. Не існує «індивідуальної» розмовної мови, оскільки вона має груповий характер. Особливо важливого значення набувають такі фактори як група-носії мови, ставлення індивіда до групи, ставлення групи до інших угруповань, динаміка всередині групи [3].

У цьому контексті цікавими є спостереження комунікативної структури прицерковного середовища, в якому А. Тарабукіна виокремлює три ієрархічні шаблі: найнижчий – «неофіти», люди, які нещодавно ввійшли в структуру, основне коло – власне «церковні люди», еліта – чернецтво і старецтво. Сучасна прицерковна субкультура характеризується містичним світоглядом

своїх членів, побутом, що підлягає церковному розпорядку, певними мовними й жестовими стереотипами. На думку автора, буденна свідомість сприймає чужу субкультуру насамперед за зовнішнім виглядом і манерою поведінки, що є знаками приналежності до спільноти. «Церковних» жінок відрізняють хустки, довгі однакового вільного покрою спідниці, закритий одяг. Чоловіків – бороди, часто – довге, зав'язане позаду волосся. Одяг «церковних людей» ніби прагне продемонструвати їх приналежність до минулого, звичайно, міфологічного, коли люди були ближчими до Бога, жінки не знали «чоловічого одягу». Виокремлює «церковних людей» тиха, підкреслено скромна мова, багата церковною лексикою, формулами самоприниження. Очі мають бути обов'язково опущеними «долі». За цими ознакам не лише сторонні безпомилково впізнають «церковну людину», а й самі члени спільноти – один одного [5].

Однією з властивостей мови релігії є оцінювання, поєднання віри з визнанням позитивних і негативних цінностей, усвідомлення певної моральної позиції. Оцінювання пов'язане з апофеозом святих, Бога, як джерела всіх цінностей, досконалим носієм яких він є. Мова релігії є контекстом, в якому лексеми загальнонародної мови набувають найвищого аксіологічного значення. Своєрідність фольклору «церковних людей» значною мірою пов'язана з «книжним» характером культури прицерковного середовища. «Церковні люди» добре знають православну літературу, чимало з них володіють церковно - слов'янською мовою. Фольклорні тексти, що існують у прицерковній субкультурі, як правило, структуруються за книжними зразками. Функціонування фольклорних текстів залежить від комунікативної ситуації (форми спілкування) їх відтворення, що визначає структуру жанрового утворення. Так, для «духовної бесіди» – комунікативної ситуації з жорстким етикетом – актуальними є естетично оформлені жанри. Більшість текстів бесіди мають тривале життя в традиції та широку сферу розповсюдження. Спільна молитва, як спілкування з «горішнім» світом, реалізується в ритуалізованих фольклорних формах (духовні вірші, молитви, акафісти). Для ситуативного спілкування використовуються неструктуровані жанрові утворення [5].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Академічне релігієзнавство. Підручник / За науковою редакцією професора А. Колодного. – К.: Світ Знань, 2000. – 862 с.
2. Гараджа В. И. Религиоведение: Учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений и преподавателей ср. шк. - 2-е изд., доп. – М.: Аспект-Пресс, 1995 [Электронный ресурс] // nauka-i-religia.narod.ru: [сайт] / В. И. Гараджа. – Режим доступа: <http://nauka-i-religia.narod.ru/knigi/garadga.html>. – Название с экрана.
3. Касавин И. Т., Щавелев С. П. Анализ повседневности [Электронный ресурс] // journal.iph.ras.ru: [сайт] / И. Т. Касавин, С. П. Щавелев. – Режим доступа: <http://journal.iph.ras.ru/alltag.doc>. – Название с экрана.
4. Пивоваров Д. В. О языке религии. Произойдет ли в наступившем тысячелетии лингво-компьютерный синтез? [Электронный ресурс] // portal-credo.ru: [сайт] / Д. В. Пивоваров. – Режим доступа: www.portal-credo.ru/site/?act=lib&id=1790. – Название с экрана.
5. Тарабукина А. В. Фольклор и культура прицерковного круга. Дисс. ... канд. филол. наук: 10.01.09 – Фольклористика [Электронный ресурс] / Тарабукина Арина Валерьевна; Институт русской литературы (Пушкинский Дом). – СПб., 2000. – Режим доступа: ruthenia.ru...Tarabukina/arina_tarabukina.html. – Название с экрана.
6. Угринович Д. М. Психология религии / Д. М. Угринович. – М.: Политиздат, 1986. – 352 с.

ВЕЩИЗМ В КОНТЕКСТЕ УПРАВЛЕНИЯ И САМОУПРАВЛЕНИЯ ПОТРЕБНОСТЯМИ

Н.В. Вандышева-Ребро, канд. филос. наук, доцент

Национальный технический университет «ХПИ», г. Харьков,
Украина

Значительным, значущим и неотъемлемым аспектом управления в широком смысле этого слова является управление человеческими потребностями, что в обществе тотальной рекламы и диверсифицированного производства выступает важным стимулятором материального производства.

И прежде, и сегодня особенно, актуальным остается вопрос об отношении человека к вещам, к материальным ценностям, которые сам человек и создал. С развитием культуры эта проблема приобретает все новые и новые оттенки, так как возникает вопрос не просто о владении или собственности, а скорее об отношении к тому, чем сегодня можно владеть и насколько. Да, чем больше человечество существует, тем больше оно производит, а сам человек постепенно обесценивается – такими были прогнозы классиков. Насколько возможно или каким должно быть отношение человека к

вещи в современных условиях? Как наладить или выстроить правильное отношение к вещи, и какие существуют версии? Целесообразно изучить накопленный опыт и вскрыть этот пласт культуры насколько возможно, так как ситуация усугубляется и нужных вещей у современного обывателя оказывается порой намного больше, чем, например, близких людей.

Прослеживая историю развития отношений человека и вещи, обнаруживаются интересные детали. Например, следуя за рассуждениями Шеппинга Д.О. – автора исследования «О древних навязах и наузах и влиянии их на язык, жизнь и отвлеченные понятия человека» [1], первоначальный человек понимал под словом жизнь одно чисто физическое существование. Выражение живот как существование и жизнь были для него тождественны. А само слово живот означало в то же время ту часть человеческого тела, которая содержит в себе все главные органы его жизни, без которых он и жить не может. Поэтому и выражение положить живот отождествляется с понятием смерти. Положить живот очень часто отождествляется с понятием стать грудью и покончить с жизнью, то есть до определенного момента ценным у человека была только его тело отождествленное с жизнью.

При таком понимании жизни, представление о своем Я почти всегда в сознании архаического человека отождествлялось с главными органами физического существования: животом, головой, сердцем. Но если живот и голова – представители моего Я, то руки, обычно выступали как посредники между человеком и окружающими его предметами. Все, что держат и обнимают мои руки – мое. Это понимание очень четко отразилось во многих языках. Вот почему все выражения принадлежности, имущества и владения большей частью носят в первоначальном виде своем смысл физического схватывания рукою, как, например, слово держава происходит от слова держать, то есть то, что можно удержать за собою, а, например, имение от имати – брать. Таким образом, рука становится в прямой физической связи между мною и схваченным мною предметом. Владеть можно только тем, что можно удержать.

Человек в диком кочующем состоянии имел все свое добро при себе и считал своим только то, что мог унести с собою. Все, что непосредственно было с человеком связано или материально к нему привязано, или надето ассоциируется у него с представлением вещественных уз связывающих обладаемое с владельцем. Чем

ценнее казался человеку предмет, тем крепче старался он соединиться с ним, поэтому и придавал дорогим металлам определенные формы – так, можно предположить, появились первые ювелирные украшения, например, вспомним формы колец, венцов, обручей. Интересно, что на этом этапе развития человек все еще остается субъектом, потому что вещь является ценной для него, когда она находится с человеком. Таким образом, до определенного момента человек был ценен сам по себе и все свое носил с собой.

В славянской культуре существенную роль в понимании отношения к вещи сыграло христианство. Осознание нового мировоззрения потребовало длительного периода, а результаты мы можем и сегодня обнаружить в творчестве многих писателей и мыслителей. Закономерно, что писатели, исследуя христианство, особое значение придавали различным формам несчастий и бедствий – болезням, нужде, глупостям человеческим. Но параллельно мыслители обращаются и к простейшим, но вместе с тем могущественнейшим феноменам бытия: существованию, времени, вечности, бренности, к кризисным этапам бытования, отягощенным скукой, усталостью, отвращением, страхом, отчаянием. Все вышеперечисленные элементы насыщены у многих отечественных мыслителей именно религиозным содержанием.

Развитие отношений человека и вещи, а шире – материального – сегодня приобретает все более мощные масштабы и до сегодня остается актуальной проблемой, и даже более чем это было ранее. Занимательная версия современности – это минимализм как мировоззрение. Особое отношение к вещам в XX веке ярко отразилось в художественном творчестве, дизайне. Шестидесятые годы XX века, например, были временем процветания в Америке. Именно тогда появились перспективы создания нового культурного пространства у Америки, но она отказалась наследовать европейскую традицию, она выбрала свой собственный путь, развивая и компилируя в себе возможные культурные формы. Таким образом, сложилось новое явление постмодернизма – это минимализм. Понятно, что, как и любая система взглядов, минимализм имеет свою предысторию и своих предшественников. Многие принципы, ассимилированные минимализмом, были известны человечеству с глубокой древности. Другие же были сформулированы недавно в рамках различных философских учений, а именно: ограждать себя от лишней информации, устранить из жизни все лишнее – вот к чему

призывает философия минимализма. Смысл жизни носителя минимализма – жить качественно и полноценно, при этом, не пользуясь ничем лишним, не загружая жизнь ни лишними вещами, ни бессмысленными событиями, ни глупыми мыслями.

Таким образом, можно уверенно утверждать, что взаимодействие человека с материальными ценностями, которые он сам и создал, существенно отягощают бытие человека. Существование человека сводится, в конце концов, к постоянной борьбе двух начал: духовного и материального или вечного и сиюминутного. В отношении человека к вещи можно разграничить две версии взаимодействия. Первая, когда человек выступает как сторона действующая, активная, а вещь существует как объект. Вторая версия сводится к тому, что человек может выступать как сторона страдательная, в такой ситуации вещь превращается в субъект, что чревато для дальнейшего развития культуры. Выстраивание здоровых отношений с вещью неотъемлемая составляющая жизни человечества, что демонстрирует история, и залог дальнейшего и плодотворного развития культуры.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Шеппинг Д. О. Одревних навязках и наузах и влиянии их на язык, жизнь и отвлеченные понятия человека. Мифы славянского язычества / Д.О. Шеппинг. – Екатеринбург: У-Фактория; М.: АСТ МОСКВА, 2008. – 301 с.

ВПЛИВ МАС-МЕДІА НА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

С.Ж. Верезомська, кандидат історичних наук, доцент

Полтавський університет економіки і торгівлі, Полтава, Україна

Мас-медіа на сучасному етапі розвитку соціуму, який зазвичай характеризують як «інформаційне суспільство» набула особливої та надзвичайної ваги в управлінні різними соціокультурними процесами.

Виступаючи головним джерелом трансляції в широкі маси різнобічно-представленої інформації про сучасний світ засоби мас-медіа стають потужним інструментом формування ціннісних орієнтирів, життєвих настанов та моделей поведінки у різних сферах суспільства стаючи таким чином одним із впливових каналів соціалізації особистості.

Формування ціннісних орієнтирів як процес протікає впродовж всього людського життя, проте на початкових його етапах - в дитинстві, юності й молодості, під час формування основного потенціалу особистості, відбувається найбільш активно. Одним із найбільш впливових чинників, що впливають на побудову системи цінностей сучасної молоді, поряд із сім'єю, колом друзів, освітніми закладами, сьогодні стали різноманітні й всеохоплюючі канали мас-медіа.

Молодь, у порівнянні з іншими віковими категоріями, краще й швидше засвоює та ширше використовує у своєму житті нові інформаційні технології тому й виступає одним із головних цільових користувачів мас-медійної продукції. Широке використання сучасними молодими людьми глобальної мережі Інтернет, яка об'єднала традиційні канали подачі інформації зробивши доступним практично у будь-якому місті й цілодобово перегляд новин, кінофільмів, читання газет та прослуховування радіопередач з практично будь-якої країни світу призвела до фактичного стирання кордонів національних медіапросторів. Завдяки такому процесу медіа-глобалізації відбувається відхід від історичних, традиційних і національних цінностей на користь універсальних та космополітичних.

Під постійним впливом великого масиву інформації про «актуальні» образи, «успішні» моделі поведінки та вчинки людей у глобалізованому соціумі відбувається формування смаків, інтересів й ціннісних орієнтирів сучасної молоді.

Одним із головних критеріїв соціальної реалізованості особистості у сучасному світі стало досягнення «життєвого успіху» під яким все більше розуміється уніфіковано-стандартизований образ престижної «сучасної» людини як комплексу ідеальної зовнішності й певної моделі функціонування у соціальному оточенні. Образ фізично привабливої, сильної, безжальної до «ворогів» молодої людини, лідера, який вмів маніпулює своїми підлеглими для досягнення власних інтересів все більше пропагується в комп'ютерних іграх, кінофільмах, телешоу та інших медіа-продуктах цільовими споживачами якої є саме молоде покоління.

Сприймання подібних медійних ідеалів за зразок призводить молодь до заниження як власної самооцінки так й до зменшення поваги до усіх хто не відповідає подібним критеріям.

Саме враховуючи потужний вплив сучасної мас-медіа на формування ціннісних орієнтирів сучасної молоді важливо було б використати цей потенціал для підвищення соціокультурного рівня молоді, популяризації типу продуктивної, творчої особисті, інноваційна діяльність, якої може стати запорукою успішного соціально-економічного розвитку нашої країни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Browne K. The mass media and socialization [Електронний ресурс]. – Інтернет-публікація, 2011
2. Danet B. The Multilingual Internet: Language, Culture, and Communication Online [Електронний ресурс]. – Інтернет-публікація, 2010.
3. Warren J. Blumenfeld Examining Media's Socialization of Gender Roles [Електронний ресурс] – Інтернет-публікація, 2013

КОММУНИКАТИВНОЕ ВЛИЯНИЕ: ПОНЯТИЕ И МЕХАНИЗМЫ

О.В. Горпинич, к. филос.н.

Академия труда, социальных отношений и туризма,
г. Киев, Украина

Коммуникации возникли в обществе с целью обмена информацией для взаимодействия, взаимопонимания, согласованности действий людей в различных сферах деятельности. Коммуникации пронизывают все виды деятельности в обществе, они являются важнейшим рабочим инструментом для интеграции.

Коммуникации являются неотъемлемым атрибутом процесса управления. Они связывают отдельные элементы системы в единое целое, позволяя координировать их действия, соединяя организацию с внешней средой, позволяя ей двигаться в правильном направлении.

Явление коммуникативного воздействия непосредственно касается сознания, процессов познания, информации и принципов, управляющих ментальными процессами. Коммуникативное воздействие, как результат коммуникативного поведения, может регулироваться такими наиболее общими максимумами как принцип кооперации и принцип вежливости. Независимо от того, является ли цель коммуникативного воздействия положительной или отрицательной для объекта воздействия, указанные принципы

могут использоваться субъектом и реализоваться в виде положительных и отрицательных коммуникативных стратегий, направленных на максимальное использование прагматического потенциала высказывания.

Стратегии коммуникативного воздействия реализуются за счет использования поведенческих стереотипов в определенной коммуникативной ситуации, которые хранятся в сознании в форме штампов и играют роль канона / эталона, которого необходимо придерживаться.

Коммуникативная сторона общения, или коммуникация в узком смысле слова, состоит в обмене информацией между общающимися индивидами. Интерактивная сторона заключается в организации взаимодействия между общающимися индивидами, т.е. в обмене не только знаниями, идеями, но и действиями. Перцептивная сторона общения означает процесс восприятия и познания друг друга партнерами по общению и установления на этой основе взаимопонимания. Естественно, что все эти термины весьма условны. Иногда в более или менее аналогичном смысле употребляются и другие. Например, некоторые авторы в общении выделяют следующие три функции: информационно-коммуникативную, регуляционно-коммуникативную, аффективно-коммуникативную. Сам процесс коммуникации понимается как процесс обмена информацией. Во время совместной деятельности люди обмениваются между собой разными идеями, интересами, настроениями, чувствами. При всяком рассмотрении человеческой коммуникации с точки зрения теории информации фиксируется лишь формальная сторона дела: как информация передаётся, в то время как в условиях человеческого общения информация не только передаётся, но и формируется, уточняется, развивается.

Современные информационно-коммуникативные технологии оказывают значительное влияние на сознание человека через их всеобъемлющее проникновение в жизнь общества. Этот факт актуализирует изучение глобальных мировоззренческих трансформаций как следствие распространения современных информационно-коммуникативных технологий. Переход от индустриального к информационному обществу приводит к тотальной смене форм социальности, которая определяется коммуникативным характером самой социальной реальности.

Вопросы коммуникативного воздействия являются центральными для ряда областей современной цивилизации. Это и кризисные коммуникации, и реклама, и PR, и избирательные технологии. Понятие коммуникации принято трактовать как специфическую форму взаимодействия людей в процессе их познавательно-трудовой деятельности, осуществляющаяся главным образом при помощи языка или других знаковых систем. Изучение коммуникативного воздействия позволяет выделить следующие механизмы коммуникативного воздействия: 1) семиотический механизм воздействия, 2) коммуникативный механизм воздействия, 3) когнитивный механизм воздействия. Данная классификация механизмов коммуникативного воздействия основана на теории модели коммуникации.

Коммуникация является своеобразным императивом для деятельности людей. В результате ее влияния происходит перестройка условий жизнедеятельности и изменение самих социальных отношений. Это свидетельствует о зарождении новых коммуникативных процессов, которые оказывают в свою очередь влияние на вектор развития самого общества.

Коммуникация особенно важную роль играет в развитии информационного общества, она фактически становится его стратегическим ресурсом, способным оптимизировать различные факторы производства на основе знаний и информации.

Коммуникация обеспечивает формирование новых социальных систем. Коммуникативное влияние способно «переформатировать» социальную систему, что приводит к появлению новых социальных образований.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

- 1) Мамиева Б. Механизмы коммуникативного воздействия в условиях кризисных ситуаций/ Б.Мамаева//Научные труды Нарусенский Университет. – 2012.– том 51, серия 5.2 – С 143-145.
- 2) Шунейко А.А., Авдеенко И.А. Механизмы коммуникативного воздействия/А.А. Шунейко, И.А. Авдеенко – Комсомольск-на-Амуре : ГОУВПО «КнАГТУ», 2008. – 247 с.

АСПЕКТЫ МЕНЕДЖМЕНТА В ИНТЕГРАЦИИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ БИБЛИОТЕК

С.А. Денисенко, доцент

Сумский национальный аграрный университет,
г. Сумы, Украина

Информатизация современного общества тесно связана с состоянием и функционированием информационных служб и информационным обеспечением различных видов деятельности.

Продвижение к информационному обществу подразумевает изменение статуса библиотечных учреждений, их перепрофилирование, коррекцию их функций и роли в жизни общества, выработку новых принципов и подходов к традиционным функциям с учетом изменившейся экономической ситуации, общественных потребностей, что означает выработку новой концепции библиотеки [4, С. 3-4].

Реализация концепции развития сельскохозяйственных библиотечных учреждений предусматривает обеспечение:

-доступа научных кадров и специалистов к национальным и мировым информационным ресурсам;

-учета и распространения библиографической сельскохозяйственной информации;

-прибыльности хозяйственной деятельности сельскохозяйственных товаропроизводителей, развития альтернативного сельского хозяйства, образования новых рабочих мест, роста доходов населения и повышения уровня экономической стабильности [1, С. 28].

Необходимым условием развития библиотечной деятельности является способность руководства к стратегическому управлению, предполагающая умение смоделировать ситуацию, почувствовать необходимость изменений, разработать их стратегию, использовать надежные методы и воплотить эту стратегию в жизнь [5, С. 77].

Стратегия развития заключается в трансформации библиотек в информационные центры, объединенные между собой сетевыми технологиями, с единым информационным фондом-составляющей информационного ресурса, представленным продуктами и услугами международных стандартов [2, С. 13].

В связи с этим, особое значение приобретает создание Регионального банка научно-технической и рыночной информации по вопросам сельского хозяйства.

Региональный банк научно-технической и рыночной информации станет интегрированной частью государственного отраслевого справочно-информационного фонда по вопросам агропромышленного производства.

С целью организации, систематизации информации, комплектования необходимыми документами Региональный банк научно-технической и рыночной информации представлен следующим образом:

1. Информационный фонд на комп'ютерных носителях, содержащий базы данных: «Профильные организации региона», «Реестр экспертов-консультантов», «Полные тексты законов, постановлений, нормативно-регламентирующей документации», «Данные продовольственного мониторинга», «Маркетинговые данные способов защиты растений, животноводства и ветеринарной медицины, семеноводству и сельхозтехнике», «Рефераты законченных и рекомендованных к внедрению научных разработок», «Экономические показатели развития региона и базовых хозяйств», «Передовой опыт», «Сельскохозяйственная научно-техническая информация».

2. Информационный фонд малотиражных изданий, статистические отчеты и анализы, прогнозы рынков и продовольствия, прогнозы сельскохозяйственного производства, рекомендации по проведению сельскохозяйственных работ, сборники норм и нормативов, сборники регламентирующей документации, рекламные материалы, результаты испытаний техники.

3. Информационный фонд многотиражной печатной информации, научные издания, научно-популярная литература, описания технологий, методические рекомендации, периодические издания, реферативные журналы, справочная литература, сводные каталоги библиотек региона [3, С. 20].

В заключение, несколько слов о значении стратегического планирования как набора действий и решений, предпринимаемых руководством, ведущего к разработке специфических стратегий для достижения поставленных целей.

Представляется, что правильно осуществленное планирование с учетом возможных факторов риска и успеха, достаточно сбалансированное и спрогнозированное, должно иметь доказательством реализованный информационный центр, успешно функционирующий и мобильно откликающийся на колебания информационного рынка [4, С. 6].

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Вергунов В.А., Дерлеменко В.В. Концепція розвитку сільськогосподарських бібліотек України / УААН. ЦНСГБ. - К., 2003. – 28 с.
2. Вергунов В.А., Дерлеменко В.В. Національна доктрина розвитку інформаційно-бібліотечної справи в Україні / УААН. ЦНСГБ. - К., 2003. – 27 с..
3. Дерлеменко В.В. До питання кооперації роботи сільськогосподарських бібліотек та регіональних центрів наукового забезпечення АПВ по формуванню інформаційно-бібліотечного ресурсу та його використанню // Актуальні проблеми аграрної науки та освіти України: регіональний аспект: Матеріали науково-практичного семінару / УААН. Від-ня регіональних центрів наук. забезп. АПВ. ЦНСГБ. Закарпат. ін.-т. АПВ. - К., 2003. - С. 19 - 21.
4. Сергеева Е.И. Библиотечно-информационный менеджмент: применения в бизнес-информации. Некоторые аспекты менеджмента в практике информационной деятельности специализированных библиотечно-информационных структур // Библиотечное обслуживание пользователей информации: Сб. науч. тр. ГПНТБ России / Гос. публ. науч.-техн. б-ка России; [Отв. ред. Я.Л. Шрайберг]. – М.: ГПНТБ России, 1996. - С. 3 - 6.
5. Суслова И.М. Основы библиотечного менеджмента: Учеб.-практ. пособие. М.: «Издательство Либерея», 2000. - 232 с.

ФІЛОСОФСЬКО-СОЦІАЛЬНІ ПІДХОДИ ВИВЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

І.Д. Єрьоміна, доцент

Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна

Серед численних напрямів філософської думки, які досліджують людину (теологічний, метафізичний, біологічний, соціалдарвіністичний та ін.), є два основних, які сперечаються між собою, – екзистенціальний і соціальний.

Екзистенціальний напрям абстрагується від визначень людини взагалі. На думку екзистенціалістів, існування передує сутності, оскільки біологічний організм стає людиною не за допомогою соціальних інститутів суспільства, а за допомогою самого себе.

Інший, прямо протилежний напрямок – соціальний, який вбачає сенс існування людини не як індивідуальної екзистенціальної

істоти, а як істоти, що не може розглядатися та вивчатися поза групою, поза суспільством.

Зупинимося на короткій характеристиці основних концепцій розуміння особистості.

Рольова концепція. Т.Парсонс розглядає особистість в контексті конкретної ситуації з функціональної точки зору, тобто сукупності множини соціальних ролей, які людина повинна виконувати в суспільстві, сприяючи, таким чином, збереженню порядку в ньому. Він вважав, що будь-яку роль можна описати за допомогою п'яти основних характеристик:

1. Емоційність. Одні ролі вимагають емоційної стриманості (вчителя, лікаря, поліцейського тощо), інші – передбачають бурхливий прояв почуттів (матері, батька, актора, ін.).

2. Спосіб отримання. Поведінка людей в одних ролях обумовлена продиктованим статусом (дитини, учня) і передбачає покору і слухняність. Інші ролі завойовуються, досягаються в результаті зусиль особистості (професора, чемпіона, рок-зірки).

3. Масштаб. Деякі ролі обмежені суворо визначеними аспектами взаємодії людей (ролі лікаря і пацієнта обмежені проблемами, які стосуються сфери здоров'я пацієнта).

4. Формалізація. Одні ролі передбачають взаємодію з людьми у відповідності з встановленими правилами (ролі покупців і продавців), інші ролі не вимагають чіткого дотримання встановлених правил (ролі брата і сестри).

5. Мотивація. Різні ролі зумовлені різними мотивами. Передбачається, скажімо, що людина, яка робить кар'єру, переслідує особисті інтереси, у той час, як священнослужитель трудиться не заради особистої вигоди, а для загального блага.

Рольова концепція особистості Т.Парсонса добре пояснює адаптацію людини до навколишньої соціальної дійсності, але залишає в тіні її активну творчу складову.

Психологічна концепція. Яскравим представником психологічного підходу у вивченні особистості є австрійський психіатр З.Фрейд. Він розглядає людину крізь призму безкінечних потреб і прагнень, а суспільство через систему заборон і табу.

В структурі особистості, за Фрейдом, існують три основних компоненти: Воно (Ід); Я (Его) і Понад-я (Супер-его).

Ід є спів героєм несвідомого. Воно насичене сексуальною енергією – лібідо. Ця сфера закрита від свідомості в силу заборон, які накладає суспільство.

Я (Его) підкоряється, з одного боку, несвідомим інстинктам, а з іншого – підкоряється нормам і вимогам реальності.

Супер-его (Понад-я) – це сукупність моральних принципів суспільства; вона виконує роль “цензора”. Таким чином, Его знаходиться в конфлікті, тому що вимоги Ід і Понад-его несумісні. Тому Его (Я) постійно вдається до захисних механізмів: витіснення, сублімації.

Центральна ідея Фрейда полягає в тому, щоб знайти шлях до формування гармонійної особистості. Основний вихід він бачить у розумному управлінні пристрастями, у визволенні інтелекту від дуже сильних афективних впливів.

Поведінкова (біхевіористська) концепція. Назва цієї концепції походить від англ. слова “behaviour” – поведінка. Представники біхевіоризму – Дж.Хомманс, Б.Скіннер, Р.Емерсон – протиставляють стратегію вивчення мікроявищ. Головне завдання вони вбачають у тому, щоб розкрити механізм функціонування соціальних структур, норм, ролей тощо, виходячи з елементарних форм людської поведінки. Біхевіоризм базується на двох ґрунтовних принципах: онтологічному – на визнанні пріоритету окремого індивіду перед суспільством і гносеологічному – на використанні положень психології в поясненні моделей поведінки. В основі біхевіоризму полягає розуміння поведінки людей і тварин як сукупності рухомих і зведених до них вербальних і емоційних відповідей (реакцій) на взаємодію (стимули) зовнішнього оточення. Загальнометодологічними передумовами біхевіоризму є положення позитивізму, згідно з яким наука повинна описувати тільки безпосередньо спостереження. А будь-які спроби аналізу внутрішніх механізмів, візуально не зафіксованих, відхиляються як спекулятивні. Тому біхевіористи вважали, що вивчати треба поведінку, а не свідомість, яку, в принципі, безпосередньо спостерігати не можливо.

Згідно біхевіоризму, у людини від народження є невелике число природжених схем поведінки (дихання, ковтання і т.д.), над якими надбудовуються більш складні процеси аж до утворення складніших “репертуарів поведінки” (Б.Скіннер). Вдала реакція закріплюється й надалі має тенденцію до відтворення. Закріплення

реакцій підпорядковується “закону вправи”, тобто багаторазового повторення одних і тих же реакцій у відповідь на одні й ті самі стимули, в результаті чого ці реакції автоматизуються. Для пояснення того, яким чином вибирається якась реакція у відповідь на конкретну дію, Торндайк висунув принцип “спроб і помилок”, згідно з яким відпрацювання всякої нової реакції починається з сліпих спроб, що тривають до тих пір, доки одна з них не приведе до позитивного ефекту.

Головне, як вважають біхевіористи, це навчити, “надресирувати” людину, як правильно поводитися в суспільстві, доцільно використовуючи при цьому такі стимули як влада, комфорт, гроші, повага, слава. Соціальна поведінка - це не що інше, як обмін взаємно винагородженими діями (любов, повага, схвалення тощо, практично все те, чим володіє людина і суспільство).

Діяльнісна концепція. В рамках цієї концепції склалось розуміння людини як діяльної істоти, яка переслідує свої цілі, задачі, поведінку й вчинки якої неможливо пояснити тільки з позиції прагматизму. Діяльнісна концепція розкриває багатство зв'язків людини зі світом, яке проявляється в предметній діяльності, спілкуванні, пізнанні. Тільки людині притаманна діяльнісна форма ставлення до дійсності. Діяльність, на відміну від поведінки, не обмежується пристосовуванням до існуючих природних і соціальних умов, а припускає їх перетворення. Люди виступають творцями нових програм дій. Яскравим представником цього підходу у вивченні особистості є Л.С. Виготський. Він підтверджує, що особистість, з одного боку, виступає як індивідуальний осередок – суб'єкт пізнання і перетворення світу, з іншого боку - як результат суспільних відносин. Якість особистості, в цьому випадку, є похідною від її соціального способу життя і усвідомленого розуму. За Виготським, необхідно розрізняти два аспекти поведінки – натуральний (як результат біологічної еволюції тваринного світу) і культурний (як результат історичного розвитку суспільства), - як злиті воедино в розвитку психіки. Індивід формує свій внутрішній світ шляхом засвоєння (інтеріоризації) історично сформованих форм і видів соціальної діяльності, а потім вираження (екстеріоризації) своїх психічних процесів. В такій інтерпретації особистість – згусток духовних потенцій, центр самосвідомості, джерело волі й ядро характеру,

суб'єкт вільних дій і верховної влади у внутрішньому житті. І водночас особистість це суспільно розвинена людина.

Особистість пов'язана з суспільством опосередковано – через різні соціальні групи. Взаємозв'язок особистості й суспільства здійснюється постійно шляхом задоволення їхніх потреб. Соціологи розрізняють різні моделі взаємовідносин особистості і суспільства.

Модель I. Особисті інтереси підносяться вище суспільних і витісняють їх.

Модель II. Суспільні інтереси підносяться вище особистих і витісняють їх.

Модель III. Це найприйнятніша модель взаємовідносин особистості і суспільства. Вона припускає таку систему стосунків, коли суспільство прагне задовольнити потреби й духовні запити кожної людини, а тому суспільні потреби включені у внутрішню структуру потреб особистості.

Таким чином, проблематика людини завжди є центральною у будь-якій соціогуманітарній науці. Соціологія сьогодення безпосередньо займається пошуком шляхів вирішення найскладніших проблем соціального життя сучасної людини, істоти водночас всемогутньої і безсилої, вільної і відчуженої, товариської і безмежно самотньої.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Выготский Л.С. Избранные социологические исследования. - М., 1956. – с.80-111.
2. «История буржуазной социологии первой половины XX века». - М., 1979, с. 64.
3. Parsons T. The Social System. - N.Y., 1951, p. 204-205.
4. Parsons T. The Structure of Social Action. - N.Y., 1937, p. 75-77.
5. Parsons T. Culture and Social System. – In: Theories of Society / Ed. By T. Parsons / N.Y., 1961, vol. 2., p.83-85.
6. Фрейд Зигмунд. Труды разных лет. Книга 1: «Я и Оно». - Тбилиси, 1991, с.374-380.

СТАЛИЙ РОЗВИТОК: ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТА РІЗНОМАНІТНІСТЬ ПІДХОДІВ

І.В. Книш, к. ф.н., доц.

Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна.

Наприкінці ХХ ст. настає період формування та становлення постнекласичного етапу розвитку екологічного знання. Екологічне знання має синтетичний характер, поєднуючи природничу і гуманітарну сфери осмислення світу. В цей період взаємодія між людиною та природою не обмежується їх співвідношенням, а значно розширюється, що відображається у змісті понять “ставлення суспільства до природи”, “відношення людини до природи” та “ставлення світу до людини”.

Перегляд застарілої ідеології ставлення до природи передбачає велику роботу з перебудови мислення людей, тобто з його екологізації. Мислення має стати екологічним, однак це є і певна екологічна, а також загальнонаукова та світоглядна проблема.

С. Франк визначив “самовдосконалення як спасіння світу” [4, 126]. Саме такий підхід привертає увагу до соціокультурних факторів, до більш адекватних сучасних універсальних систем моралі, які будуть сприяти гармонізації поведінки і діяльності людини.

Саме такий культурознавчий підхід був запропонований на конференції по навколишньому середовищу і розвитку в Ріо-де-Жанейро (червень 1992 р.). На конференції була прийнята концепція сталого розвитку, яку ми розглянемо.

У літературі запропоновано декілька тлумачень визначення сталого стану ((С) – sustainability – S), сталого розвитку ((СР) – sustainable development–SD), або схожих за змістом понять – екорозвиток, рівноважне користування. Існуючі позиції пропонуємо поділити їх за такими підходами відповідно до визначення: біосферний, утилітарно-біосферний, історичний, політичний, утилітарний, економічний, етичний та ін. Розглянемо ці підходи.

Біосферний підхід.

З. Констанза (Constanza, 1991) тлумачить sustainability (S) як процес або стан, який підтримується наскільки завгодно довго;

В. Горшиков, К. Кондратьев, К. Лосев (Винокурова та ін., 1998) тлумачать **сталий стан** (СС) як процес поліпшення життя людей в умовах сталості біосфери, тобто в умовах, коли господарська діяльність не породжує перевищення припустимого порога збурювання біосфери або коли зберігається обсяг природного середовища, здатний забезпечити стійкість біосфери з включенням у неї господарської діяльності людини;

Академік М. Мойсеев розглядає принцип sustainable development як розвиток поняття sustainability. Діяльність щодо реалізації цього принципу набуде загальнопланетарного характеру, і людство зробить перший крок у пошуку ефективного ноосферогенезису, тобто на шляху до вступу в епоху ноосфери і забезпечення свого майбутнього [1, 29]. М. Мойсеев зазначає, що термін sustainable development невдало перекладається як “сталий розвиток” і наполягає на його ідентичності до терміну “коеволюція людини та біосфери”. “Тому я [М. Мойсеев] буду вважати розробку sustainable development певним кроком до епохи ноосфери, тобто кроком на шляху ноосферогенезису” [1, 5].

Академік А. Урсул розглядає **сталий розвиток** (СР) як “виживання та безупинний розвиток цивілізації та держави в умовах збереження навколишнього природного середовища, і перш за все, біосфери” [Цит. за: 2, 21–22];

П. Олдак (1983) стверджує, що **рівноважне природокористування** настає, коли суспільство контролює всі сторони свого розвитку, намагаючись, щоб сукупне антропогенне навантаження на середовище не перевищувало *самовідновлюваного потенціалу* природних систем.

Утилітарно-біосферний підхід.

Міжнародний інститут стійкого розвитку (Канада) розуміє під **сталим розвитком** (СР) “об’єднання єдиного навколишнього середовища, економічної ефективності та благоустрою народів”;

Міжнародний союз охорони природи ЮНЕСКО, Світовий фонд дикої природи (А. Карінцева, 1997) тлумачать sustainability (S) як процес використання організму, екосистеми або іншого відтворення ресурсу на рівні його здатності до самовідновлення і відтворення.

Історичний підхід.

Американський соціолог М. Бел вважає, що sustainability (S) як **збалансованість (сталість)** (СС) – це спосіб визначення взаємодії

та міри взаємозалежності між теперішніми та наступними поколіннями [5, 277–280];

Ріо – конференція – 1992 (Hunter, 1994, Програма 1993) визначають **сталій розвиток** (СР) як такий розвиток, який задовольняє потреби теперішнього часу, але не ставить під загрозу спроможність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби.

Політичний підхід:

Російський академік В. Костюк під концепцією сталого розвитку (СР) розуміє досягнення розумної збалансованості соціально–економічного розвитку людства та збереження навколишнього середовища, різке скорочення економічного диспаритету між розвинутими країнами та країнами, які розвиваються, шляхом як технологічного процесу, так і раціоналізації споживання.

Утилітарний підхід.

А. Янссон (Jansson, 1992) тлумачить sustainability (S) як процес підтримання загального природного капіталу на одному рівні незалежно від споживання.

Економічний підхід:

М. Стронг (1972) (Акімова та ін., 1998) розуміє **екорозвиток** як екологічно орієнтований соціально–економічний розвиток, при якому зростання добробуту людей не супроводжується погіршенням середовища і деградацією природних систем.

Соціально–біосферний підхід:

А. Печчеї під “суспільством, яке досягло стану сталого розвитку” розумів “таке суспільство, яке у відповідь на зміну внутрішніх та зовнішніх умов у змозі встановити нову, відповідно до цих змін рівновагу як всередині себе, так і у межах усього середовища свого перебування... І зараз люди починають все глибше усвідомлювати, що один із головних нових обов’язків людства як раз у тому і полягає, щоб підтримувати стан надійної, стійкої рівноваги як усередині глобальної людської системи, так і в її взаєминах з екосистемами” [3, 221–222].

Етичний підхід:

Рада Землі (Сан – Хосе, Коста – Рика), вважає, що “сталість – проста концепція: жити правдиво у межах наших екологічних можливостей”.

Таким чином, ми бачимо, що існує дуже багато визначень терміну “сталій розвиток”. Зазначені підходи ми виокремили за

принципом належності до визначення. Біосферний підхід розглядає сталий розвиток як процес сталості біосфери, коли антропогенне навантаження на природне середовище (людська діяльність) не перевищує рівня самовідновлення природи. Утилітарно-біосферний – розуміє під сталим розвитком процес використання природи на рівні здатності її до самовідновлення та відтворення. Історичний підхід визначає сталий розвиток як міру взаємодії між теперішніми та наступними поколіннями, як здатність задовольняти свої потреби. Політичний підхід пропонує досягнення розумної збалансованості соціально-економічного розвитку політичними методами. Утилітарний підхід під сталим розвитком розуміє підтримку природного капіталу на постійному рівні, незалежно від його споживання. Економічний підхід пропонує використовувати концепцію сталого розвитку для підвищення стану добробуту людей, не погіршуючи задля цього природного середовища. Соціально-біосферний підхід передбачає підтримку рівноваги всередині самої глобальної людської системи і у взаєминах з екосистемами. Етичний підхід розглядає сталий розвиток як прагнення людини жити правдиво в межах наших екологічних можливостей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Моисеев Н. Н. Ещё раз о проблеме коэволюции / Н. Н. Моисеев // Вопросы философии. – 1998. – № 8. – С. 26–32.
2. Оленьев В. В., Федотов А. П. Глобалистика на пороге XXI века / В. В. Оленьев // Вопросы философии. – 2003. – № 4. – С. 18–31.
3. Печчеи А. Человеческие качества / А. Печчеи. – М.: Прогресс, 1980. – 302 с.
4. Франк С. Культура и религия / С. Франк // Философские науки. – 1992. – № 7. – С. 14–23.
5. Bell M. An Invitation to Environmental Sociology. / M. Bell. – London: New Delhi, 1998. – 342 p.

ВОЛЬОВИЙ ХАРАКТЕР ТВОРЧОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЯК ЕКЗИСТЕНЦІЙНА ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Н.М. Ковтун, доцент

Житомирський державний університет імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна

Творчість як екзистенційний вияв людського буття поряд з такими феноменами, як свобода, справедливість, гуманізм, має непересічне значення для сталого розвитку суспільства. У творчості виявляється життєстверджуюча енергія вольового прагнення до перетворення матеріальної і духовної дійсності як вияв соціальної активності особистості і суспільства загалом.

Проблема визначення вольових засад творчої діяльності особистості актуалізується в умовах становлення глобалізованого суспільства, коли перед людською цивілізацією постають проблеми планетарного масштабу – проблеми екологічної й економічної безпеки, загрози втрати культурної й національної ідентичності, міжетнічні, міжрелігійні, міжцивілізаційні конфлікти. Більше того, у сучасному суспільстві митець припиняє бути центром розвитку духовної сфери, він витісняється на периферію суспільного буття. Це при тому, що саме вольова націленість особистості на творче вирішення або хоча б послаблення означених проблем є важливим аспектом новітнього соціально-філософського дискурсу.

У контексті визначення поняття "творчості" у більшості випадків увага акцентується на створенні, розробці, реалізації художньо-естетичних задумів, проєктів вирішення практичних і теоретичних проблем. У широкому розумінні творчість постає формою діяльності, а відтак і соціальної активності особистості. Творчість як форма активізації і звільнення життєвої енергії особистості є необхідною умовою виживання людської цивілізації. У сповненому небезпек світі людина, щоб вижити, змушена пізнавати природну необхідність, адаптуючись до неї. Однак, у межах соціальної необхідності людина зіштовхується з ще більшою невизначеністю, адже у природі простежуються більш очевидні зв'язки, порівняно з соціальною системою. Виходячи з цього, рівень актуалізації вольових зусиль у напрямку адаптації суб'єкта до соціуму є значно вищим, ніж у природному середовищі.

Творчість є шляхом не стільки подолання сушого, зокрема соціального, а й способом буття особистості в ньому. Навіть за умови, коли діяльність митця, на перший погляд, виглядає безуспішною, непотрібною, активність творця є буттям особистості. Творчість якнайповніше виявляється там, де людина свідомо або несвідомо не враховує необхідності у певній сфері дійсності. Часто це відбувається на межі різних наук, де науковець незакомплексований, у доброму розумінні "необізнаний" зі знанням, яке претендує на роль "абсолютної" істини. Означена "революційність" діяльності творця завбачує його протистояння зі світом, позиціонування від нього.

В таких умовах відбувається актуалізація вольових якостей особистості, адже в соціальній сфері людина, зазвичай, виявляє конформізм, боючись порушити достатньо нетривку соціальну гармонію. При цьому сміливість, рішучість, відчайдушність як втілення вольових якостей дозволяє творцеві досягати вершин у мистецтві. Утім, тверда воля набувається дуже повільно, шляхом тривалого навчання і наслідування. У процесі актуалізації творчої активності особистості відбувається виявлення таких вольових якостей, як старанність, ретельність, твердість характеру, акуратність, котрі спонукають творця невпинно слідувати обраним шляхом до високої мети, оминаючи й переживаючи нещастя.

Творчий синтез залежить від активізації або нівеляції рівня волі особистості. У період активізації волі творча особистість здатна не тільки достатньо легко і чітко приймати оптимальні рішення, а й обирати шляхи досягнення бажаного. Під час активізації волі в особистості виявляються бажання і прагнення, все стає цікавим і легким не лише для пізнання, а й для перетворення. Натомість у період вольової апатії у людини зникає бажання щось робити, навіть тоді, коли прагматичний розсудок наказує здійснювати певну дію. Стан пригніченості, розгубленості позначений бідністю не лише вольових, а й творчих проявів. Безпосередньо від волі митця залежить, чи відбудеться ідеальний образ у матеріальній формі, чи ні. При цьому реалізація вказаної волі часто набуває характеру одержимості, коли митець, перебуваючи у стані загострення усіх відчуттів, у стислі терміни завершує шедевр. На противагу цьому відомі й приклади "відсутності музи" у творців, коли жодні зусилля не можуть примусити їх творити.

Вольовий імпульс у творчості сприяє тому, що нове, інноваційне, здатне витримати природні й штучні перешкоди. Немає таких перешкод, котрі могли б завадити справжньому творінню зайняти своє місце у соціокультурному просторі й часі. У процесі цього важливу роль відіграє дотримання критерію цілевідповідності, адже саме соціальне оточення визначає, що з новоствореного потрібне і своєчасне, а що ні. У суспільному розвитку не тільки все нове порівнюється з традиційним, а й сама соціокультурна традиція з усіма її зразками пройшла перевірку часом і до того ж успішно.

У цілому, здатність до творчості є фундаментальною характеристикою соціальної активності особистості, яка є відображенням предметно-практичної, духовно-практичної та духовно-теоретичної сфери дійсності. Вольовий характер творчості виявляється якнайповніше у перетворюючій активності суб'єкта в суспільстві. Соціальна активність спрямована головним чином на пристосування й адаптацію до природного і соціального середовища. Націленість творця на перетворення світу базується на вірі у здатність його змінити. Справжній творець йде неторованими шляхами, розвінчуючи авторитети і довіряючи лише своїй інтуїції. При цьому серед сотень невдалих спроб митець рано чи пізно створює щось якісно нове. А відтак, його попередні, на перший погляд цілком ірраціональні дії, реалізуються у цілком раціональному і фундаментальному результаті. Хоча перетворююча інноваційна діяльність іноді й загрожує існуванню соціуму, вона є чи не єдиним способом його виживання. Без неї суспільство приречене на стагнацію і перманентне повторення зразків соціокультурного досвіду.

ЕТНОСТЕРЕОТИПИ В МІЖЕТНІЧНОМУ СПІЛКУВАННІ

О.М. Корнієнко, доцент

Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна

Однією з особливостей національної культури є її здатність відтворення своєрідних стереотипів поведінки масового та індивідуального характеру. «Під стереотипами поведінки розуміються стійкі, регулярно повторювані форми поведінки. Це свого роду штампи, шаблони, зразки поведінки, які прийняті в тій чи іншій культурі» [3,13].

Формування національних особливостей особистості відбувається у зв'язку з постійним перебуванням індивіда у даному національному середовищі, де складна система національних традицій, звичок, норм і оцінок виступає силою, яка корегує, направляє поведінку індивідів, впливає на їх відношення, смаки, погляди, на весь устрій життя. Включаючись до внутрішньо-національної системи соціальних відношень, індивід застає в готовому вигляді конкретні умови свого життя зі всіма елементами конкретно-історичної своєрідності. Соціально-побутові життєві умови нації, стандартизовані завдяки наявності спільної мови, розповсюдження звички, асоціації, особливості виховання і оцінок, сприяють виникненню типово національних способів поведінки.

Етностереотипи формуються, а головне реалізуються в системі цінностей і способі життя. Форми репрезентації етностереотипів можуть бути різні, але найбільш доступні фіксації і науковому спостереженню-система правил поведінки та структура ціннісних орієнтацій. Адже уявлення про свій і чужі народи (етнічні автостереотипи і стереотипи), які складаються у ході міжетнічного спілкування, не просто сумують ті чи інші їх риси, але й виражають ціннісне відношення до них. Навіть простий опис окремих етнічних спільностей може утримувати оціночні моменти.

Відображуючи намагання відокремити себе з певних спільнот, стереотипні уявлення про інші етноси часто складаються із тих характеристик, які вважають даний етнос негідним і протиставляє своїм поняттям про честь, моральну красу та інш. Те, що стосується свого народу, називається розумною економією, стосовно інших може називатися жадністю. Тобто важливою особливістю етностереотипу є його певна етноцентричність,

завдяки якій виникають образи, уявлення, а іноді і цілі теорії, на користь свого народу, нації [2]. Тому слід говорити про етностереотип як суб'єктивне утворення.

У зв'язку з цим викликає критичне зауваження думка Ю.В.Бромлей про те, що «етнічні стереотипи виконують важливу функцію, визначаючи поведінку людини і допомагаючи їй орієнтуватися у незвичній ситуації» [2,182], а саме, що стереотипи допомагають орієнтуватися у «незвичайній ситуації». Як нам здається, у незвичайних обставинах, нестандартних ситуаціях, стереотипи (стандартизовані утворення) не спрацьовують і не допомагають, а навпаки заважають людині орієнтуватися у новій непередбаченій стереотипом ситуації і відповідно адекватно реагувати на неї. Особливо у кризові моменти, консолідуючи «своїх», етностереотипи в такій же мірі диференціюють «чужих». Тому, вказуючи на певну позитивно-конструктивну роль етностереотипів у збереженні традиційних рис і особливостей національної культури, не можна не відмітити негативну рису всякого стереотипу, якщо він живиться почуттями зневаги і зарозумілості до інших етносів. Являючись своєрідним кодом етнічного, стереотип завжди спрощує реальність, в певній мірі ідеалізує, і навіть міфологізує її. Негативні, деструктивні сторони етностереотипних реакцій частіше проявляють себе в кризових ситуаціях і як правило, призводять до етнічних, національних конфліктів, які у свою чергу обертаються насильством і кровопролиттям.

Система традиційних норм, звичаїв, традицій, яка забезпечує відтворення етнічних стереотипів, зараз переживає кризу. В умовах соціальної динаміки, яка визначається факторами соціально-економічного і науково-технічного прогресу, пов'язаної з корінними змінами основ життєдіяльності суспільства і особистості, проходить зміна традиційних етностереотипів, в рамках яких відбувалася первинна соціалізація і, в цьому значенні, етнізація особистості. Проте суспільство починає усвідомлювати, або хоча б відчувати, що побудований за технократичними проектами світ втрачає останні крихти своєї звеличеної доцільності. Тому виникає необхідність відновлення та актуалізації традиційно-світоглядного ядра, що є у кожній національній культурі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бромлей Ю.В. Очерки теории этноса. - М.: Наука, 1983. - 412 с.
2. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера Земли. - Л.: Из-во ЛГУ, 1989. - 496 с.
3. Этнические стереотипы поведения. /Под ред. А.К.Байбурина. - Л.: Наука, 1985. - 325 с.

МАССОВАЯ ПАНИКА КАК КОЛЛЕКТИВНОЕ СОЦИАЛЬНОЕ ДЕЙСТВИЕ: ВОЗМОЖНОСТИ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ

А.В. Хиженяк, канд. социологических наук

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина,
г. Харьков, Украина

Массовые паники (потребительские, биржевые и т. д.) – непрозрачные, эмоционально окрашенные, импульсивные, неожиданно начинающиеся, трудно поддающиеся организованному целенаправленному влиянию коллективные действия, которые нарушают социальное равновесие. Именно поэтому общество заинтересовано в разработке управленческих технологий, способных если не предотвратить массовые паники, то хотя бы минимизировать их негативные социальные последствия.

Ученые, опираясь на работы Г. Лебона, Г. Тарда, С. Московичи, традиционно рассматривают паники как форму массового поведения в ситуации, которая воспринимается людьми как критическая и опасная, о которой существует дефицит информации. На основе паники возникают панические толпы со специфическим поведением (хотя признается, что панический ажиотаж может быть и вне толпы). В научном знании разработаны определения массовой паники, изучены проявления феномена массовой паники, условия возникновения паники, цикл панического поведения, механизмы развития и отдельные меры по ее предупреждению [2; 3]. Однако ряд вопросов остаются дискуссионными. В частности, массовая паника имеет атрибуты коллективного социального действия. Прежде всего, по М. Веберу, это аффективное действие, которое разворачивается по иным механизмам, чем целерациональное либо ценностно-рациональное. А поскольку значение и роль бессознательного в социальном поведении будет расти вследствие того, что мы из стадии индустриальной рациональности переходим в неизвестное, необъятное на уровне только сознательного, то и изучение массовых паник актуализируется.

В ситуации, когда массовые паники как коллективное социальное действие недостаточно изучены, практика управления накапливает информацию о предпаническом состоянии различных

сегментов общества, чтобы повышать готовность системы управления к деятельности в условиях панического состояния объекта управления. Считается, что меры по предупреждению массовой паники связаны с учетом её предпосылок (факторов) [2]. С этим нельзя не согласиться. Так, одна из технологий управления потребительскими паниками – повышение потребительского доверия, уровень которого измеряется с помощью индекса потребительского доверия (Consumer confidence index), который рассчитывается с 1967 г. Общеизвестно, что данный показатель особенно важен в период национальной паники и кризисов, ведь он отображает важнейшие социально-экономические интересы нации в целом и отдельных личностей, на его основе прогнозируются уровень личного потребления и розничных продаж. Данный индекс включает оценку респондентов как текущих так и ожидаемых условий по системе «лучше-хуже» по ряду вопросов: финансовая ситуация семьи по отношению к предыдущему периоду; ожидаемая финансовая ситуация семьи в течение года; оценка делового состояния экономики в течение года; оценка ожидаемой безработицы и экономического спада; оценка домашних покупок (одежда, бытовая техника и т. д.). Индекс определяется как 2/5 от оценки текущего состояния и 3/5 от ожиданий [1]. Расчет этого и подобных индексов служит информационной базой принятия управленческих решений, касающихся профилактики массовых паник. Репертуар массовых паник как коллективного социального действия (организованного, так и неорганизованного) зависит от социокультурного контекста, поэтому он всегда ситуативен. В силу этого массовые паники трудно встроить в стратегическое управление. Ведь в большинстве случаев управление как внешнее целенаправленное воздействие на тот или иной объект включается в момент, когда появляются видимые признаки массовой паники. Например, проявлениями банковской паники становятся массовое изъятие депозитов вкладчиками в связи с утратой доверия к конкретному банку или банковскому учреждению; массовая распродажа активов и обвал котировок, вследствие чего в обществе нарастают тревожные настроения и подверженность людей к паническим реакциям, в т.ч. массовым.

Условия возникновения паники (в т. ч. массовой) условно разделяют на ситуационные, физиологические, психологические; идеологические и политико-психологические [3]. К ним, на наш

взгляд, целесообразно отнести также организационно-управленческие, которые характеризуют готовность системы управления действовать в ситуации, которая подпадает под признаки массовой паники. Возможности управленческого воздействия на массовые паники зависит от ряда факторов, среди которых наиболее значимыми выступают такие: осведомленность субъектов системы управления о состоянии объекта управления, склонность к паническим реакция; идентификация конкретной массовой паники; социальные риски, связанные с развертыванием массовой паники; владение субъектами управления технологиями предупреждения массовых паник; адекватность принимаемых управленческих решений; наличие ресурсов для предупреждения массовых паник и ликвидации их последствий. Особое значение имеет информационный ресурс, создание информационной насыщенности в обществе, которая способна снизить дефицит социально значимой информации, провоцирующий массовые негативные эмоциональные реакции.

Дальнейший поиск и апробация новых форм, репрезентаций, дискурсов и практик управленческого влияния на массовые паники предполагает учет эмоциональной составляющей паники как стихийного массового поведения.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Индекс потребительского доверия, оптимизма (Consumer confidence) // Учебник Форекс. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://enc.fxeuroclub.ru/28/>
2. Назаретян А. П. Психология стихийного массового поведения: толпа, слухи, политические и рекламные кампании. 2-е изд., перераб. / А. П. Назаретян. – М. : Академия, 2005. – 160 с.
3. Ольшанский Д. В. Психология масс. – СПб. : Питер, 2001. – 368 с.

ПОИСКИ НОВОГО КАЧЕСТВА СОЦИАЛЬНОЙ И МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ ВО ВЗАИМОДЕЙСТВИИ ВЛАСТИ И СМИ

Е.В. Хижняк, канд. филологических наук

Национальный технический университет
«Харьковский политехнический институт», г. Харьков, Украина

Информационно-коммуникативная политика – одно из направлений деятельности власти, которое актуализируется в условиях информационной демократии и формирования нового дизайна информационного пространства, в котором социальные коммуникации между властью и СМИ приобретают новое качество. СМИ выступают подсистемами информационного пространства. Условием эффективного функционирования информационного пространства становится целостность системы СМИ, которые играют важную роль в функционировании коммуникативного механизма, обеспечивающего участие гражданского общества в принятии и контроле исполнения решений, которые принимаются на различных уровнях управления.

Выделим функции СМИ во взаимодействии с властью, реализация которых происходит через коммуникативное пространство.

1. Функция гражданского контроля.

Гражданский контроль обретает процедурную составляющую благодаря использованию информационных технологий. Следует согласиться с мнением А. Шустрова, который, во-первых, эффективность функционирования институтов гражданского контроля напрямую связывает со степенью зрелости и активности гражданского общества и поддержки со стороны государства; во-вторых, призывает популяризировать положительный опыт осуществления гражданского контроля, что, с нашей точки зрения, осуществляется во многом с помощью масс-медиа; в-третьих, считает, что без политической воли власти в центре и на местах и законодательного оформления процедурной составляющей гражданского контроля он в принципе невозможен. Не случайно получила распространение точка зрения, что «перспективным направлением институционализации гражданского контроля является выдвижение и развитие концепций электронной

демократии, электронного правительства и электронного гражданина» [7, с. 45]. Во взаимодействии власти и СМИ большую роль играет институт обращений граждан: традиционные письма граждан в различные СМИ, использование гражданами средств Интернета, прямых телевизионных мостов и др.

2. Функция позиционирования во власти элит (политических, бизнесовых, региональных и центральных).

В демократическом обществе СМИ стали одним «из источников формирования дискурса локальной власти и неким транслятором информации определённого рода, направленной, с одной стороны, на жителей конкретного региона, с другой – на центральные элиты. Фактор средств массовой информации в значительной степени обуславливает эффективность включённости региональных властей в локальные и федеральные политические процессы. Безусловно, политическая элита каждой территории имеет свою специфику в позиционировании во власти посредством СМИ» [6, с. 6]. Мы не согласны с точкой зрения, что позиционирование во власти элит с помощью СМИ «работает» исключительно на элиты, которые таким способом манипулируют общественным мнением на местах и презентуют свою деятельность центральным органам власти посредством задействования различных методик. Позиционирование во власти элит с помощью служит не только интересам самих элит, но и гражданскому обществу, которое при условии получения адекватной, оперативной и правдивой информации имеет возможность их объективно оценивать и влиять на них через демократические процедуры (выборы и т.д.).

3. Функция позиционирования территории (региона).

Позиционирование рассматривается как технология формирования конкурентоспособной позиции территории (региона) на основе изучения сильных и слабых характеристик региона. СМИ активно используются для позиционирования территорий в политическом пространстве, особенно это касается локальных (местных) СМИ [3, с. 66].

4. Функция социального рекламирования.

Современная социальная реклама – это коммуникация с помощью СМИ и других средств передачи информации с целью воздействия на установки людей в отношении тех или иных социальных проблем. Поддержка властью социальной рекламы, реализуемой СМИ, позволяет социальной рекламе выполнять ряд

социально значимых функций, среди которых обычно выделяют такие: создание и передача социально значимых символов, стереотипов поведения; отражение социокультурных изменений; влияние на интеграцию общества и его демократизацию; содействие социальной самоидентификации; социализирующая функция. «Государство, присутствуя на рынке информационной деятельности, может и должно активнее использовать этот канал как инструмент вовлечения населения в социальные процессы, как инструмент формирования социального согласия в обществе» [2, с. 44].

Актуальная проблема взаимодействия власти и СМИ – применение манипулятивных технологий. Их власть часто пытается реализовать через СМИ, а СМИ, демонстрируя свою независимость, всячески стремятся показать, что они не участвуют в процессах манипулирования общественным мнением со стороны власти.

Социальные коммуникации власти и СМИ во многом определяются потребностями общества в открытости власти, в информированности о процессах, происходящих во властных структурах. Однако это возможно только при наличии общественной потребности в открытой власти, при отказе от сакрализации власти. Между тем в постсоветских странах «сакральность власти присутствует и по сей день. ... Власть воспринимается общественным сознанием не как зависящая от голосования, не как формирующаяся в условиях конкурентной борьбы, а как закрытый не контролируемый обществом институт... Ценности бюрократии и общества таковы, что ни тем, ни другим не нужна открытость власти. Отсюда вытекает отсутствие массовых потребностей получения информации о деятельности власти» [4, с. 33].

В ходе административных реформ, проводимых во многих странах, происходит формирование на основе широких коммуникационных связей доступности для граждан информации о процессах принятия социальных и политических решений и о состоянии межкультурных взаимодействий. Это позволяет власти, « ... во-первых, в большей степени защитить общество от произвола чиновников, а во-вторых, расширить возможность граждан влиять на органы власти» [5, с. 31]. В таком информировании долго доминировали СМИ, выстраивая систему коммуникаций с властью. В то же время социальные коммуникации между властью и СМИ претерпевают существенные

изменения в условиях, когда во многих странах (особенно экономически развитых и демократических) происходит информатизация и сетевизация органов власти.

Расширение публичной сферы, развитие информационной демократии меняют информационное пространство и выдвигают новые требования к социальным коммуникациям с надеждой на то, что это приведет к усилению роли социального партнёрства органов государственной власти и институтов гражданского общества при усилении ряда его функций [1]. Такое партнерство требует нового качества социальных коммуникаций между властью и СМИ, в т.ч. с так называемыми «новыми медиа», которые играют огромную роль в индивидуальном и общественном формировании социальной реальности, способствуя через межкультурные коммуникации межкультурному диалогу в целях социальной консолидации общества.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Васильева Т. Власть и гражданское общество: шаг навстречу / Татьяна Васильева // Власть. – 2009. – № 8. – С. 11-13.
2. Земсков С. Социальная реклама как коммуникационный ресурс управления / Сергей Земсков // Власть. – 2009. – № 10. – С. 41-44.
3. Кудашова Ю. Позиционирование как технология формирования конкурентоспособной позиции региона в политическом пространстве / Юлия Кудашова // Власть. – 2010. – № 10. – С. 65-68.
4. Россошанский А. Проблема информационной открытости публичной власти в современной России / Андрей Россошанский // Власть. – 2009. – № 11. – С. 29-33.
5. Судоргин О. Новая роль информационного пространства в XXI веке / Олег Судоргин // Власть. – 2009. – № 1. – С. 27-32.
6. Устинкин С. Коммуникативная составляющая в позиционировании во власти региональных политических элит (на примере ряда регионов Приволжского федерального округа) / Сергей Устинкин, Юлия Полякова // Власть. – 2009. – № 6. – С. 8-11.
7. Шустров А. Функционирование некоторых институтов гражданского контроля в регионах России / Александр Шустров // Власть. – 2009. № 8. – С. 43-45.

СТАЛИЙ РОЗВИТОК В КОНТЕКСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

А.О. Шевель, кандидат філософських наук

Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна

Екологічна проблема, одвічно властива будь-якому розвитку, загострилася і поступово перетворюється в глобально-екологічну кризу у зв'язку з неадекватністю нині домінуючого способу природокористування у вигляді суспільного виробництва, яке виявилось несумісним з біосферою, з її кругообігами речовини, енергії і інформації, що забезпечують біологічну еволюцію і стійкість глобальної екосистеми. Матеріальне виробництво випало з цих біосферних кругообігів, майже повсюдно порушило еволюційно обумовлені екологічні заходи, реалізуючи економічний прогрес (зростання економічної ефективності) за рахунок деградації навколишнього природного середовища (екологічний регрес), що робить цілком реальним глобальний омніцид.

Вирішення екологічної проблеми, на наш погляд, зводиться до забезпечення екологічної безпеки, що включає створення можливостей і умов для розвитку як власне в екологічному плані (тобто екорозвитку), так і розвитку в інших аспектах, причому у напрямі переходу до збалансованого безперервного розвитку, що самоорганізовується (тому, що іменується сталим розвитком).

Сталий розвиток – не нова ідея. Її елементи мали місце давно. Світові цивілізації протягом довгої історії визнавали необхідність гармонії, взаємодії між навколишнім середовищем, суспільством і економікою, які є складовими єдиної планети Земля. Оскільки вона є системою з досить обмеженими ресурсами, то від суті й характеру відносин між людиною і навколишнім середовищем залежить добробут, безпека, а зрештою, і виживання людства. Ресурси не можуть вилучатися раніше від їх відновлення і накопичення. Глобальне потепління, озоніві дірки, природні катаклізми виникають великою мірою через те, що ми намагаємося використати відповідні ресурси скоріше й повніше, ніж природа в змозі їх надати й абсорбувати. Не варто забувати, що до земних ресурсів належать також й інтелектуальні ресурси, хоч вони й не мають жорстких обмежень. [1, с.12]

На науковому рівні ідеологію і концепцію сталого розвитку обґрунтував ще В. І. Вернадський. У своїй праці «Філософські думки натураліста» він писав: «Вперше в історії людства ми перебуваємо в умовах єдиного історичного процесу, що охопив всю біосферу планети» [2]. Згодом ця ідея набула логічного продовження в роздумах Вернадського про ноосферу, як про такий стан біосфери, де організуючою і керуючою силою виступає людина, точніше людський розум.

З кінця 20-х років минулого століття вчені, політичні та громадські діячі багатьох держав світу почали усвідомлювати, що за нинішніх тенденцій у демографічному та соціально-економічному розвитку практично всіх країн швидко вичерпається здатність земної біосфери зберігати екологічну рівновагу і забезпечувати життєвими ресурсами дедалі зростаючу кількість народонаселення планети. Стала очевидною необхідність радикальної зміни парадигми розвитку земної цивілізації. Інакше жодні екологічні й природоохоронні заходи, навіть комплексного характеру, а також широкомасштабні техніко-технологічні новації і жорсткі економічні механізми регулювання ресурсо-екологічних процесів неспроможні забезпечити в майбутньому нормальне функціонування біосфери та її найважливішої складової — людського суспільства. [8, с.33]

Основою сталого розвитку є паритетність відносин у тріаді людина – господарство – природа, що забезпечує перехід до такого способу взаємодії природи і суспільства, який характеризується як епоха ноосфери.

Сталий розвиток узагальнює в собі процес виживання і відтворення генофонду нації, активізацію ролі кожної окремої людини в суспільстві, забезпечення її прав і свобод, збереження довкілля, формування умов для відновлення біосфери та її локальних екосистем, орієнтацію на зниження рівня антропогенного впливу на природне середовище й гармонізацію розвитку людини і природи.

Ідеї Концепції сталого розвитку стали важливою складовою національної політики і безпеки багатьох, передусім усіх розвинених країн світу, де вже створені і діють державні структури, які організують і координують діяльність у цьому напрямі. Для кожної країни прийняття Концепції переходу до сталого розвитку – справа надто поважна й відповідальна.

Заслуговує на увагу концепція стійкого екорозвитку вітчизняного науковця Миколи Дробнохода. Під стійким розвитком він розуміє екологічно безпечний розвиток, тобто розвиток у межах господарської (екологічної) ємності природного середовища, що не вносить незворотних змін у природу і не створює загрози для як завгодно тривалого існування людини як біологічного виду *Homo Sapiens*. Перебуваючи під впливом концепції «сродної праці» Г. С. Сковороди, Дробноход пропонує людині у своїй діяльності не віддавати перевагу господарському зиску, але більше приділяти уваги духовному розвитку людини, її бажанню розкрити себе відповідно до власної внутрішньої природи. Тут не місце випадковостям, байдужості, оскільки йдеться про людське життя, стратегію розвитку суспільства, держави, а в кінцевому підсумку – світу на тривалу перспективу. [3, с.25]

В Україні сьогодні, на жаль, так і не існує законодавчо затвердженої концепції переходу до сталого розвитку, яка б мала загальнодержавне значення мобілізуючого характеру. А 13-сторінкові матеріали, що готувались як Концепція впродовж більш ніж 5 років Національною комісією сталого розвитку, схвалені лише як початкові для розробки Стратегії сталого розвитку держави. За таких обставин з'являються й інші проекти цього спрямування, позбавлені елементарної логічної основи, а відтак і перспективи реалізації. Прикладом таких проектів можуть бути поспіхом підготовлені Концепції сталого розвитку Києва, Севастополя, інших міст України. Дехто вже готовий розробляти концепції сталого розвитку окремих адміністративних регіонів, навчальних закладів, підприємств тощо, не маючи загального уявлення, а що ж то є для України – феномен сталого розвитку. Це, на жаль, набуває характеру хаотичної кампанії, яка, як свідчить досвід, нічим результативним не завершується. [3]

Як пише О. Шубалий «потреби нащадків вже сьогодні мають бути базовими детермінантами темпів та масштабів експлуатації природних систем. Для цього необхідно дотримуватись фундаментального постулату, що «економіко-екологічний аспекти функціонування економічних систем невід'ємні один від одного. Якість життя людей в однаковій мірі залежить як від рівня споживання матеріальних благ, так і від умов оточуючого середовища, якщо останні розглядати з точки зору екології людини. Сучасне виробництво не тільки руйнує природу, але і

суттєво змінює ту природну «оболонку», в якій безпосередньо існує людина. В той же час при сучасному рівні перетворення середовища існування людини і природи тільки продуктивні сили здатні змінити становище на краще.

На нашу думку, з усіх можливих стратегій розвитку вимогам сучасної української дійсності перехідного періоду і майбутній перспективі відповідає вироблена з врахуванням світової практики стратегія сталого розвитку, яка може здійснюватись тільки в межах сформованості екологічної культури, що є цілепокладаючою діяльністю людини (включаючи і наслідки такої діяльності), спрямованою на організацію та трансформацію природного світу (об'єктів та процесів) відповідно до власних потреб та намірів.

У наш час екологічна культура, крім світоглядних і технологічних зрушень, стає ще й могутнім чинником усталення процвітаючих суспільств. Це характерно для багатьох країн, зокрема для Японії або ж Швеції, котрі зуміли інтегрувати традиційні екокультурні цінності в постіндустріальне суспільство, або ж Сінгапуру, Німеччини чи США, де екологічна культура формувалася під суворим «оком» закону. Скрізь у таких випадках спостерігаються оздоровлення суспільства, поліпшення його моральних та естетичних чеснот, подовження тривалості життя та інші позитивні зрушення. Це – ще один аргумент стосовно того, потрібна чи непотрібна екологічна культура.

Екологічна культура існує відколи виникло людство. Інша справа – в яких формах та іпостасях, з якими результатами та наслідками. Подібно до зразків культури взагалі, типу масової, авангардної, елітарної, тоталітарної та багатьох інших, екологічна культура багатовимірна і неоднозначна, бо є таким напрямом людської діяльності та мислення, від якого істотним чином залежать нормальне існування сучасної цивілізації, її сталий розвиток у майбутньому. Екологічна культура, це специфічна сфера національного досвіду, який повчальний як у позитивному, так й у негативному вимірі: з одного боку, у минулі часи було вироблено блискучі зразки гармонійного природокористування та закріплено їх у структурі ментальності, обрядності, навіть релігійності українців; з іншого – через відомі причини, пов'язані з хижацьким ставленням до довкілля, колізії відносин між людиною і природою на теренах України негативні аспекти досвіду природокористування можуть

розглядатися як модельні для досягнення небажаних напрямів та форм природокористування взагалі.

Побожне ставлення до землі, здатність насолоджуватися трудовим життям, зачарування природою, інтимний зв'язок українського селянина з нею робить відомий заклик до «підкорення природи» абсурдним для національної свідомості, неорганічним, навіть антиетнічним. Тут, схоже, ми маємо справу з тією безперечною екофільною рисою українського характеру, яка не є властивою європейській (фаустівській) людині. Емоційно-почуттєвій натурі українця більш властиве не «природоборство», а радше дотримання законів природи, інтуїтивне проникнення в суть її процесів. Досвід такого спілкування з природою і становить підґрунтя його духовної культури [4].

Людство повинно усвідомити те, що екологічний порятунок можливий лише шляхом реалізації стратегії сталого розвитку, що ґрунтується на екологічній культурі!

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Білорус О., Мацейко Ю. Імперативи сталого розвитку в епоху глобалізації / О. Білорус, Ю. Мацейко // Економічний часопис XXI. – 2002. – №3. – С.12-18
2. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера / В.И. Вернадский. – М. : Айрис-пресс, 2007. – 574 с.
3. Дробноход М. Стійкий екологічно безпечний розвиток: український контекст / М. Дробноход // Дзеркало тижня. – № 21 (345) 2 – 8 червня 2001. – С.25-29
4. Кисельов М.М. Національне буття серед екологічних реалій / М.М.Кисельов, Ф.М. Канак. – К. : Тандем, 2000. – 320 с.
5. Любич О.О. Екологія та культура / О.О. Любич., О.О. Гаца. – К. : Українське національне відділення Міжнародної академії наук екології та безпеки життєдіяльності 2004. – 70 с.
6. Людина і довкілля. Антологія: У 2 кн. Кн. II: Людина і довкілля в українській духовності / [упоряд., автор вступ, розділів, біогр. довідок та коментарів В.С. Крисаченко]. – К. : Заповіт, 1995. – 432 с.
7. Трегобчук В. Концепція сталого розвитку для України / В. Трегобчук // Вісник НАН України. – 2002. – №2. – С. 33–34
8. Шевель А.О. Етнокультурні традиції ставлення українського народу до природи / А. О. Шевель // Нова парадигма. – 2008. – Вип. 74. – С. 27-48.

О РАССМОТРЕНИИ ПОДХОДОВ К ФИЛОСОФСКО-АНТРОПОЛОГИЧЕСКОМУ ПОНИМАНИЮ КОММУНИКАЦИИ В СОЦИОКУЛЬТУРНОМ ПРОСТРАНСТВЕ

С.П. Домнич

Харьковский национальный университет им. В.Н. Каразина,
Харьков, Украина

В связи с тем, что в научном знании XXI века происходит усиленный процесс дифференциации философского знания к проблеме коммуникации, то обращение к междисциплинарным научным теориям и подходам, зародившимся и формировавшимся в XX веке, поможет наиболее целостно представить картину разработанности понятия «коммуникация» в социокультурном пространстве.

В настоящее время освещены исследовательские парадигмы коммуникации XX-XXI вв.: от «техницестской» (техническая база для информатизации общества) до экзистенциальной коммуникации (поиск человеком, социумом новых смыслов жизни, новой идентичности, обнаружения Я в Другом и т. д.). Проблемам общения, коммуникации, межличностным отношениям и т. д., которые востребованы различными областями научного знания: социологией, психологией, лингвистикой, философией и прикладными учениями, посвящен достаточно широкий спектр работ, многие из которых стали учебными пособиями в рамках преподавания «Теории коммуникации». Все это свидетельствует о широком употреблении понятия «коммуникация» и дает представление о его многомерности и терминологической многозначности.

Большой интерес представляют работы современных, как российских, зарубежных, так и украинских авторов (А.В. Назарчук, Г.Г. Почепцов, М.А. Василик, Ф.И. Шарков, В.П. Конецкая, А.А. Соколов, О.И. Матяш, У. Матурана, Ф. Варела, И.П. Кужелева-Саган, В.В. Миронов, А. Кармин, В.С. Степин, В.В. Василькова, Л.А. Усанова, И.В. Усанов, А.А. Цвибель, М.И. Бойченко, В.В. Гусаченко, А.А. Машталер, В.Г. Табачковский, А.М. Греков и др.).

Сегодня коммуникация охватила все сферы жизнедеятельности человека, хотя она может состояться, как между техническими

системами, так и между животными. Коммуникация стала отражением всеобщей взаимозависимости людей. Появились новые формы коммуникации, включая Интернет, сотовую связь и мн. др. С точки зрения философско-антропологического анализа получили распространение такие концепции, как феноменология симпатий (М. Шелер), интерсубъективизм (Э. Гуссерль), понимание «социального» как «ожидания ожидания» (М. Вебер), «мир понятий» в трактовке «социального» (П. Сорокин), воля к экзистенциальной коммуникации (К. Ясперс), диалогизм (М.М. Бахтин), диалогический персонализм (М. Бубер), идеи, связанные с тем, что коммуникация является не средством, а смыслом общественной жизни (Ю. Хабермас; Н. Луман). Формирование философии коммуникации имеет огромное значение для общества, поскольку здесь происходит обмен смыслами, которые составляют основу человеческого бытия. Процесс становления коммуникативного знания имеет древнюю историю, хотя сама проблема коммуникации получила широкий резонанс в XX веке.

В начале XX века (н. 20-х годов XX века) видом социального общения была *массовая коммуникация*. Это направление разрабатывалось социологами (М. Вебер). В своей работе они использовали разные подходы к определению сущности и социальной роли *массовой коммуникации* (м.к.): 1) *структурно-функциональный* (м.к. как процесс, где выполнялись прагматически заданные функции (ориентация на идеологию); 2) *социокультурный* (ценностно-гуманистический подход к пониманию роли масс-медиа). Массовая коммуникация была средством формирования так называемого «нового социума» и культуры XX века.

В середине XX века (к. 40-х – н. 50-х гг. XX века) выделились *два подхода к изучению коммуникации*: 1) *рационалистический*: концепции технологического детерминизма (теории информационного общества, в которых информация рассматривалась как основа культуры, а средства массовой информации как источник социального развития); 2) *иррационалистический*: концепции, выдвинутые социологией (концепции взаимопонимания между людьми, рассматривающие действия, целью которых была коммуникация).

Во второй половине XX века (к. 60-х – н. 70-х гг. XX века) благодаря математической теории коммуникации (К. Шеннон) были сформированы теории коммуникации в организациях, где

коммуникация представлялась как деятельность, которая была направлена на изготовление, передачу и сохранение информации в рамках различных организационных структур.

В 90-х гг. XX века появилось достаточное количество научных работ, касающихся разработки теории коммуникации. Согласно И.П. Кужелевой-Саган, такое общепризнанное единство получило определение «*социальные подходы к коммуникации*» (Матьяш О.И.): В.П. Конечкая, А.В. Соколов, М.А. Василик, Ф.И. Шарков, И.П. Яковлев и др.

Исследование социальных факторов, формирующих социальные знания и оценочные категории коммуникации во второй половине XX века, опирается на *три методологических подхода к проблеме социальной коммуникации*. Их полное рассмотрение представлено в книге Ф.И. Шаркова «Коммуникология: основы теории коммуникации». *Первый* (классическая позитивистская методология субъектно-объектных диспозиций) *подход* - социальные коммуникации основываются на системных связях и функциях. *Второй подход* (неклассическая методология) - когнитивная модель субъектно-объектных отношений: герменевтическая интерпретация смыслов, критическая рефлексия, рациональная реконструкция (Ю. Хабермас). *Третий подход* (постнеклассический) - исключает объектность: принцип интересубъектности, где общество рассматривается как сеть коммуникаций, а коммуникации создают возможность для самоописания общества и его самовоспроизводства (принципы самореферентности и аутопоэзиса Н. Лумана).

В начале XXI века открыта новая эра в развитии коммуникации, которая связана с внедрением Интернета в социум. Как утверждает Ф.И. Шарков, появилась «*четвертая информационно-коммуникационная волна*». «Всемирная «информационная паутина» сегодня не имеет ни физических, ни географических, ни административно-государственных, ни цензурных границ. ... «четвертая волна» ... одновременно увеличивает интенсивность коммуникаций и начинает ограничивать межличностные коммуникации и переводить их в виртуальную плоскость» [1, с. 189].

Социально-философская рефлексия феномена социальной коммуникации как специфической отрасли научного знания достаточно многомерна, однако философские подходы к изучению коммуникации, на наш взгляд, наиболее точно сформулировал

современный российский философ *А.В. Назарчук* в своей книге «Теория коммуникации в современной философии» [2].

А.В. Назарчук выделяет наиболее значимые, по его мнению, подходы в разработке теории коммуникации, а именно: 1) «общество есть коммуникация» (Н. Луман); 2) исследование нормативных оснований коммуникации, положенных в основание общественной и этической теории (К.-О. Апель и Ю. Хабермас); 3) изучение природы коммуникации и языка (Ф. де Соссюр, К. Леви-Строс, Р. Барт, Р. Якобсон, Л. Витгенштейн, Ю. Лотман и др.); 4) диалог как коммуникация (М. Бубер, Э. Левинас, М. Бахтин); 5) коммуникация как структурация (Э. Гидденс, И. Гофман) и этнометодологический взгляд на коммуникацию; 6) технологии (сетевые коммуникации) и информационное общество (М. Кастельс); 7) футурологическая проекция коммуникации для индустриального и культурного будущего (идея коммуникации и новые философские понятия).

Коммуникация – это ключ, который позволяет переосмыслить многие проблемы. А.В. Назарчук выделяет понятия («Другой», «различие», «взаимопонимание», «язык», «симулякр», «медиа»), связывающие философскую мысль и идею коммуникации от самых истоков, тем самым, подчеркивая их воздействие на философский дискурс современности.

Таким образом, с помощью предпринятого анализа становления понятия «коммуникация» в философской мысли и социально-гуманитарном знании стало очевидным то, что существует многообразие аспектов, подходов и теорий, которые имеют своей целью понять истоки и парадигмы коммуникации, раскрыть её смысловое содержание и отдельные формы, определить её связь с социальной практикой и взаимодействием людей. В дальнейшем более полный интегративный *философский анализ* сущности социальной коммуникации, её функций, генезиса, ряд других аспектов этого сложного общественного явления могут выступить в роли помощника в создании общей теории коммуникации.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Шарков Ф.И. Коммуникология: основы теории коммуникации: Учебник / Ф.И. Шарков. – 3-е изд. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2012. – 592 с.
2. Назарчук А.В. Теория коммуникации в современной философии / А.В. Назарчук. – М.: Прогресс-Традиция, 2009. – 320 с.
3. Кужелева-Саган И.П. Основные исследовательские парадигмы в сфере теории коммуникации: социально-философский аспект / И.П. Кужелева-Саган // Вестник Томского государственного университета. – Томск: ТГПУ, 2006. - № 7 (58). - С. 106-118.

ОРГАНИЗАЦИЯ БЕЗОПАСНОЙ СРЕДЫ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЧЕЛОВЕКА

Я.О. Дьяченко

Харьковская государственная академия физической культуры,
г. Харьков, Украина

Потребность в безопасности является одной из антропологических констант человеческого существования. Она появляется вместе с появлением самого человека и сопровождается на протяжении всей обозримой истории. Безопасность как базовая потребностей человека, выражается в его стремлении к обеспечению реализации своего потенциала с минимальными угрозами для собственной жизни, здоровья, чести и достоинства. Представления о безопасности отражают сложные процессы в коллективном бессознательном этноса, в структуре его архетипов. Уровень безопасности является специфическим показателем состояния общества, в представлениях о том, что опасно и что безопасно, отражается самосознание общества, доминирующие в нем ценностные ориентации.

В условиях социально-экономических и политических трансформаций, которые переживает человечество, вопросы организации безопасной среды приобретают особое значение. Это связано, прежде всего, с научно-техническим прогрессом, возрастанием доступности к информации, углублением экономического взаимодействия, расширением и интенсификацией культурных контактов, способствует возрастанию возможностей раскрытия творческого потенциала человека. Резкое усиление действия негативных факторов организации цивилизации связано с глобализацией экономики, истощением природных ресурсов, экологическими катаклизмами, демографическими проблемами и другими явлениями военного, политического, технологического и культурного характера.

Обеспечение безопасности и создание безопасной среды представляет собой процесс формирования и реализации системного управляемого воздействия на социальную и экологическую системы, направленный на предотвращение угроз и защиту от негативных последствий вплоть до достижения приемлемого уровня защищенности (безопасности). В процессе

осмысления причин, субъектов, событий, следует обратить внимание на способность предвидеть и возможность содействовать надежности предотвращения опасностей природного, техногенного характера, международного терроризма, безопасности в сфере социального и культурного неравенства, несправедливости и других социальных потрясений и бед.

Одной из важных проблем философии безопасности является взаимодействия субъекта безопасности и окружающей среды. Формирование безопасной среды во многом определяется развитием и состоянием коммуникативного пространства, предметом которой является создание и сохранение благоприятной среды для субъекта, находящегося в этой среде. Социальное пространство выступает в качестве исходной ступени интерпретации создания безопасной среды как некой данности, или своего рода снимок непрерывного процесса эволюции общества, что само по себе ещё не позволяет создать точного представления о социальной жизни, в том числе о трансформации общественных отношений. Цель и способы социального развития имманентно присутствуют в самом социальном пространстве. Они формируют пространственную логику нового мира, позволяющую описывать его социальные структуры, характер и тенденции происходящих изменений, консолидацию и трансформацию социальных нормативно-ценностных систем, общественной практики, социальных индивидов и социальных групп. Социальная среда, включающая в широком смысле макросреда и в узком микросреда оказывают решающее воздействие на формирование и деятельность человека, и в тоже время под влиянием активности людей она изменяется и преобразуется. Усилиями людей создается среда безопасности наиболее приемлемая в данном пространственно-временном континууме.

Создание человеком вокруг себя минимального неприкосновенного пространства влияет на его восприятие социальной ситуации, определяемой данной средой. Потребность в таком пространстве имеет как биологические, так и психологические характеристики и закреплена в чертах поведения, определяемых культурным наследием. Понятия личностное пространство, личная дистанция характеризуют некоторую защитную зону, в сущности, безопасную среду, которую каждый человек пытается защитить.

Организация безопасной среды – часть общей культуры социума, одна из сфер общественной деятельности, направленная на воспроизводство условий жизнедеятельности, способствует творческому потенциалу человека для реализации его в общественной практике. Организация безопасной среды базируется на всем комплексе достижений общественно-исторической эволюции человечества и представляет собой социальный фактор целенаправленного воздействия на человека и окружающую среду, обеспечивающего раскрытие его важных свойств и качеств. Совокупность отношений обеспечения безопасной среды предстает в качестве особой формы социального бытия, характеризующаяся синтезом индивидуального и коллективного факторов бытия социума.

Обеспечение безопасности следует рассматривать как инновационный процесс не столько институционализации, ориентированной на создание достойных ответов на опасность и угрозы всем из «новой реальности», сколько формирование принципиально новой концепции безопасности, способной эффективно предотвращать на самой ранней стадии потенциальные угрозы. Специфическая концептуализация организации безопасной среды в контексте социально-философского знания заключается в определении безопасности как определение условий бытия человека и социума, основополагающей ценности современной цивилизации.

Безопасность выступает базовой социальной активностью человека, детерминирующая все сферы общественной жизни. Формирование безопасной среды обитания как условия развития человека может быть реально только в контексте доминирующих на данном этапе развития социальных технологий. Любой аспект обеспечения безопасной среды осуществляется в рамках определенной системы социальных координат. Необходимо учитывать весь спектр достижений человеческой культуры, уровень развития духовного мира, ментальные основания, сферу научного знания, степень гуманизации системы экономического производства и органов государственного управления. Качество социальных институтов и методов воздействия на окружающую человека среду напрямую обуславливает возможности обеспечения безопасной среды, которая в свою очередь, рассматривается в качестве исходной степени и интерпретации создания гармоничных, приемлемых социальных отношений.

Социальная среда в гуманитарном знании представляется в качестве исходной ступени и интерпретации создания безопасной среды, важным механизмом которой является использование современных средств коммуникации и информационных технологий. Коммуникации выражают способ согласования частей той или иной системы. Любой коммуникационный акт осуществляется в рамках пространственно-временных координат. Производство и конструирование коммуникативного пространства в целях создания благоприятной среды для развития социума становится одной из важных компонентов управления деятельности по формированию безопасной среды и применения коммуникативных технологий. Кризисные и аномальные ситуации требуют иных форм вмешательства управления по сравнению с нормами и состояниями среды. Они несут в себе печать проявления свойств как объективного, так и субъективного порядка. На фоне кризиса, который сегодня переживает не только Украины, но и многие другие страны и целые регионы, многократно возрастает роль каждого института и специалиста, главной задачей для которых служит необходимость направлять свой творческий и интеллектуальный потенциал на успешное преодоление как локальных кризисов и рисков в организациях, регионах, так и кризисов, актуальных в масштабах страны в целях укрепления и создания безопасной среды.

Разработка социально-философской теории безопасности предполагает решение таких теоретических проблем, как обоснованием единства гуманитарной, природной и техногенной безопасности, исследование взаимосвязи личной, общественной, государственной, национальной, региональной и глобальной безопасности, а также выявление той роли, которую духовно-нравственная безопасность играет в различных стратегиях устранения информационной, экологической, военной и других видов угроз.

В традициях постиндустриального общества обеспечение безопасности перерастает в «гарантированное страховое» общество, нацеленное на защиту граждан от ущерба, риска, несчастных случаев, болезней, безработицы и т.д. Сфера гарантирование безопасности максимально расширяется, но вместе с тем расширяется и сфера контроля и сфера возможностей власти, связанных с «легитимным» выходом за пределы закона и

юрисдикции. Механизм обеспечения безопасности видится в приращении новых знаний с целью не просто описания угрожающих событий и возможностей безопасности, а практического изменения ситуации.

ПРИНЦИП САМООРГАНИЗАЦИИ В ПОЗНАНИИ СОЦИАЛЬНЫХ СИСТЕМ

С.А. Колиснык

Сумской национальной аграрный университет,
г. Сумы, Украина

В основе согласованности между социально-гуманитарными и естественными науками лежит хотя бы тот простой факт, что всякая наука есть результат человеческой деятельности. Мы можем говорить о некоей бифуркации естественных и гуманитарных наук из общего основания, которым можно считать проекцию человеком себя в мире. Было бы бесперспективным обходиться без естественнонаучных подходов в социальных исследованиях, по крайней мере, стех пор, как в известную триаду «человек – общество – природа» внедрён такой элемент, как техника. Эффективность социального действия зависит теперь от степени, в какой осуществляется взаимодействие техники и технологий, которые сами по себе когут воспроизводить и поддерживать определённые социальные структуры и, в значительной мере, определять процессы самоорганизации в обществе. Здесь речь идёт не о естествознании вообще, а о той специфической области, которую называют синергетикой как теорией самоорганизации систем различной природы и которую немалое количество ученых считают радикально новым способом видения мира, с позиций в которой картина мира классической науки – лапласовский детерминизм – выглядит, по замечанию И. Пригожина почти как «карикатура на эволюцию». С этой точки зрения отстранение естественнонаучной методологии от решения социальных проблем, в том числе и проблем управления выглядит неубедительно, ибо новое причинности, раскрываемое синергетикой, не может не влиять на решение такой, например, классической философской проблемы, как соотношение свободы и детерминизма. Такой подход делает неприемлемым традиционное различие между этическими и технологическими

ценностями. Как действия отдельной личности, так и техническая инновация сначала выглядящие как случайная флуктуация могут стать источником изменений, имеющих огромное значение для последующего хода событий.

Одним из критериев научности современного социального исследования является рассмотрение общества в качестве системы, обладающей как специфическими признаками, так и достаточным количеством общин с прочими системами черт. Это позволяет рассматривать социальную организацию в рамках единого системного подхода и разрешать возникающие социальные проблемы на основе единых принципов.

Общество как материально-духовная система представляет собой некую организацию, где части целого соединены определённым образом. Понятие «организация» содержит в себе представление как о состоянии, так и об изменении целого как системы. Для того, чтобы организация возникла и поддерживалась необходима организующая деятельность, иначе говоря, организация организации. Поскольку эта деятельность по организации не может быть осуществлена иначе, чем путем реструктурирования её собственных ресурсов, то она не может быть представлена иначе как самоорганизация. Самоорганизация является целью организованной системы. В случае наличия самоорганизации мы имеем дело с т. н. «целеустремленными» системами, а большинство целеустремлённых систем имеет ярко выраженную иерархическую структуру. Поскольку в обществе наличествует многообразие и многокачественность организаций, то их иерархия имеет нелинейный характер. Это классическая сложная система, а всякую «действительно сложную систему невозможно описать полно и детально, что по существу вытекает из определения такой системы.» В отличие от сколь угодно сложной технической системы, общество в целом или любая его часть – это не единичный точечный объект воздействия, а сложная иерархия личностей и групп со специфическими интересами и целями. Без учёта этого обстоятельства невозможно предвидеть результат даже самого продуманного управленческого воздействия.

И в случае общества в целом и в масштабе малых групп мы имеем дело с тем, что можно назвать социо-техно-экономической системой, для которой характерно тесное переплетение и взаимодействие её компонентов. Управление такой

системой традиционно представляется как достижение равновесия между её составляющими. Но, по мне нию некоторых авторов, в частности, равновесный экономический процесс – это перпетуум-мобиле. В настоящее время выдвигается идея о том, что, во-первых экономике при суца диссипативная структура; во-вторых, производственные процессы развиваются в сторону дезинтеграции, т. е. распыления в соответствии со вторам началом термодинамики. Существование диссипативных структур возможно лишь при больших потоках энергии и энтропии. А рост энтропии зависит от увеличения числа элементов, составляющих систему и свободу их самоорганизации. Можно, конечно, спорить с тем, что означает рост энтропии с точки зрения влияния этого явления на окружающую среду.

Как же работает самоорганизация на уровне взаимодействия людей и отдельных групп внутри этих систем? Если взять не отдельных индивидов а, бригады, артели, экипажи, изучить структуру Запоржской сечи, захудалого офиса ,или пиратской ватаги, то не окажется ли что фундаментом их поведения будет: а)независимость; б)незаменимость; в)самореализация; г)ориентация на систему. Эти шесть слов можно заменить одним – самоутверждение.

В группе со свободным распределением усилий и ресурсов возникает неравновесие, количественно выраженное зависимостью между рангом учасника и его профессиональным уровнем. Следовательно, система, которая состоит из иначально равных составляющих неустойчива,в ней обязательно возникнут неравновесности и, если равновесие поддерживать искусственно, то система будет неоптимальной по эффективности.

Таким образом,неравновесность элементов – естественное свойство всех социо- технико-экономических систем, которые сложились естественным образом. Они эволюционируют в направлении, описываемом законом Парето, согласно котрому двадцать процентов участников выполняют восемьдесят процентов работы,а двадцать процентов компонентов технических систем дают восемьдесят процентов стоимости продукции.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

- 1.Пригожин И.,Стенгерс И. Порядок из хаоса. - М.1986 –С. 17.
- 2.Месарович М., Мако Д., Такахара Н. Теория иерархических многоуровневых систем. – М. 1973. – С. 56.
- 3.Русинов Ф., Никулин ., Фаткин Л. менеджмент и само менеджмент в системе рыночных отношений. – М.:ИНФРА-М, 1996.- С. 17.

САНКТУАРІЙ У КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРІ КАТОЛИЦЬКОГО ПАЛОМНИТВА

Я.М. Попович

Житомирський національний університет, м. Житомир, Україна

У Католицькій церкві паломництво виступає важливою культовою практикою, що виразно репрезентує комунікативний вимір релігії. У паломництвах головними географічно-смысловими об'єктами вважаються т. зв. санктуарії.

Санктуарій – це місце, що наділяється аксіологічними характеристиками сакральності та представляється в конкретному храмі чи храмово-монастирському комплексі.

Традиційно окремі шановані святині чи монастирі зводяться на місцях, що вважаються святими через епіфанічні проявлення в них. Санктуарії вшановуються у багатьох релігіях, наприклад, одним із найдавніших у Європі можна вважати монументальний архітектурний комплекс у Стоунхендж. У давніх слов'ян на санктуарії відбиралися переважно місця за географічними й рельєфними властивостями – вершини гір, гірські пасма, річки, острови й півострови. Нерідко на місці цих давньослов'янських капищ зводилися християнські святині, що можна визначити як визнання савященних властивостей у загальному контексті сакральної географії.

У католицизмі вшановуються як загальнохристиянські святі місця (наприклад, пов'язані з земним життям Ісуса Христа в Святій Землі), так і ті, що визнаються такими, в яких відбувалися містичні прояви небесного одкровення, що визнано несуперечливим із віровченням Католицької церкви (це основна вимога у визнанні цих феноменів правдивими). Найчастіше західне християнство наділяє сакральною семантикою ті місця й місцевості, де відбувалися появи Пресвятої Діви Марії, що нерозривно пов'язане із догматами про співвідкупительну роль Богородиці в сотеріологічному контексті.

Компендіум віровчення католицької церкви вважає санктуарії особливим простором, в якому надприродним чином виявляється Господня благодать; це місця котрі особливо освятив Бог та до яких здійснюють прощу численні вірні. У багатьох із цих місць відбулися надзвичайні речі, об'явлення, чудесні оздоровлення та

навернення.

Католицькі санктуарії мають свої організаційні особливості: у них зазвичай призначається ректор або інший керівник, завданням котрого є турбота про паломників, забезпечення їм доступу до форм культу, передусім літургійних (особливо церковних таїнств), адже однією з основних цілей вірних є отримання відпущення гріхів. Ректор санктуарію відповідає теж за документацію та вотуми (окремі пожертви-подарунки за духовні та фізичні благодаті). Наведемо приклад діяльності ректорату світового санктуарію Божого Милосердя в Кракові-Лагевніках (Польща). Ректорат цієї святині діє на підставі окремого статуту ректорального костелу, який затвердив митрополит краківський. Діяльність ректорату охоплює базиліку Божого Милосердя, нові будівлі та каплиці. Під час свого візиту до Польщі та консекрації нового храму, зведеного у сучасному архітектурному стилі, папа Іван Павло II довірив турботу про духовний та матеріальний вигляд санктуарію о. кардиналові Францішкові Махарському, цілій Краківській архідієцезії та згромадженню сестер Матері Божої Милосердя (саме до цього згромадження належала св. сестра Фаустина Ковальська, котра в своїх містичних одкровеннях звістила світові про важливість культу Божого милосердя). До основних завдань санктуарію Божого Милосердя належить паломницьке душ пастирство, що виражається у проголошенні Божого слова, відправлення святих таїнств, особливо сповіді й евхаристії, а також сприяння в отриманні відпустів та підтримка різних форм народної побожності. У межах ректорату діє душпастирський дім із конференційною залою, готельно-торгівельним комплексом [Див.: 3].

У санктуаріях Католицька церква вділяє т. зв. відпусти, що є важливим поняттям католицької теології. Відпуст – дарування Богом дочасної кари за гріхи, які стали відпущені у відношенні до віри. Відпуст може бути повним (повне дарування кари за гріхи) і частковим (зменшення кари). Відпуст вділяється живим або померлим, але лише християнам.

Загальними та необхідними умовами для всіх відпустів є:

- бути охрещеним, неекскомунікованим (тобто невідлученим від Церкви), а також перебувати в стані освячуючої благодаті (покаятися в таїнстві сповіді та прийняти евхаристію) [4, s. 25, № 17 §1];
- намір принаймні загальної інтенції отримання відпусту в

окресленому часі та виконання дій, відповідно до конкретного відпусту [4, s. 25, № 17 §2];

У санктуаріях часто вділяється повний відпуст, за таких умов:

- виключення прив'язання до будь-якого гріха, зокрема щоденного;
- виконання дії, пов'язаної з відпустом;
- відбуття сповіді;
- прийняття євхаристійного причастя;

- молитва в інтенціях Святійшого Отця (наприклад, «Отче наш» та «Радуйся, Маріє») [4, s. 25-26, № 20 §1].

Поняття відпусту тісно пов'язане з вченням, що стосується влади в Церкві, і т. зв. «правом ключів», а також із вірою обмін благодатями між живими та померлими, тобто т. зв. спілкування святих. На відміну від тайнств, які є благодаттю та впроваджують у стан освячуючої благодаті, відпусти є наслідком компенсації.

У «Катехизмі Католицької церкви» читаємо таке пояснення цього поняття «права ключів»: «Після Свого воскресіння Христос послав апостолів «у Його ім'я» проповідувати «покаяння на відпущення гріхів усім народам» (Лк. 24, 47). Цю «службу примирення» (2 Кор. 5,18) апостоли і їх наступники виконують, не лише проповідуючи людям Боже прощення, заслужене для нас Христом, і закликаючи їх до навернення і до віри, а також уділяючи їм відпущення гріхів через Хрещення і примиряючи їх з Богом і Церквою завдяки владі ключів, отриманій від Христа» [1, с. 244; арт. 981].

Санктуарії прийняти поділяти на окремі види, в залежності від того, яка влада їх заснувала:

- дієцезіальні (єпархіальні) (заснував певний єпархіальний єпископ);
- національні (конференція католицького єпископату певної держави);
- міжнародні (Апостольська Столиця).

В Україні серед дієцезіальних санктуаріїв можна виділити, наприклад, Санктуарій Матері Божої Святого Скапулярія у Більшівцях (Івано-Франківська область, Львівська архідієцезія), відродженням якого опікується орден братів менших конвентуальних (францисканці).

Національним в Україні є санктуарій Матері Божої Святого Скапулярію у Бердичеві, який провадять брати босі кармеліти.

Серед міжнародних католицьких санктуаріїв варто виділити, приміром, такі: санктуарій Матері Божої з Гвадалупе (Мексика),

санктуарій Матері Божої Фатімської (Португалія), санктуарій Пресвятої Діви Марії Ясногурської (Польща, Ченстохова), санктуарій Св. Архангела Михаїла в Монте Сант Анджело (Італія) тощо.

Зважаючи на духовне значення санктуаріїв, сучасна католицька моральна теологія метафорично використала це поняття у визначенні людського сумління, називаючи його «найтаємничішим осередком та санктуарієм людини» (документ II Ватиканського собору «Gaudium et spes»).

Санктуарії – це наділені сакральною та фідеїстичною семантикою локуси священної топографії, котрі представляють багатий релігійно-культурний спадок Католицької церкви та відповідного національного дискурсу. Кожен із них відзначається самобутніми характеристиками, сформованими предметами культу, особливостями місцевості, духовними потребами, аксіологічними домінантами та іншими умовами, а також відіграє важливу комунікативно-духовну роль у житті як Вселенської церкви загалом, так і локальної зокрема.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Катехизм Католицької церкви. – Б. м., Синод УГКЦ, 2002. – 772 с.
2. Codex Iuris canonici auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus, Kodeks prawa kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu. tekst dwujęzyczny, Edward Szafranski (tłumaczenie) i komisja naukowa pod redakcją Kazimierza Dynarskiego. – Poznań : Pallottinum, 1984. – 942 s.
3. Rektorat Sanktuarium Bożego Miłosierdzia [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.milosierdzie.pl/lagiewniki/index.php/pl/rektorat-sanktuarium-bozego-milosierdzia.html#.UmIxY_XWjIU
4. Wykaz odpustów : normy i nadania : wydanie wzorcowe według łacińskiego wydania 4 bis z 2004 r. - Katowice : Wydawnictwo Księgarnia św. Jacka, cop. 2012. - 142, [2] s.

СООТНОШЕНИЕ ОРГАНИЗАЦИЯ – ЛИЧНОСТЬ: ВОЗМОЖНОСТИ СМД-МЕТОДОЛОГИИ

Т.А. Козинцева, доцент

Сумский государственный университет, г. Сумы, Украина

Становление информационного общества предполагает переосмысление форм и способов деятельности, которые выходят за рамки традиционных, вписанных в индустриальную парадигму мышления и деятельности. В индустриальную эпоху предпочтение отдавалось жесткому разделению объектов мышления и объектов практической деятельности, что было обусловлено разделением труда (в частности, одним из вариантов такого разделения – на умственный и физический труд). Что, в свою очередь, предполагало демаркацию в формах и способах коммуникации, в системе ценностей, которые выводились из специфики производственной сферы

Любая организация как особым образом структурированное целое предполагает рассмотрение человека как единицы общего или вернее части, что, в свою очередь, приводит к нивелированию интересов личности и обращенность всех усилий на реализацию внеположенных по отношению к человеку целей – таким образом – любая организация противостоит личности. Столкновение интересов личности и интересов организации приводит к ориентации на объект деятельности, а не на саму деятельность, что, в свою очередь, объясняет и негативное отношение как к экзистенциальным измерениям человеческого бытия, так и к тем формам знания, которые имеют социально ориентированный характер.

Сетевой характер современного общества предполагает мобильность, как людей, так и организаций (долговременность существования организаций зависит от поставленной цели), при этом организации рассматриваются как системы, что создаются как идеальные объекты, а, следовательно, формируются по законам и в формах нашей собственной мыслительной деятельности. В связи с этим, на организацию переносятся все характеристики субъекта этой деятельности, включая аксиологические, экзистенциальные, этические и эстетические параметры индивидуального бытия.

Таким образом, возникает необходимость в новых подходах, одним из которых является смд-методология. Системо-

мыследеятельностная методология (смд-методология) [1] дает возможность объединить мышление с деятельностью, при этом сохраняя их не в отдельных аспектах своего существования, а в постоянном взаимодействии.

Системный подход к организации управленческой деятельности предполагает:

- деятельность над деятельностью (управление не людьми, не процессами, а деятельностью других людей – социотехническая деятельность);
- что предполагает знание самого объекта управления (то есть деятельности), его законов и способов функционирования;
- деятельность может быть представлена через отношения между людьми внутри самой организации как замкнутой системы (оргструктура), так и в соотношении с другими системами (групповая структура); групповая структура и оргструктура никогда не совпадают, но очень сложным образом дополняют друг друга;
- учет как линейных, так и функциональных связей в организации, так как организация реализует себя через линейные связи, а оргуправленческая деятельность предполагает соотносительность линейных связей с функциональными;
- внимание к функционально пустым местам;
- нахождение целей и способов воздействия применительно не к знанию объекта как такового, а применительно к конкретной цели;
- при осуществлении оргуправленческой деятельности, отказ от избытка информации, так как избыток информации внутри организации приводит к недостатку информации в вопросах соотносительности этой организации с другими системами;
- формирование методик для деятельности управляющего и руководителя (методическая организация собственной деятельности) и знание объектов деятельности – где в качестве объекта выступают подчиненные и их деятельность. При этом необходимо учитывать элемент самоорганизации объекта

Таким образом, смд-методология представляет шанс для решения следующих проблем: соединение мыслительных актов с деятельностью; соотносительности интересов отдельной личности и организации как равноправных элементов социума, где личность и организация рассматриваются как взаимодействующие системы.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Щедровицкий Г.П. Оргуправленческое мышление: идеология, методология, технология [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.do.gendocs.ru/docs/index-122097.html>

ПЕРСПЕКТИВЫ РЕФОРМИРОВАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ И УПРАВЛЕНИЕ ОБЩЕСТВОМ: РОССИЙСКИЙ ОПЫТ

Е.Г. Бразуль-Брушковский, к.ф.н., Е.А. Виноградова

Институт гуманитарного образования и информационных технологий, г. Москва, Российская Федерация

На протяжении последних нескольких десятилетий страны Европы и бывшего Советского Союза переживают процесс беспрестанного реформирования системы образования. Насколько осмысленными были первые реформаторские импульсы, осуществленные еще в эпоху перестройки, сегодня судить уже сложно. А вот целесообразность таких действий может обсуждаться: ведь изменившиеся эмиграционные возможности и большая открытость, спровоцировав очередной всплеск «утечки мозгов», подтвердили, одновременно, высокое качество подготовки отечественных специалистов. Кстати говоря, это касалось не только выпускников «ведущих вузов страны». Сосланные или «переведенные» в провинциальные вузы научно-педагогические кадры часто именно там создавали подлинные научные школы, культивируя высокий уровень преподавательской и научно-исследовательской культуры, не говоря уже о культуре межличностных отношений. Фундаментальность, строгий методологизм и высокая теоретическая нагруженность образования перестали быть его собственным ориентиром, т.к. перестали быть востребованными обществом – и потому искренние сторонники «гуманитаризации» и «гуманизации» отечественной системы образования оказались невольными союзниками разрушения не только этой системы, но и наукоемкого и высокотехнологичного производства в целом по стране.

Стремительное расслоение общества на очень богатых и очень бедных не могло не привести к тому, что реформу образования стали рассматривать как средство закрепления существующей или продолжающейся формироваться социальной стратификации. Вполне вероятно, что в результате этих стратификационных процессов будет создана полуформальная система социальной сегрегации в частности, по образовательному принципу. Оснований для таких опасений существует достаточно. Среди очень характерных примеров – Концепция долгосрочного социально-экономического

развития РФ до 2020 года под названием «Стратегия-2020», подготовленная группой российских экспертов по заказу правительства в 2011 году. В итоговом докладе о результатах экспертной работы по актуальным проблемам социально-экономической стратегии России на период до 2020 года "Стратегия-2020: Новая модель роста - новая социальная политика" говорится: «новая социальная политика должна полнее **учитывать интересы тех слоев общества, которые способны реализовать потенциал инновационного развития**. Она призвана создавать комфортные условия для реализации такого потенциала и соответствовать более высоким социальным стандартам. С экономической точки зрения это представители **среднего класса**, доходы и социальные установки которых позволяют им выбирать модели трудового поведения и потребления. С культурной точки зрения это люди с высшим образованием, относящиеся к **креативному классу** (по меньшей мере, потенциально)» (выделено авторами. – *Е.Б.-Б., Е.В.*) [3, с.4.]. Т.о., в документе способность к творческой, продуктивной деятельности напрямую увязывается с имущественным статусом человека, а не с его личностными качествами.

Для успешного развития «креативного класса» предлагается «построение локальных сообществ, приспособленных под его нужды» [4, с.109] – ассоциации с кампусами и «закрытыми» академгородками здесь более чем очевидны, даже если теперь они называются «инноград Сколково» или «наукоград». Подобная политика и подобное отношение к творческому труду, однако, отнюдь не является новым. Наоборот, мы сталкиваемся с распространенным во всех авторитарных обществах стремлением локализовать любой вид деятельности в определенных «резервациях» – трактуя это слово, конечно, широко. Ведь это – залог того, что всеобщее значение, влияние и распространение будут иметь только государственные политика и идеология, по определению условий, не имеющие альтернатив. Не менее характерной является и привязка креативности к предпринимательству: «В основе коренных институциональных изменений, ведущих к построению экономики знаний, лежит развитие в обществе инновационного мышления и духа предпринимательства, которые не могут сформироваться вне креативного класса, создающего в экономике знаний большую часть добавленной стоимости. Именно этот класс является носителем и распространителем инновационной культуры, поэтому важнейшей

задачей государства и общества должно стать создание благоприятной среды для его развития» [там же]. Представляется очевидным, что на самом деле такую функцию исполняет отнюдь не предпринимательство как таковое, а частная инициатива – понятие намного более широкого социально-культурного и общественно-политического спектра.

Реформирование образования сегодня повсеместно понимается, прежде всего, как его стандартизация – идея, вообще говоря, полезная, но, во-первых, не являющаяся панацеей, а во-вторых, при злоупотреблении которой все реформаторство превращается в откровенный формализм и начетничество. ЕГЭ в России или ЗНО в Украине как единый национальный стандарт оценки уровня знаний, по всей видимости, закрепятся в этих странах, как он давно уже закрепился на Западе. Однако, принимая во внимание как зарубежный опыт образовательных реформ, так и декларируемые у нас либерализаторские устремления (очевидные хотя бы на примере приведенных цитат), необходима передача контроля над содержательным и смысловым наполнением итоговых экзаменов среднего образования общественным научно-педагогическим организациям, а не назначаемым правительством экспертным комиссиям.

Реформы, проводимые сегодня в системе российского образования, почти не оставляют места той самой частной инициативе, тому самому креативному личностному компоненту, который декларативно приветствуется во всех программных документах. От учителей в школах требуют поурочные планы, где действия учителя расписаны поминутно, а классные и домашние задания расписаны на год вперед. Как, в таком случае, возможно сообразовываться с реальным положением дел в группе или классе, корректировать обучение, исходя из наличного, а не нормативного уровня знаний *конкретной* группы учащихся?

Также формально внедряются и положения Болонского процесса – главным образом, в виде введения балльно-рейтинговой системы оценивания знаний. Ухватившись за числа на 100-балльной шкале, мы немедленно забыли, например, что в Болонской системе показатели успеваемости А, В или С определяются *относительно показателей группы*, а не нормативных документов: «А», например, это 10% лучших показателей группы, а не соответствие некоему идеальному уровню знаний.

Еще многое предстоит сделать для осознания, а тем более, реализации основной цели Болонского процесса – сближения и гармонизации систем высшего образования Европы с целью создания единого европейского пространства высшего образования. Сегодня, однако, процессы, инициированные Болонской декларацией 1999 года, выходят за рамки собственно высшего образования. В их центре теперь находится понятие Lifelong Learning – образование на протяжении всей жизни. А вот это требует от нас уже совершенно новой философии образования, сближающей его с другим, почти забытым понятием просвещения.

Без осознания главного приоритета образования – помощи человеку в его творческом конструировании себя и окружающего мира – практико-ориентированный подход, задуманный как средство от излишней дистанцированности образования от реалий жизни легко превратится в новую «фабрику марионеток», каковой уже давно, по мнению многих, является школа [1].

Вопреки многим авторитетным авторам (напр., [2]) мы убеждены в том, что образование на всех уровнях – от начального до университетов третьего возраста – должно быть или стать в будущем бесплатным. Потому что образование – это, безусловно, высокодоходная, но *общественная* инвестиция в личность и будущее самого человеческого общества.

В свете всего вышесказанного думается, что вопрос о том, что является подлинным аттрактором происходящих процессов – качественное управление образованием или же управление обществом – может оказаться вопросом чисто риторическим.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Гатто Дж. Фабрика марионеток. Исповедь школьного учителя / Пер. с англ. Ю.Казанцевой. – М.: Генезис, 2006. – 128 с. (Серия «Счастье как образ жизни»). ISBN-5-98563-097-8.
2. Гуриев С.М., Цывинский О. Высокодоходная личная инвестиция, в кн.: Развитие человеческого капитала – новая социальная политика: сборник научных статей. – М.: Издательский дом «Дело» РАНХиГС, 2013. – 544 с. – (Сер. «Россия: вызовы модернизации. Социальная политика»). – С.54-57. – ISBN 978-5-7749-0774-8.
3. Итоговый доклад о результатах экспертной работы по актуальным проблемам социально-экономической стратегии России на период до 2020 года "Стратегия-2020: Новая модель роста - новая социальная политика". Режим доступа: <http://2020strategy.ru/data/2012/03/14/1214585998/1itog.pdf>
4. Стратегия-2020: Новая модель роста — новая социальная политика. Итоговый доклад о результатах экспертной работы по актуальным проблемам социально-экономической стратегии России на период до 2020 года. Книга 1; под научн. ред. В.А. Мау, Я.И. Кузьмина. — М.: Издательский дом «Дело» РАНХиГС, 2013. — 430 с. — ISBN 978-5-7749-0786-1 (Кн. 1).
5. Управление качеством образовательной деятельности = Quality management of Educational Activities: науч. издание / Под ред. Н.В.Тихомировой. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2012. – 511 с. ISBN 978-5-238-02374-8.

ЗМІСТ

	С.
В.Н. Вандышев. ЭКЗИСТЕНЦИАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ	3
Iwona Blaszczak. COACHING AND MENTORING AS ONE OF THE MOST EFFECTIVE INSTRUMENTS MOTIVATING EMPLOYEES TO DEVELOP THEIR PROFESSIONAL COMPETENCES – ILLUSTRATED BY A DESCRIPTION OF THE ACADEMY OF CORPORATE MENTORING'S WORK	7
К. Najder-Stefaniak. ENCOUNTER IN A MULTICULTURAL WORLD	18
К. Najder-Stefaniak. ETHICAL DIMENSION OF MANAGEMENT OF HUMAN ACTIVITY AND OF HUMAN WORK RESULTS	20
Е.В. Бильченко. КУЛЬТУРОЛОГИЯ КАК ФИЛОСОФСКО-МОДЕЛЬ ИДЕНТИФИКАЦИИ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННЫХ СОЦИОКУЛЬТУРНЫХ ПРОЦЕССОВ	30
Н.И. Гаврилов, Д.Г. Зырин. УПРАВЛЕНИЕ КАК ФОРМА ПРОЯВЛЕНИЯ ВЛАСТИ	34
Л.М. Газнюк. ВІРА ЯК ЕКЗИСТЕНЦІЙНА СКЛАДОВА САМОУПРАВЛІННЯ ОСОБИСТОСТІ	38
Л.В. Гнатюк. РАЗВИТИЕ СИСТЕМ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА И ПРОБЛЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ	42
І.Я. Гришин. ЕКЗИСТЕНЦІЇ, ЦІННІСНІ І КОМУНІКАТИВНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ ПЛАНЕТАРНОЮ МІСІЄЮ УКРАЇНИ	46
С.О. Завєтний, О.С. Пономарьов. КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ УПРАВЛІННЯ	49
А.Є. Залужна. ПРОБЛЕМА ІНТЕРСУБ'ЄКТИВНОСТІ У ФЕНОМЕНОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ	53
В.Ю. Ковальчук. ФІЛОСОФСЬКО-ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ СПІЛКУВАННЯ	56
І.Б. Остащук. САКРАЛЬНИЙ СИМВОЛІЗМ В ЕКЗИСТЕНЦІЙНОМУ ВИМІРІ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ	59
Г.Д. Панков. ТАНАТОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ В АСКЕТИЧЕСКОМ СПОСОБЕ УПРАВЛЕНИЯ (НА МАТЕРИАЛАХ ПРАВОСЛАВНОЙ МЫСЛИ)	64
Е.В. Пилипенко. ДУХОВНОЕ ПРОИЗВОДСТВО И ЕГО РОЛЬ В ФОРМИРОВАНИИ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО УКЛАДА	68
Т.В. Цимбал. УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПОТОКАМИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ	73
В.Е. Шедяков. ЦЕННОСТНО-СМЫСЛОВЫЕ КОМПЛЕКСЫ В ОСУЩЕСТВЛЕНИИ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ НА ОСНОВЕ МЯГКОЙ СИЛЫ	77
С.А. Юшин. РЕЛИГИОЗНО-ФИЛОСОФСКИЙ ДИСКУРС ПРЕДСТАВЛЕНИЙ О ВЛАСТИ И ПОДЧИНЕНИИ	80
С.Л. Яблочников, І.О. Яблочкиова. АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ	84

О.В. Кубрак. ЕТАПИ РОЗВИТКУ УПРАВЛІНСЬКОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДУМКИ	86
М.В. Бейлін. ДИЛЕММА «ОПАСНОСТЬ-БЕЗОПАСНОСТЬ» В СОВРЕМЕННОМ ВЫСОКОТЕХНОЛОГИЧНОМ ОБЩЕСТВЕ	91
Ю.Г. Борейко. МОВА РЕЛІГІ ЯК ВИЯВ ПОВСЯКДЕННОЇ КОМУНІКАЦІЇ ВІРУЮЧИХ	95
Н.В. Вандышева-Ребро. ВЕЩИЗМ В КОНТЕКСТЕ УПРАВЛЕНИЯ И САМОУПРАВЛЕНИЯ ПОТРЕБНОСТЯМИ	99
С.Ж. Верезомська. ВПЛИВ МАС-МЕДІА НА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	102
О.В. Горпинич. КОММУНИКАТИВНОЕ ВЛИЯНИЕ: ПОНЯТИЕ И МЕХАНИЗМЫ	104
С.А. Денисенко. АСПЕКТЫ МЕНЕДЖМЕНТА В ИНТЕГРАЦИИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ БИБЛИОТЕК	107
І.Д. Єрємїна. ФІЛОСОФСЬКО-СОЦІАЛЬНІ ПІДХОДИ ВИВЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ	109
І.В. Книш. СТАЛІЙ РОЗВИТОК: ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТА РІЗНОМАНІТНІСТЬ ПІДХОДІВ	114
Н.М. Ковтун. ВОЛЬОВИЙ ХАРАКТЕР ТВОРЧОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЯК ЕКЗИСТЕНЦІЙНА ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА	118
О.М. Корнієнко. ЕТНОСТЕРЕОТИПИ В МІЖЕТНІЧНОМУ СПІЛКУВАННІ	121
А.В. Хижняк. МАССОВАЯ ПАНИКА КАК КОЛЛЕКТИВНОЕ СОЦИАЛЬНОЕ ДЕЙСТВИЕ: ВОЗМОЖНОСТИ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ	123
Е.В. Хижняк. ПОИСКИ НОВОГО КАЧЕСТВА СОЦИАЛЬНОЙ И МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ ВО ВЗАИМОДЕЙСТВИИ ВЛАСТИ И СМИ	126
А.О. Шевель. СТАЛІЙ РОЗВИТОК В КОНТЕКСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ	130
С.П. Домнич. О РАССМОТРЕНИИ ПОДХОДОВ К ФИЛОСОФСКО- АНТРОПОЛОГИЧЕСКОМУ ПОНИМАНИЮ КОММУНИКАЦИИ В СОЦИОКУЛЬТУРНОМ ПРОСТРАНСТВЕ	135
Я.О. Дьяченко. ОРГАНИЗАЦИЯ БЕЗОПАСНОЙ СРЕДЫ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЧЕЛОВЕКА	139
С.А. Колиснык. ПРИНЦИП САМООРГАНИЗАЦИИ В ПОЗНАНИИ СОЦИАЛЬНЫХ СИСТЕМ	143
Я.М. Попович. САНКТУАРІЙ У КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРИ КАТОЛИЦЬКОГО ПАЛОМНИТВА	146
Т.А. Козинцева. СООТНОШЕНИЕ ОРГАНИЗАЦИЯ – ЛИЧНОСТЬ: ВОЗМОЖНОСТИ СМД-МЕТОДОЛОГИИ	150
Е.Г.Бразуль-Брушковский, Е.А.Виноградова. ПЕРСПЕКТИВЫ РЕФОРМИРОВАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ И УПРАВЛЕНИЕ ОБЩЕСТВОМ: РОССИЙСКИЙ ОПЫТ	152

Наукове видання

**Екзистенційні та комунікативні
питання управління**

Матеріали Міжнародної
науково-теоретичної конференції

(Суми, 23–25 січня 2014 року)

Частина 1

Відповідальні за випуск : О. М. Теліженко, В. М. Вандишев
Комп'ютерне верстання Т. В. Волковець

Стиль та орфографія авторів збережені.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 9,3. Обл.-вид. арк. 10,36. Тираж 300 пр.
Зам. №39.

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.

